

nasılsınız

"Tarih felsefesinin her türlüünü kendime uzak buluyorum ve somut olaylarda, savaşlarla başkaca vahşetlerde bir "anlam" aramaktan dikkatle kaçınıyorum. Buna karşılık insana, başka deyişle onun kötülük kadar iyilik de yapabileceğine, tüm sapmaların ardından yine akla ve iyiye dönebilme yeteneğine eskiden olduğu gibi bugün de inanıyorum."

Hermann Hesse

Ismail Altınok ile Mehmet Kıyat'ın yaptığı söyleşi 11. sayfamızda

Bir olaydan yola çıkarak

Geçtiğimiz cumartesi, YAZKO Genel Kurulu'nda bir araya gelen yetkin kalemler, bir büyük sorunun ağırlığı altında buldukları koşulların etkisinde, bir darboğaza saplanmıştı. Her ozan, yazar ve çevirmenin beynini burgulayan sorular, teker teker ortaya atılıyordu. Ve ortaya atılan bütün soruların ulaştığı nokta, bu koşullarda ne yapılabilir, oluyordu.

Koşullar ağırdı. Ekonomik darboğaz uzun bir yerden sonra geçit verecek gibi görünüyordu. Ama, karamsarlığı ve umutsuzluğu besleyecek pek çok etken apaçık ortada duruyordu. Düşünce ve sanatın kendi koşulları ve özgürlüğünde yaşamlarını sürdüren ortakların hepsi, ne yapılabilir de, bu durumdan kurtulabilir'in arayışı içindeydiler. Teker teker akla gelen pek çok çözüm, daha bilinçten, topluluğun önüne çıkarken, acaba ? ları da birlikte üretiyordu.

Kolay değildi. YAZKO, 207 ozan, yazar ve çevirmeni bünyesinde toplamıştı. Ülkemizin bütün kültür ve sanat üreticilerinin hemen hemen çoğu, aynı çattının altında birleşmişlerdi. Amaçları, ürettiklerinin, okurlarıyla buluşmasından başka birşey değildi. Çünkü biliyorlardı ki, tüketicisine yani okuruna ulaşmayan hiçbir düşünce ve fikir üretimi, etkisini gösteremez. Elbette hepsi de, aynı anda gösteremez. Ama, düşünce ve sanat böyle bir değerdir ki, tüketildikçe çoğalır, gelişir, güzelleşir.

Ne var ki, bunun en özgür, en rahat aktarılacağı yer olan YAZKO, aylardır, paket sıkışıklığına uğramıştı.

SOMUT

27 NİSAN 1984
100 LİRA
Yıl: 4 Sayı: 55

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Babalar ve büyükbabalar

Şimdiye değin çeşitli etkilerin dokunulmazlık kazandırdığı bir durum, günümüzün ışığına çıkıverdi. Hemen hemen herkesin üzerinde durduğu Babalar olayının, polisiye bölümlerini günlük basından izlemek mümkün. Birbirine karmaşmış pek çok olay ve durumun bütün açıklığıyla su üstüne çıkması öyle kolay bir nitelik göstermiyor. Çünkü, salt yerel ve ulusal bağlarla yetinen bir örgütlenme sözkonusu olsa, kişilerin yargıç önüne çıkmasıyla, sorunun çözümlenme aşamasına ulaşılır. Oysa, basından izlediğimiz kadarıyla, dünyanın dört bir yanına kol salmış bir dev ahtapotun vantuzlarıyla uğraşıldığı açık.

Silah kaçaklığından, eroine, sigaradan, beyaz kadın ticaretine dayanan çok geniş bir yelpazenin, hemen hemen bütün devletleri ilgilendiren bir yapısı olması kaçınılmaz. Bellekleri güçlü olanlar, İkinci Dünya Savaşı sonlarına değin, Ticaret Bakanlığımızda bir Ayfon Dairesi bulunduğunu anımsayacaklardır. Birleşmiş Milletler örgütüne girişimizle birlikte, bu daire kaldırılmıştır. Kaldırılmıştır ama, ne dünyada, ne bizde ahyona bağlı ticaret sona ermemiştir. Ermediği için de, yakın devlet izlemesinin sürdürüldüğü bir gerçek olarak kabul edilmelidir.

Bu olayın salt bizi ilgilendiren yanı. Bir de, Dünya çapında örgütlenme söz konusudur. Dünya çapında ticareti olan her "mal"ın, dünya çapında ilişkiler doğurması kaçınılmazdır.

YAZKO Genel Kurulu yapıldı

Ortadoğu'da asıl at koşturan gizli örgütlerin neler olduğu çözüldüğünde, hesaplaşmanın kimlerle olduğu da açıklık kazanır. CIA mı, KGB mi, MOSAD mı?

Bu ilişkilerin politik yanı vardır, ekonomik yanı vardır, sosyal yanı vardır. Ve ilişkileri kuran ve sürdüren örgütlerin öylesine bir iççeliği vardır ki, değme bilgisayar altından kalkamaz.

BABALAR OLAYI GİZLERİ ÇÖZER Mİ?

Sanıyoruz, babalar olayının salt polisiye yanıyla yetinilmesinin temelinde de bu kargaşa yatmaktadır. Çünkü, bir yanıyla bakarsanız, Batılı gizli örgütlerle ilişkileri hemen bulup çıkarırsınız. Ama, hemen ardından Doğulu gizli örgütlerin dumanı da burnundan tütmektedir. Belçika'dan yola çıkan kaçak silahların, Tuna nehri yüzü yüze geçmesi pek revnaklı bir fantezi olarak kalmaz. Ancak ticaretin katı kuralları ölçüsünde, kaçaklığın gizli yapısı da göz önünde bulundurulursa, karanlıktan aydınlık bir yorum çıkarmak güç olsa da olanaksız sanılmamalıdır.

Elbette, böylesine büyük potansiyellerle, böylesine karmaşık ama geniş bir örgütlenme-

nin, üstelik gizli ise neresinden ne gireceği ve çıkacağı pek kestirilemez. Kestirilen, ticari ilişkilerin eninde sonunda politik yansımaları gün yüzüne çıkacaktır. Duruma bu yanıyla bakılacak olursa, dokunulmazlık kazandı sanılan bütün örgütlenmelerin, yağmur vurgunu solu- canlar gibi gün ışığına yayılvermesinin anlamı da ortaya çıkar.

Bir sağlam gerekçeyle yola çıkmakta yarar var. Kaçakçılık örgütleri, ülkemizin geride bıraktığı büyük kargaşanın harcı sağlamışlardır. Bu bir gerçektir. Olayı salt ekonomik yanıyla göremeyiz. Bunca silah ve cephanenin gizli yollardan aktığı bir ülkede, o silahların bütününün toprak altında kalacağını varsaymak fazla hayalcilik olur. Bunun karşılığı nasıl çıkmıştır? Elbette yine kaçak olan "mallarla". Soru ve yanıtı, kendi içindeki tutarlığı ölçüsünde, aydınlatıcı değil. Bir ülke baştan sona kargaşa ortamına itiliyorsa, orada salt para kazanmak için bunu körükleyenlerin varlığı düşünülemez. Ayrıca, bundan çıkar umanların da bulunduğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir.

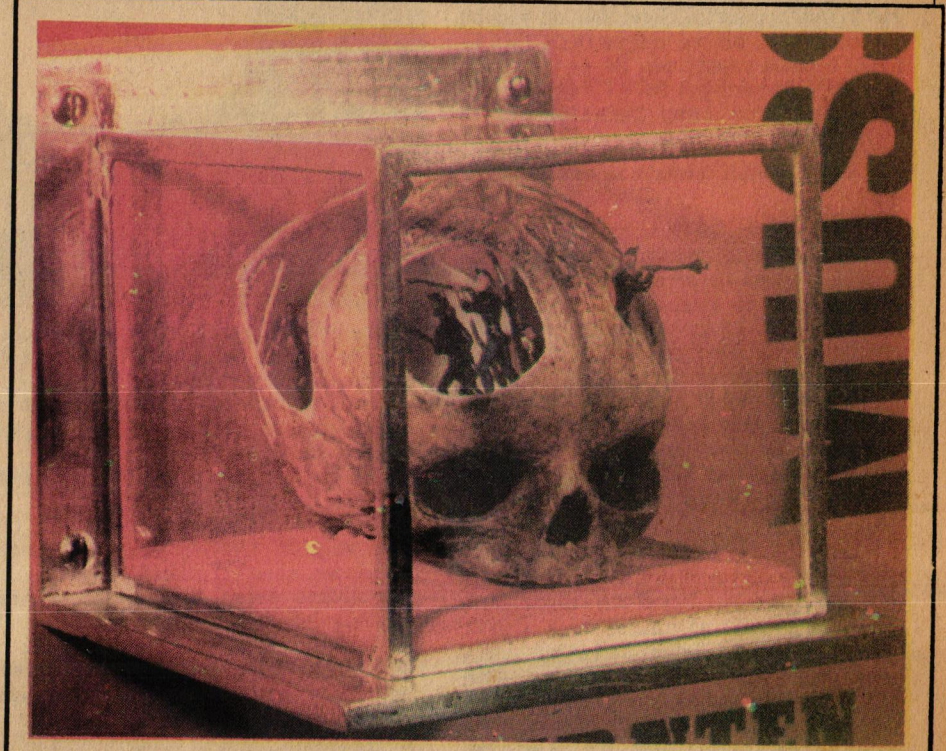
BABALARDAN BÜYÜKBABALARA

İşin burasında, babalar olayının büyükbabalarına bir bakmalıyız.

Mafya, Sicilya'nın bağımsızlığına adanmış bir örgüt olarak kurulurken, bir gün uluslararası çapta örgütlenmenin vurucu gücünü oluşturacağı düşünülmüş müdür, bilinemez. Billen, Sicilyalıların, A.B.D.'de yerleştikten sonra, yasakları aşabilme ustalığıyla, kısa dönemde vazgeçilmez bir altyapı oluşturdu. Dünya savaşlarının büyük deneyimiyle toplumun içinde öylesine kök salmıştır ki, kendi kendini eleştirecek bir güçle meşrulaşma olanaklarını bile kazanmıştır. Elbette bu meşrulaşma çabasının bağlantılarında, A.B.D. devlet örgütleriyle bütünleşmenin getirdiği bir rahatlık da vardır. Gizli örgütler, ancak gizli örgütlerle bütünleşebileceklerine göre, olayın boyutları kendiliğinden ortaya çıkar. Hiç kuşkusuz, bunların su üstünde görünen ve meşru sayılan araçları da olacaktır. Bunlar konumuzun dışında. Yine de, ne ölçüde destek olduklarını gözden çıkarmamak gerekir.

Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte, sömürgecilerin terketmek zorunda kaldıkları birçok yerde, yeni egemenlik alanları oluşmuştur. Ve gizli örgütlerin sürekli savaşımları arasında, işbirliklerinin, özellikle de ekono- mik işbirliklerinin, etkileri ne kadar ol-

Türkiye, ister istemez kendisine duvar çekebilecek, ya da köstek olabilecek bütün gizli örgütlerle bağlarını koparmaya daha açığı hesaplaşmaya koşuludur. Kendisi için, kendi çıkarına ve kendi kararıyla yürüme isteyen bütün ülkeler, öncelikle ekonomik ya da politik bağlarını yeniden gözden geçirmeye zorludurlar. Sanırım, olaya bu yorum açısından bakıldığında, yargı önünde babalardan çok, büyükbabaların hesap verdiğini kabullenmek gerçeği kabullenmek olacaktır. Dünya çapındaki ahtapotun vantuzlarıyla uğraştığımız ölçüde, doğrudan özüne ışık tutabilmemiz ancak böyle mümkün olur. Ve Ortadoğu'da asıl at koşturan gizli örgütlerin neler olduğu çözüldüğünde, hesaplaşmanın kimlerle olduğu da açıklık kazanır. C.I.A., K.G.B. mi, MOSAD mı?

Curt Stenvert çalışması

Japonya'da açılan üç Türk sergisi

Japonya'da üç Türk sergisi açıldı

Kyoto Üniversitesi'nin çağrılısı olarak Japonya'nın Kyoto Sanat Koleji'nde 15-25 Nisan günleri arasında Türk sanatında ilginç ü-

met Gülerüz, Nedim Günsür, Gülsüm Karamestafa, Zühtü Müridoğlu, Süleyman Saim Tekcan, Burhan Uygur ve Şenol Yorozlu'nun

Bu sayıda

Ümit Yaşar Oğuzcan sordu
Salâh Bırsel yanıtladı
2. Sayfada

★
Ceza Hukuku'nda Ölüm
Av. İsmet K. Karadayı
3. Sayfada

★
UNESCO'da yıllardır süren yangın
-Hıfzı Topuz'la söyleşi-
3. Sayfada

★
Petrol-İş Sendikası Genel Sekre-
terinin gazetemize açıklaması
4. Sayfada

★
Devlet ve Otorite
Cahit Tanyol
6. Sayfada

★
Mehmet Ali Aybar'ın
unutamadıkları unuttukları
Adnan Cengil
7. Sayfada

★
Avanos, yaratıldığımız toprak
Hasan Kıyafet
orta sayfada

uzun baskın yapılmadan derlendi. Çoğunlukla plastik sanatların toplu bir gösterisi Japonya'da böylece ilk kez gerçekleştirilmiş oldu.

uzun baskın yapılmadan derlendi. Çoğunlukla plastik sanatların toplu bir gösterisi Japonya'da böylece ilk kez gerçekleştirilmiş oldu.

Panvilov, Çurikova, Jalladeau ve Zanaussi Türkiye'de

Dünyaca ünlü sinema yönetmenleri Gleb Panvilov ve Kristof Zanussi ile Fransız Nantes Film Festivali yönetmeni Philippe Jalladeau ve "Vassa" filmiyle Berlin Film Şenliği'nde büyük ödül kazanan ünlü Sovyet sinema oyuncusu İna Çurikova, 29 Nisan pazar günü yapılacak olan "Sahne Sanatları ve Sinema" seminerine katılmak üzere ülkemize geldiler. Sanatçılar, "Uluslararası İstanbul Sinema Günleri 84" çerçevesinde düzenlenen seminare, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın konukları olarak katılıyorlar.

YAZKO'nun 6. Genel Kurulu 21 Nisan 1984 Cumartesi günü saat 11.00'de İstanbul Tabip Odası Toplantı Salonu'nda yapıldı. Ortakların büyük çoğunluğu kongreye katıldı. Ticaret Bakanlığı Komitesi de yerini aldı. Saat 11.45'de Başkan Erol Toy yeterli çoğunluğun bulunduğunu söyleyerek, kongrenin başkanlık divanının oluşturulması için, adayların bildirilmelerini istedi. Kemal Sülker Okur aday gösterildi. Başkanlık seçimi için aday gösterilmedi. Çoğunlukla, Sülker başkan seçildikten sonra, sekreterlerin seçimi için aday göstermesini önerdi. Sedat Ağralı ve Celal Pamukçu'nun adaylığı önerildi. Kongre oy birliğiyle bu adayları seçti. Seçim tasnif kurulu için gerekli üç aday (Özcan Özbilge, Sennur Sezer ve Atilla Birkiye) oya sunuldu. Bunlar da oy çokluğuyla seçildikten sonra çalışmalara geçildi.

Daha önce ortaklara gönderilen çalışma raporunu Başkan Erol Toy okudu. Ayrıca 1 Ocak 1983-31 Aralık 1983 tarihli kâr ve zarar bilançosunu da okuduktan sonra denetçilerden Demirtaş Ceyhun Denetim Kurulu raporunu okudu. Bu açıklamalardan sonra ortaklar, Yönetim Kurulu'nun çalışmalarıyla ilgili eleştiri, değerlendirme ve önerilerini açıklayan konuşmalara geçtiler. Sırasıyla Mustafa Kemal Ağaoğlu, Şahap Balcıoğlu, Adnan Cemgil, Salim Şengil, Asım Bezirci, Hayati Asilyazıcı, Hüseyin Yurttaş, Demirtaş Ceyhun, Cahit Tanyol, Gürhan Tümer, Ramiz İnanç, Ahmet Şensilay, Leyla Erbil, Necati Cumalı, Necdet Ökmen, Şükran Kurdakul, Atilla Birkiye, Abdülkadir Bulut, Ethem Ütük çeşitli yönlerden eleştiri, değerlendirme ve önerilerini açıkladılar. Konuşmalar üzerine Yönetim Kurulu adına yanıtlar veren Erol Toy'dan sonra son sözü ortaklardan Can Yücel aldı ve çeşitli önerilerin oya sunulması aşamasına geçildi. Sonunda YAZKO'nun içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılarının giderilmesi için bütün ortakların en az 25 bin lira olmak koşuluyla kooperatife borç vermesi önergesi büyük çoğunlukla kabul edildi. Yapılan seçimler sonunda YAZKO'nun yeni yönetim ve denetim kurulları belirlendi. Buna göre yeni Yönetim Kurulu ve aldıkları oylar aşağıdadır:

ASIL ÜYELER
Erol Toy (90), Şahap Balcıoğlu (79), Ahmet Cemal (77), Cahit Tanyol (72), Bertan Onaran (70).

Yönetim Kurulu yedek üyeleri: Hasan Kıyafet, Salim Şengil, Hayati Asilyazıcı, Halil İbrahim Bahar ve Adnan Özyalçınar.
Denetim Kurulu asıl üyeleri: Erhan Bener (87), Tefik Akdağ (53)
Yedek denetçiler: Demirtaş Ceyhun ve Sedat Ağralı

Genel Kurul'da söz alan bütün ortaklar, önce başta Atatürk olmak üzere kaybettiğimiz bütün sanatçı, şair ve yazarlar için 3 dakika saygı durumunda bulunarak, sanat ve edebiyat dünyasındaki birliği, saygınlığı kanıtladılar.

Yapılan tüm konuşmalar YAZKO'nun daha üretken, daha etkin ve ekonomik sıkıntılardan arınmış olarak topluma yararlı olması noktasında birleşti. Çeşitli çevre ve kişilerin YAZKO'yla ilgili açık ve gizli hesaplarını ve olumsuz beklentilerini mahkum eden bir beraberlik içinde yeni güçlerle, yeni katkılarla YAZKO'yu bir kültür odağı olarak yaşatma bilincini vurguladılar. Yayınların nicel ve nitel açılarından okurları tatmin edici bir düzeye kavuşturulması yönünde açıklanan istemler, periyodik yayınların güncel ve ilginç konulara daha çok yer vermesi önerileri YAZKO'nun tüm yayınlarına karşı duyulan ilgiyi kanıtladı. Yönetim kurul-

can, Cenap Nuhurat ve Ahmet Gülhan. Programı, Mehmet Akan ve Melek Dener sunacaklar.

Vedat Türkali'nin mahkûmiyeti onaylandı

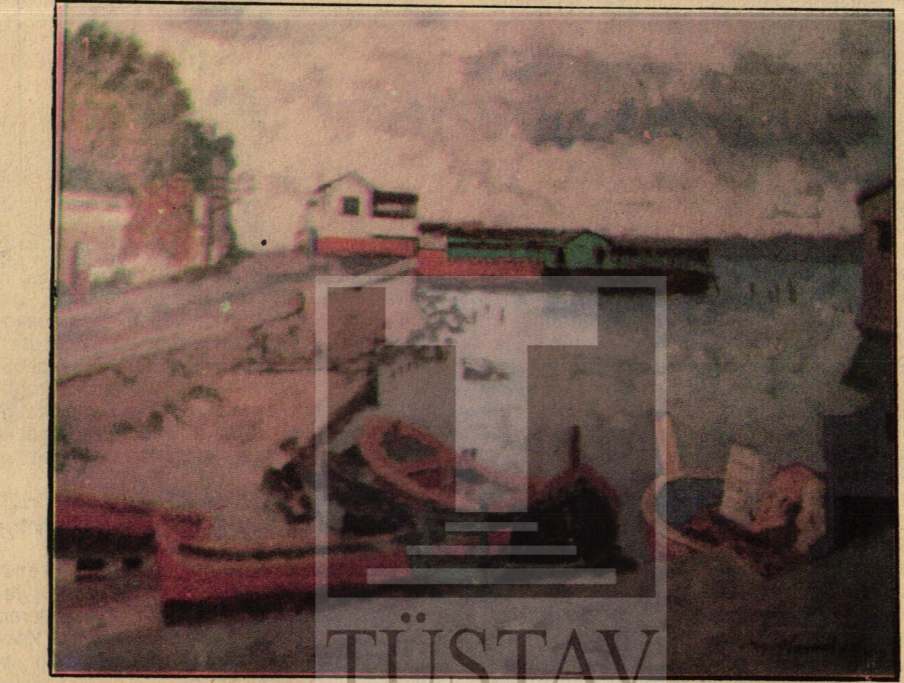
Yeni Türk Sineması Dergisi'nin Aralık 1979 tarihli 7. sayısında yayınlanan bir yazısında; sansür kurulundaki üç üye için "kara beyinli" deyimini kullandığı için, "sansür kuruluna hakaret" suçundan dokuz ay hapis cezasına çarptırılan Vedat Türkali'nin mahkemece tecil edilen bu cezası Yargıtay'ca onaylandı. Türkali'nin sözkonusu yazısı, derginin "Görüntü" sütununda, "Politika ve Sinema Emekçileri" başlığıyla yayımlanmış ve sansür kurulundaki üç üyenin sürekli olarak gerici bir tutum takınmış olmaları eleştirilmişti.

TYD'nin "Oktay Arayıcı" özel gösterisi

Tiyatro Yazarları Derneği, Türk oyun yazarlarını tanıtıcı bir dizi program düzenliyor. TRT Televizyonu'nda yayımlanan "Tanzimattan Bugüne Oyun Yazarlarımız" adlı programdaki eksiklikler ve düzensiz, kasıtlı, savruk tutuma karşı böyle bir karar alan dernek, bu programların ilkinin Oktay Arayıcı'ya ayırdı.

ŞAN TİYATROSUNDAKİ PROGRAM

7 Mayıs Pazartesi günü Şan Tiyatrosu'nda saat 17.00'de yapılacak olan program Oktay Arayıcı'nın yazdığı ve Yusuf Kurçenli'nin yönettiği "At Gözlüğü" adlı filmin video gösterisiyle başlayacak. AST, Devlekuş Kabare ve Dostlar Tiyatrosu'nun katkılarıyla sürecek olan programda Timur Selçuk, Arayıcı'nın oyunlarındaki müziklerden seçmeler sunacak. Geceye, konuşmacı olarak katılacak sanatçılar ise şunlar, Zeynep Oral, Özdemir Nutku, Mustafa Ser-

Nihat Akyunak'ın Ümit Yaşar Galerisi'nde 30 Nisan'da açacağı resim sergisi 18 Mayıs tarihine kadar izlenebilecek.

GÖKYOKUŞ

**Şol kadın yatıyor garayip
Bir denizden dalgada
Bir gemiyi anımsıyor mütemadi
Alargada ve uçuk mai...
Emir almış bir şiirden demir
Ve engebeleriyle gebe
Ki bir meltem, hoşâmedi
Üflüyor çalıntı bir ney nesneyle
Ayva ve nar tüylerini...
Kadın değil, devr-i alem bir kedi
Neden sonra, âyineler sonra, gördüm, Kendi
çıkılmış yola Brikler'i içinden Mayakovsky'nin
Kar erimiş, erimiş kar Cevizli'de
Basılmış sanki samanlığında çamurlu suların
Hanife'nin tumanları gül dahna asılı
Bulutlar ki pâre pâre bulutlar
Kimi kısa, kimi uzun umutlarla unutlar...
Ve derakap göge ılgar eyledi Kibele
Bacaklarının arasında bir ok, bir Kible...
Bu işte bir iş vardı, bir Tansık Gerçekçiliği
Aşıldı göğün yokuşu, gibi bir bağevinin eşiği
Gün kapısında muntazır bizim bahçevan Mevlüt
Açelyalarını ayın okuyup üfleyen hem de hafız o Arnavut
Vuslattı saat, çıktılar ânında yedikatların kerevetine
Cennet-Cehennem mağ'rasının —Antalya'daki— indiler
birlikte hikmetine
Yetti Adem'le Havva'nın ömrümüze süren hüznü
Tıptı tıptı iniyor şimdi şol rahmetli alüftem
Bir hatim duası, bulutların aşk merdivenlerinden
Dünyanın rahmine yağan bir rahmet, bir yemeniyle yemin
Ve Bismillâhî ve Rahmânürahîm
Bir Borazan çiçeği gayrı, çalıyor gökyüzü
Ele güne sabahı ilan etmeye
Yurdumuzun tüm sivil birliklerine
Açlara, ağaçlara, balıklara çıplaklara
Tiiiiiiiiiiii.
Onlar erdi muradına, bu şiir de sona erdi
Babam ki, Yalan, gerçekten de daha gerçekoğlu gerçekdir
derdi...
CAN YÜCEL**

Ümit Yaşar Oğuzcan sordu, Salâh Birsal yanıtladı:

“Benim denemelerim kurtarılmış denemelerdir”

—Önce yaşam öykünden başlayalım Salâh Birsal. Bu günlere nereden, nasıl geldin?

—Ben İzmirliyim, ama doğumum Bandırma'dır 1919'da. İlk ve ortaokulu İzmir Saint Joseph Fransız Koleji'nde okuduktan sonra 1937'de İzmir Erkek Lisesi'ni bitirip İstanbul'a geldim. Çünkü sanat çevresi İstanbuldaydı. Halit Ziya'nın yaptığı gibi. Bilirsiniz onun da ilk gençliği İzmir'de geçmişti. İstanbul'da hukuka girdim önce, bir iki yıl da okudum, fakat arkasını getiremedim. Birkaç yıl geçtikten sonra, Edebiyat Fakültesi'nde Felsefe dalına yazıldım. 1948'de de bitirdim. Arada da çalıştım, banka memurluğu yaptım, Nişantaşı Ortaokulu'nda Fransızca öğretmenliği yaptım. 1950'de askere gittim. Askerlikten sonra da bir süre Sümerbank'ta çalıştım. İş Müfettişliği, Edebiyat Fakültesi Kitaplık Müdürlüğü, daha sonra da 1960-72 arası Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü yaptım ve bu son görevimden 1972'de emekli oldum. 1960'la 73 yılları arasında Türk Dil Kurumu Yayın Kurulu Başkanlığı da var, yaptığım işler arasında. Emekliye ayrıldıktan sonra kendimi rahatça yazmaya verdim. Emekli olana kadar yine yazıyordum ama bu gönüllü olmuyordum. Memuriyetler çok vaktimi alıyordu. Yayınlanmış ilk şiir kitabım 1947'de çıkan DÜNYA İŞLERİ'ydı. Onu 55'de HACI-VAT'IN KARIŞI, 60 ve 61'de ASEY ve KİRİKNAME izledi. 1972'de de HAYDAR HAYDAR'ı çıkardım. Şimdi bunlar, yani bu şiir kitaplarım, bir tek kitapta (KÖÇEKÇELER) topluca yayınlandı. İlk ve tek romanım, 1957'de yazdığım DÖRT KÖŞELİ ÜÇGEN'dir. Onun kitap haline gelmesi ise 1961'dir.”

—Peki, günlük tutmaya ne zaman başladın?

—Hayli eski. 1949'da başladım günlük tutmaya. 1952'de yayımladığım ŞİİRİN İLKELERİ benim ilerde bir denemeci olacağımı gösteren bir kitaptı. Tam 5 yılda yazdığım bu kitabı. İlk yayımlandığında çok büyük ilgi gördü. Dediğim gibi denemeciliğimin başlangıcıdır bu kitap.”

—Yaşam öykünü anlatırken, İzmir'den sonra hemen İstanbul'a geldiğini söyledin. İstanbul sanat çevresinin Anadolu'dan gelenleri kolay kolay kabullenmediğine dair yaygın bir kanı vardır. Bu konuda ne dersin?

—Bu konuda büyük bir güçle karşılaşmadığımı söylemeliyim. O sıralar Beyoğlu'nda Nisuz, Petrograd gibi sanatçıların devam ettiği ünlü pastaneler vardı. Ben de oralara devama başladım. Ben akran birçok yazarı orada tanıdım. Başlangıçta hemen hemen hepimiz tanınmamış kişilerdik. Eski kuşağa kendimi kabul ettirmek diye bir endişemiz de pek yoktu. Çünkü biz eskilere rest çekmiştik. Benim kuşaktan olan yazarların hepsi henüz depar çizgisindeydi.”

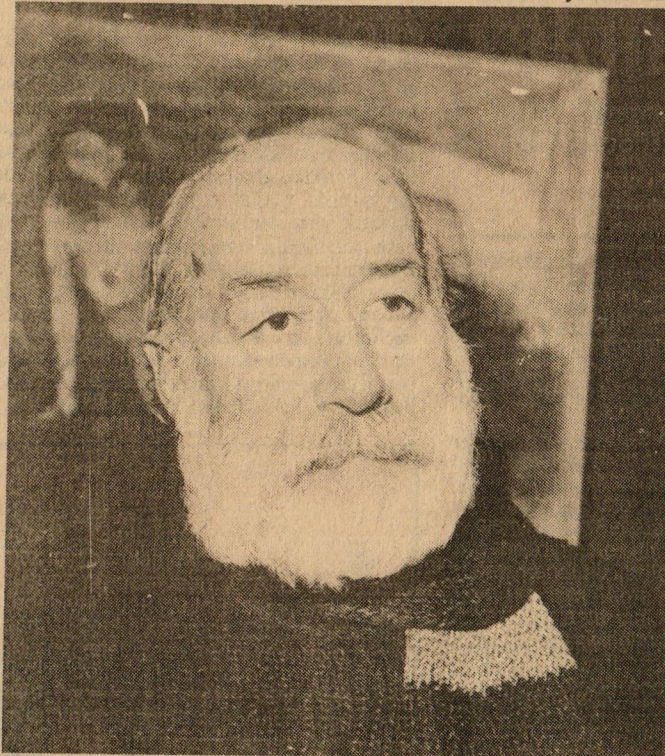
—Peki kimlerdi bu yazarlar?

—Samim Kocagöz, Sabahattin Kudret, Cavit Yamaç, Gavsı Ozansoy vardı. Gavsı, o sıralarda çıkan Nizamettin Nazif İstiklal gazetesinde eskilerin tasfiyesi üzerine bir yazı yazmıştı. O yazı üzerine kıyametler koptu.

Yemek yer, su içer, yolda yürür, dinlenir, dahası, uyku uyurken, bunda abartma yoktur, hep o şiiri yaşarım. Dış dünyadan hiçbir şey benim düzenimi bozamaz artık. Bir başka deyişle, iç dünyamla dış dünyam birbirine karışır, tek bir varlık haline gelir. Bundan sonra iş kolaydır. Bir iki günlük sürekli bir çalışmadan sonra şiir gerçek biçimini alır. Şiirin yakamı bırakması da iste ancak vakit kesinleşir.”

—Esin'e yani ilhama inanıyorsun öyleyse.

—Esin gerekli elbette. Bu şiirin bir çeşit

“Ben denemelerimi şiir yazar gibi yazmaya çalışırım. Olayları kolonyaya ile friksiyon edecek, el ve kanatları kırıpacak, onları altın suyuna batırarak olan sözcüklerdir. Sözcükler bir birikim sorunudur. Bir şiirimdeki gibi söylemek gerekirse bir leylak birikimidir.”

kıvama gelişi oluyor. Esin olmadan yazılmıyor. Öte yandan ben şiirlerimde yapıyı yani şiirin sözcük örgüsüne, bir de ses uyumuna şiirin müzikalitesine de çok önem vermişimdir. Çoğu şiirlerim bir neş'e, bir yaşama sevincini söyler.”

—Bir de denemeci Salâh Birsal'i anlatır mısın?

—Ben denemelerimi şiir yazar gibi yazmaya çalışırım. Olayları kolonyaya ile friksiyon edecek, el ve kanatları kırıpacak, onları altın suyuna batırarak olan sözcüklerdir. Sözcükler bir birikim sorunudur. Bir şiirimdeki gibi söylemek gerekirse, bir leylak birikimidir. Yıllardan beri okuduğum yazılardan bende kalanlar dağarcık adını verdiğimiz defterlerdedir. Ben okuduklarımdan kalanlara mantar bahçesi adını veririm. Mantar bahçeleri ağaçların altına düşen yaprak, dal ve kabuklara verilen addır. Bu senfoniyeye çerçöp de katılır. Mantar bahçesi kısa zamanda, beyaz, sarı, yeşil, şarabi, siyah bir küf bağlar. Bu küflerin yani mantarların ipince iplikleri de koskoca kütükleri, kabukları, dalları çürütüp humusa eklerler. Bundan da yepyeni bir orman fıskırır. Benim çalışmam da üç aşağı beş yukarı budur.

çenleri daha somutlaştıracak bir olay aramaya koyulurum. Kel Bayır Sorunları'nı yazarken günlerce yüreklerinde kötülük barındıran kişilerin bir ellerinde de çiçek tuttuğunu gösteren olaylar aradım. Sonunda da buldum. Amerika'nın ulusal katillerinden Büyük Jim kendini haraca bağlamaya yeltenen bir gansteri hacamet ettirdikten sonra bir adamına şöyle buyurmuştu: “Bana unutturma da cenazesine gül gönderelim” ben denemelerimde yargı kesmemeyi, yorum yapmamaya da özen gösteririm. Ama onlarda yine de yorum vardır. Gerçi bu yorum, okur-

bize. Gelelim Salâh Bey Tarihi'ne. Nasıl başladın, nasıl sürdürdün ve tamamladın bu özgün tarihi?

—Ben edebiyat toplantıları, edebiyat kahveleri üzerine bir yazı yazmak istemişim. 1972 yılında, ilkin Fransa'daki edebiyat salonlarından açtım, sonra da lafı 1940 yıllarındaki İstanbul kahvelerine getirdim. Daha doğrusu edebiyatçıların devam ettiği kahvelere. Yazdıkça yazı bir deneme sınırını aşıyor, kitap olmaya doğru gidiyordu. Bunun üzerine Fransa'daki kahveleri bıraktım, özellikle Beyoğlu'ndaki kahvelere abandım. Bu dört yüz daktilo sayfasını aşan alamet bir şey oldu. O haliyle hiçbir yayıncı yayımlamak istemediği için kitabı ikiye bölmek zorunda kaldım. Birinin adı, “Kahveler Kitabı”, öbürünün de “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu” oldu. “Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu'nun son bölümü “Boğaziçi Yandan Yandan” adını taşır. Bu benim boğaza girdiğimi gösterir. Girdim ve kolay kolay da çıkamadım. “Boğaziçi Şingir Mıngır”ı, Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi” izledi. Son kitap da “İstanbul-Paris”tir. Luna biraz da “Paris'i ve Londra'yı kattım.

Ben insanların yaşamış olmasına belli zaman parçaları içinde belli yerlerde bulunmuş olmasına çok önem veririm. Salâh Bey Tarihi'nde onlara eğilmişsem geçmiş yıllarda yaşamış kimselere eğilmedim. Çünkü onlar her yerde her evde her eşyada yaşıyorlardı. Bugünün insanlarından hiçbir ayrılıkları yoktu. Yalnız bugünün insanları perde önünde ise, onlar kuliste idi. Diyeceğim Salâh Bey Tarihi'nde bir geçmişe hayranlık yoktur. Şu şimdiki zamana hayranlık vardır. Ama dediğim gibi şimdiki zaman geçmiş zamanı da kucaklamakta onunla yo-yo oynamaktadır.”

—Salâh Bey Tarihi'nde dilimizin çok ender kullanılmış bazı sözcüklerine, deyimlerine rastlıyoruz. Bunları bir sözlük haline getirmeyi düşünüyor musun? Salâh Bey Tarihi'nden sonra bir Salâh Bey Sözlüğü'nü de umabilir miyiz?

—Salâh Bey Tarihi'nde bugünkü dilde olmayan bir sürü sözcük var. Bunlar daha çok 19. yüzyıl tarihçilerinin ve yazarlarının kitaplarında yer alan şeyler. Bunların sayısı pekçok ama ben bunları seçip seçip kullanıyorum. Kimileri bunları benim uydurduğumu sanıyor. Oysa bunlar ya kitaplarda ya da halkın dilinde vardır. Söz gelişi avanta sözcüğünü ben ileri doğru çıkmak anlamına aldım. Bu yanlışlıyorsam Ahmet Mithat Efendi'nin Paris'te Bir Türk adlı kitabında geçer. Ama Ahmet Mithat Efendi'yi okumamış olanlar tabii benim bu söze yeni bir anlam yüklediğimi sanıyorlar. Salâh Bey Sözlüğü'nü sanırım bir iki kişi yaptı. Yalnız bunlar fakültelerin bitirme tezi olarak yapıldı. Bunların yayınlanmasını ilker ben de isterim. Belki günün birinde ben de bir Salâh Bey Sözlüğü yapabilirim. Bilmiyorum.”

—Özel bir soruyla başlayalım, söyleşimiz.

Aziz Nesin'le başladığımız, seninle sürdürdüğümüz, sanatçı haftalarımızı nasıl buldun? Bu konuda daha başka neler yapabiliriz? Bizi aydınlatır mısın?

—Sen bu işi çok güzel düşünmüş ve tez-

Saliha Scheinhardt: “Yakın tarihimiz, dış ve iç göç arasındaki sıkı ilişkilerin belgeleriyle dolu. Asıl sorun tek başına bir kadın sorunu değil, maddi hayatın bütün yanlarıyla ve bütün çelişkileriyle önümüze çıkardığı bir sorunlar yumağı.”

Yine F.Almanya, yine edebiyat ve yeni bir imza

SARGUT ŞÖLÇÜN

Federal Almanya'da yayınlanan günlük gazeteler arasında, ciddiyetiyle tanınan “Frankfurter Rundschau”un 28 Mayıs 1983 tarihli nüshasında, “İki Dünya Arasında Bir Hayat” başlığıyla uzun ve ilginç bir yazı çıkmıştı. Gesa Esterer imzalı bu yazı, F.Almanya'da yaşayan bir Türk kadınının hikâyesini anlatıyor ve onu, yani Saliha Scheinhardt'ı Alman okuruna tanıtıyordu. Bayan Scheinhardt, “F.Almanya'ya göç” olgusunun çeşitli boyutlarını özgeçmişine kadar yakından tanıdı. Onaltı yıldır bu ülkede yaşıyordu. Söz konusu yazıdan, Saliha Scheinhardt'ın eğitimci olduğunu ve Batı Berlin'de yayınlanan ilk kitabının başlığını da öğrendik: “Yaşamadan Olan Kadınlar”. “Frankfurter Rundschau”daki yazı, bu kitaptan dikkati çekecek kadar övgüyle söz etmekteydi. Geçtiğimiz Mart ayının başında, Saliha Scheinhardt'ın ikinci kitabı da yine aynı yayinevi (Edition Express) tarafından ve yine Almanca olarak yayınlandı. “Üç Selvi”. F.Almanya'da yaşayan yabancılara, bu ülkenin edebiyatına etkisi, beni yakından ilgilendiren bir konu olduğu için, bu iki kitabın varlığından hemen haberdar oldum. Bayan Scheinhardt hakkında, “uzun süredir F.Almanya'da yaşayan ve bu yüzden Türkçe yazamayan çok az sayıda Türk yazarlarından biri” diye düşünmüştüm. Ancak “Bilim ve Sanat” dergisinin Nisan 1984 sayılı nüshasında aynı imzaya yeniden rastladım. “F.Almanya Gerçeği” ve “Asiyeler'in Çıkmaz Sokağı” başlıklı yazısında Saliha Scheinhardt, bu kez Türkçe olarak, bu ülkede yaşayan ikinci kuşak Türk kızlarının “dramını” anlatmıştı. Artık kendisiyle yapacağım küçük bir görüşmenin, entellektüel hayatımızı yakından ilgilendirebileceğini inanmıştım.

—Saliha Scheinhardt, söze ikinci kitabınızdan başlayalım. Ben, “Üç Selvi”yi okudum, arkasından “Bilim ve Sanat”ta çıkan yazınız geldi. “İkinci kuşak” sorunu,

Aslında biraz da lar' olsun diye yazmıştı. Ama yankıları müthiş oldu. O yıllarda sözkonusu kahvelere gelenler arasında Rifat Ilgaz'ı, Sait Faik'i, Niyazi Akıncıoğlu'nu, Hasan İzzettin Dinamo'yu ve eleştirmen Hasan Tanrıku'tu da sayabilirim. A.Kadir, Arif Damar, Necati Cuma', Cahit Sıtkı da vardı... Behçet Necatigil mızacı itibarıyla aramıza pek katılmadı. 1940'lardan hatırladıklarımız bunlar istez."

—1940 kuşağının hakkının yendiği söylenir sık sık. Ne dersin bu konuda?

—“Aslında o dönem şair ve yazarlarımızın iyi bir değerlendirmesinin yapılmadığı muhakkak, ama topluca haklarının yendiğini söyleyemem. O zaman da dostluklar, hatırlar bir kısmının daha evvel sıvırlmasına neden oluyordu. Köşe yazarlarıyla ahabaplıkları olanlar sık sık kendilerinden bahsettiriyorlardı. Sanırım bugün de böyle. Adam kayırma o günlerde de olmuştur, bugün de vardır.”

—Bu sözlerinden Türkiye’de gerçek anlamda eleştirmen yetiştirmediği, bir eleştiri boşluğu bulunduğunu sonucuna varabilir miyiz?

—“Benim kanım odur. Bizde Batılı kafasıyla eleştiri yapan bir Nurullah Ataç vardı eskilerden. 1940 kuşağının bazı isimlerini tatırıp, sevdiyen o olmuştur. Ondan sonra çok duygusal kimseler yetişti. Sözkonusu ettiğin eleştiri boşluğu da bundan doğdu sanırım. Bizim kuşağın başarıya ulaşamayanlarından bir kısmı, eleştirmenliğe döktüler işi sonradan. Ve ilk olarak da kendi yakın arkadaşlarını övmeye giriştiler. Yakından tanımadıkları ya da tanıyıp sevmedikleri tukaka oldu. Bizi de hiçbir eleştirmen desteklememiştir. Yazdıklarımızla ve biraz da metazori kabul ettirmişizdir kendimizi. Şimdi aklıma geldi o yıllar Fazıl Hüsnü de vardı. Ama pek karışmazdı aramıza, asker olduğu için. O yıllarda, yani 1939’da Peyami Sefa’nın dönemin en muteber gazetesi Cumhuriyet’te Fazıl Hüsnü için üç gün ardarda sütunlar dolusu yazı yazıp övdüğünü anımsıyorum. Benim için böyle bir şey hiç olmadı.”

—1940’larda eskilere rest çektiğinizi söylemiştin. Bunun doğruluğuna bugün de inanın musun? Eskiyi tümüyle inkar yerine, değerlerini kabul edip onları aşmak mı daha doğru olurdu?

—“1940’larda bir inkar, bir yadsıma vardı. Ama pek bilinçli değildi. O insin aşığıya, ben çıkayım gibilerden bir davranıştı bu. Bu bugünde var. Doğru değil. Her dönemde, daha çok küçük ve yeteneksiz sanatçılar yapmışlardı bu patırtıyı. Gücü olan konuşuy götürür, kimsenin desteği olmasa da.”

—Şiir nedir sence? Ve nasıl şiir yazarısın?

—“Şiir’in İlkeleri kitabında şiirin ne olduğunu değil de ne olmadığını anlatmıştım daha çok. Benim 40’lara kadar en çok okuduğum şairler, Nazım Hikmet ve Necip Fazıl olmuştur. Nazım’ın şiirlerine olan sevgim beni şairanelikten kaçmaya yöneltmiştir. Onun için şiirlerimde imgelere, benzetmelere pek rastlanmaz. Nasıl yazdığımıza gelince; benim şiir yazmam uzun beklemelerin sonucudur. Odamda, sokakta, yatakta, kahvede boyuna beklerim. Bir şeylerin geleceğini, bir şeylerin boğazıma sarılarak dışlanmak isteyeceğini bilerek beklerim. Bu, kimi zaman şipşak boy gösterir. Kimi zaman da beni hıf-talarca, aylarca tetikte tutar. Ama kısa zamanda peçesini açan şiire de hemen yaklaşmam. Onu bir kâğıdın üzerinde saptadıktan sonra yine beklerim. Şiir kıvamına geldiği vakit, ben de kıvamımı bulmuş olurum. Ne ki, daha çok iş vardır. Bütün usum, duygum, sinirlerimle o şiirin kendisi olmaya başlarım.

Ben de benzeri sözlerle yazıyorum dediğim vakit, olaylarla da yazıyorum demisimdir. Şu varki, kimi zaman elimdeki olaylar düşüncemi yeterince açıklamaya elvermez. O zaman her işi bırakır kafamdan ge-

“Halka en yakın sanat edebiyattır”

Kemal Ateş: Bana edebiyatın en büyük düşmanı nedir diye sorsalar, liselerde okutulan, müfredat programlarına göre yazılmış edebiyat (ders) kitaplarıdır derim.

YUSUF ÇOTUKSÖKEN

—Bugüne kadar bir öykü kitabı ile bir roman yayımladın. Konuşmamıza şöyle girelim: Yazarlığa nasıl başladın?

—Bana “Edebiyatın en büyük düşmanı nedir?” diye sorsalar, liselerde okutulan, müfredat programlarına göre yazılmış edebiyat (ders) kitaplarıdır derim. Daha işin başında “edebiyat” kavramını bir ders soğukluğunda, Cenap Şehabettin, Abdülhak Hâmit, Halit Ziya gibi yazarlardan seçilen örneklerle tanıtmak... Genç kuşakları edebiyattan soğutmak için bundan daha etkili olabilecek bir yol düşünmüyorum ben. O kitaplar yüzünden “edebiyat” çok yanlış bir kavram olarak yerleşmişti benim kafamda. Çağdaş yazarları tanıdıkça, edebiyatın kendi yaşamımdan, kendi dilimden uzak bir “olay” olmadığını gördüm, öğrendim. Sanatlar içinde belki de halka en yakın olanıdır edebiyat. Bu gerçeği öğrendikten sonra, yazma isteği uyandı bende. İlk çok sevdiğim Aziz Nesin’e özenip mizahi öyküler denedim. Gözümü o günlerin ünlü mizah dergisi Akbaba’ya dikmişim. Lise öğrencisiydim. Daha bir dergiye öykülerin nasıl gönderileceğinin bile acemisiydim. İçine öykülerimi koymadan bir mektup yazdım Yusuf Ziya Ortaç’a. Dergisine öykü göndermek istediğimi belirtip, yayınlanıp yayınlanamayacağıni sordum. Merak içinde, alacağımı karşılığı bekle dim günlerce. Şimdi düşünüyorum da, öyle bir mektuba yanıt bile verilmemiş aslında. Ama yanıt verdi Ortaç. Şimdi anımsadığım kadariyle, okurlarına ya da yazı gönderen “kalem heveslileri”ne kesinlikle yanıt vermediğini, ancak beni çok duygulu bir genç bulduğu için mektup yazdığını belirttiikten sonra, Akbaba’da amatör yazarlara yer vermediklerini yazıyordu Yusuf Ziya Ortaç. Bende nasıl bir düş kırıklığı... Akbaba’da yazamayacaksam, kesinlikle yazar olamam sanıyorum. Daha elimdeki öyküleri hiçbir yere göndermeden yazar olma umudumu yitiriyorum. birden. Gerçekçi yazarları tanıdıkça, yalnız mizahla sınırlamıyorum kendimi. Gerçekçi öyküleri de deniyorum. İlk öykülerim Ankara’da çıkan Barış gazetesinde yayınlandı (1972) Eli yüzü düzgün ilk öyküm Varlık Yıllığında (sanıyorum 1974) çıktı. İlk dergi yazım Yansıma’da yayınlandı (1973). Varlık Dergisinde, Varlık Yıllıklarında yayınlanan ilk öykülerim romana geçmem konusunda bana büyük güç vermiştir. Diyeceğim, benim yazarlığım bir dönemde mizaha olan ilgilme başladı. Bugün mizah yazarı değilim ama, öykülerimde gülünç, biraz abartılmış renkli tipler çizmek hoşuma gider.

—Yapıtlarınızda otobiyografik yönler var mı?

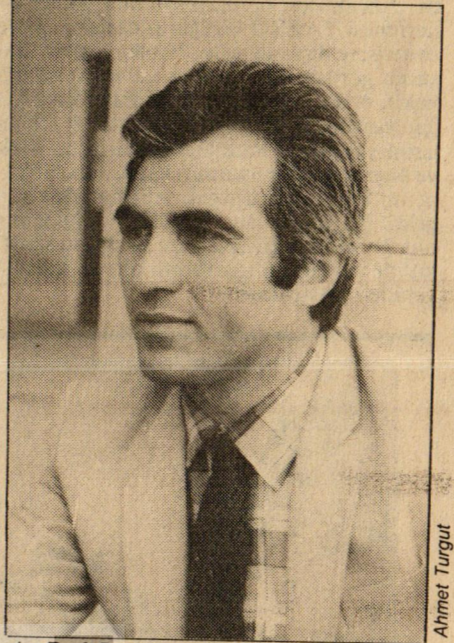
—Romanım Toprak Kovgunları kesinlikle otobiyografik bir roman değildir. Kendi yaşamım üzerine kurmadım bu romanı. Ancak kendim çevremi anlattım, kendimden, kendi yaşamımdan yararlandım. Kendimi anlatmak değil, kendi yaşamımdan yararlanmak söz konusu benim yapıtlarımda.

—Öykülerinizde ya da romanınızda an-

çamaz. Çünkü siz kendinizi kayırırsanız da okurlar böyle bir şeye yanaşmaz. Onlar, üzü- lerek söyleyeceğim, acımasızdır. Her an elin- deki kitabı fırlatıp atmayı gözlerler.”

—Şair ve denemeci Salâh Bırsel’i anlatın

gahlamışsın. Ben A.Nesin haftasına gelmiş- tim, çok hoşuma gitti. İnsan sevdiği yazar- la daha sıcak ilişkilere girebiliyor. Benim bü- tün dileğim bunun sürüp gitmesidir. Zaten bunu sen de düşündün. Yüzbin bravo...”

Ahmet Turgut

de. Prof. Dr. Mübeccel Kiray’ın deyişleriyle “bugünkü az gelişmiş, sanayileşmemiş sosyo-ekonomik düzenimizin tam bir yansımasıdır” gecekondular. Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük kentlerimizde nüfusun %50’sinden çoğunun gecekondularda oturduğunu hep bildiğimiz halde, “kent romanı” isteyenlerin gecekondulardan hiç söz etmemeleri, beni hep şaşırtmıştır.

—Kitabınızın ikisi de ödül kazandı. Ödüllerin sayıca çokluğunu nasıl karşılıyorsunuz?

—Ödüllerin sayıca çoğalması, elbette etkisini azaltıyor. Ancak yeni yazarlara, genç yeteneklere kitaplarını yayımlama olanağı veren ödüllerden yakınmıyorum ben. “Toprak Kovgunları” sizin de bildiğiniz gibi, böyle bir yarışma sonucu yayımlandı.

—Ülkemizdeki dil tartışmalarıyla ilgili olarak birşey söylemek ister misiniz?

—Gauthe’nin bir sözünü anımsatmak istiyorum burada: “Almanca konuşan herkesin kendini Alman bilginini sanıyor,” anlamına gelen ünlü bir sözü var bu büyük ozanın. Bizde de bu biraz böyle galiba. Türkçe konuşan herkes, kendini Türkçe bilginini sanıyor. Bu tartışmalarda herkes bir parça olsun yanlışmış olabileceğini düşünmeli. Dilde sadeleşmenin büyük öncüsü Ömer Seyfettin’in bile bazı küçük yanlışları olmuştur. O, “tahrir heyeti” yerine “yazı heyeti” diyemeyiz elbette, diyor bir yazısında. Sanırım bir günliğünde ya da mektubunda böyle diyor. Ö. Seyfettin “takrir heyeti” sözünün Türkçeleşebileceğine inanmamış. Ama biz bugün “yazı kurulu” diyoruz ve kimse de yadırgamıyor bunu. Ziya Gökalp, Halit Ziya, Süleyman Nazif vb. pek çok ünlü yazarımızın dil konusundaki bazı yanlışlarından söz etmek isterdim aslında burada. Ama sözüz uzatmak istemiyorum. Diyeceğim, bu ünlü yazarlar bile dil konusunda bazı yanlışlar yaptıklarına göre, bizler hadi hadi yapabiliriz. Öyleyse herkes bir kez olsun dil konusunda yanlış düşünüyör olabileceğini kabul etmeli. Böyle yapmakla hiçbir şey yitirmeyiz. Olsa olsa, doğruya daha bir yaklaşırız bence.

Büyük uzun süre ilgilendireceğe benziyor. “Uç Selvi” de “yeni” olan nedir sizce? Bu soruya, otantiklikle edebiyatın gerçekliği açısından cevap verebilir misiniz?

—F.Almanya’da yaşayan Türk kızlarının sorunlarının karmaşıklığı, hem yerli kamuoyunu, hem de Türk ana babaları, konuyla gittikçe daha çok ilgilenmeye zorluyor. İki kültür arasında bocalamaları getirdiği bu yükü, en yoğun bu kızlar yaşıyor. İkinci kuşak kızlar hakkında tezler yazılıyor, bilimsel araştırmalar yapılıyor. Bu çalışmalar, genellikle Almanlar tarafından gerçekleştiriliyor. Bu Almanların çoğu Türkçe’yi konuşamadıklarından ve Türk ailelerinin içinden geldikleri kültür yapısını iyi tanımadıklarından, olaya yaklaşmaları öznel ve yüzeysel oluyor. Bu sorunlar, yurt dışında yaşayan Türk yazarları tarafından henüz edebiyata yansıtılmadı. Ben ikinci kitabım “Uç Selvi” (Drei Zypressen) üzerinde çalışmaya başlamadan önce, özellikle ikinci kuşak kızlarımızla ilgili olarak Almanlardan gelen sorularla çok sık karşılaşıyordum. O yıllarda üniversitede birlikte çalıştığım araştırma projesinin konusu, ikinci kuşak Türk gençleriydi. Bu yüzden, yıllarca kızlarımızla söyleşiler yaptım, onlarla devlet dairelerine, hekimlere koşturdum. İçinde buldukları çelişkileri kendim de küçük yaşta göç ettiğimden, onlarla birlikte yakından yaşadım. Bu çelişkilerin kaynağı, salt biz ve bizim kültürümüz değildi. Bu noktada Alman kültürünün ve toplum yapısının payı, sanıldığından büyüktü. Bu da sentezin, edebiyat yoluyla Alman kamuoyuna yansımaları istiyordum. İkinci kitabımdaki üç Türk kızının öyküsü, sayıları gittikçe artan başkalarının da içinde yaşadığı dramdır.

—Peki, bu kızların anneleri hangi süreçlerden geçmişti?

—Kızlarımızın sorunları güncel olmadan önce, kamuoyunun ilgisinin toplandığı noktada, onların anneleriydi. Türk kadınlarının F.Almanya’da uyum sağlayamadıklarından söz ediliyor, onlara, kendilerine bir türlü yaklaşılmasını garip yaratıkları gözleriyle bakılıyor. Öte yandan, Türk kadınlarının geleneklerine aşırı bağlılıkları ve dil sorunu da, Almanlar için büyük engel anlamına geliyordu. Çeşitli Alman kuruluşlarının bu yönde çalışmalarına kadınlarımız çok az ilgi gösterdiler. Türk kadınları, en çok Alman feminist grupların ilgisini çekmiştir. Bu feministler, “kocaları tarafından ezilen” Türk kadınlarını “kurtarmayı” hâlâ boyunlarının borcu biliyorlar.

—Birinci kitabınızda, birinci kuşaktan bir Türk kadını anlatıyorsunuz. Suna’nın başına gelenler, genelleştirilmesi zor gibi göründü bana. Siz ne düşünüyorsunuz?

—İlk bakışta öyle görünebilir. Ancak Türk kadınlarının yaşadıkları zorlukların kaynağı, başlarına gelen olaylar farklı olsa bile, aynıdır diyorum.

—O zaman sizin bir yazar olarak Suna’yla kurduğunuz ilişkiyi öğrenmemiz gerekiyor.

—Bence, Türk kadınları da, yine Türk kadınları tarafından yazılmayı ve anlatılmayı. Yıllarca fabrikalarda, poliste, mahkemelerde ve cezaevlerinde onlarla birlikteydim. Suna, birinci kitabımı kahramanıdır. Kendisini, bundan birkaç yıl önce Düsseldorf yakınlarında bir cezaevinde tanıdığım da henüz 23 yaşındaydı. Kocasının, cinsel sapıklığı da içeren işkencelerine dayanamayıp bir gece onu öldürmüştü. Suna cezaevinde Almanca öğrendi, şalvarını, başörtüsünü atabildi. Orada bir bilinçlenme süreci yaşadı, geçmişi gözden geçirdi ve “yeni” bir insan oldu. Ancak Suna’nın asıl dramı daha sonra başladı. Suç işlemiş bir yabancı olarak, İçişleri Bakanlığı ve Yabancılar Polisi tarafından Türkiye’ye gönderilmek isteniyordu. Hukukî yollara başvurularak iki yıla yakın bir süreyle verilen mücadele sonunda, Suna’nın cezasını çektiikten sonra F.Almanya’da kalabilmesi sağlandı. Şimdi Suna, iki çocuğuyla birlikte bu ülkede kaldı, ama kan davası yüzünden bir gün öldürüleceği korkusuyla yaşıyor. Cezaevinden çıktıktan sonra, F.Alman toplumunda onun için başka manevî işkenceler de başladı. Çalıştığı yerde, oturduğu mahallede ve çocuklarının gittiği okulda, yakın geçmişi bu üç insana hep hatırlatılıyor. Alfred Döblin’in “Berlin Alexander Meydanı” adlı romanını hiç unutmuyorum. Suna için asıl “ceza”, cezaevinden çıktıktan sonra başladı.

—Son iki soru: Türk kadınlarını hep F.Almanya bağlamında mı anlatacaksınız? Ve neden Almanca yazıyorsunuz?

—Toplumsal mücadeleler tarihi, ileri düzeydeki maddî ilişkilerin bilinçlenmeye olan katkısını gösteriyor. Bence bu açıdan “göç”, önemli bir birikim sağlıyor. Altı aydır üçüncü kitabımı yazıyorum. Bu kitabın içeriğini, iç göçü yaşamış üç kuşaktan kadınların öyküleri oluşturuyor. Yakın tarihimiz, dış ve iç göç arasındaki sıkı ilişkilerin belgeleriyle dolu. Kısacası, asıl sorun, tek başına bir “kadın sorunu” değil; maddî hayatın bütün yanlarıyla ve bütün çelişkileriyle önümüzde çıkardığı bir sorunlar yumağı. Bütün iş, bu yumağı estetik olarak bir başka düzlemde anlatabilmeye bağlı. Çabam da o zaten benim. Almanca yazmaya gelince: Bu dili Türkçe’den daha iyi kullandığımı sanıyorum. Tabii, bu, aynı zamanda bir eksiklik. İkincisi, şimdiye kadar hep Alman-okura ulaşmaya çalıştım. Türkçe yazmak için, yeni birikimlere ihtiyacım var.

SOMUT

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 4
Sayı: 55
Fiyatı: 100 lira
Tarih: 27 Nisan 1984

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asilyazıcı / Müessesesi Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Canan Öztürk / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 92 57 / Abone Koşulları: 6 aylık: 2600,lira, 12 aylık: 5200 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun: 1600 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 2000 lira/Dizgi, film, ofset hazırlık Güçlü Gazetecilik, Yayıncılık ve Matbaacılık / Baskı: Dünya Süper Web Ofset A.Ş. / Dağıtım: GA-MEDA Ltd. Şti.

EĞİTİM

VEHBİ BELGİLİ

Kehf, Arapçada mağara anlamına geliyor. Eshab'ı Kehf, mağara adamları demek oluyor. Söylenceye göre, Roma İmparatoru Decius'un (Desiyüs'ün) 250 yılında Hristiyanlara zulümleri sırasında yedi Hristiyan asker Efes'te bir mağaraya saklanıp uykuya dalar. 200 yıl kadar uyuduktan sonra Bizans İmparatoru İkinci Theodosius (408-450) döneminde uyanırlar. Bir de ne görsünler? Dünya değişmiş, giysiler, paralar, sokaklar, evler, hatta dil bile değişmiş... Hemen geri dönüp tekrar uykuya dalarlar.

Sayın Kaya Erdem'in, "torunlarla dedelerin birbirlerini anlamalarını sağlayacağız" demesi bana bu söylenceyi anımsattı. Ve sonra, şunları düşündüm.

Kaya Erdem, hükümetin ikinci baş yetkilisi olmasa idi konu üzerinde durmazdım. Ama başbakan yardımcısı olması, sözlerine önem kazandırıyor. Ancak, benim anlamadığım nokta şu: Ülkemizde dedenin torunu anlamaması diye bir sorun var mı acaba? Orneğin dede bir bardak su istiyor da, dede, yaşının sorulduğunu mu anlıyor? Anlamak güç. Böyle bir anlaşmazlık var diyelim. O zaman toruna dedenin dilini mi, yoksa dedeye torunun dilini mi öğretmeye kalkarsınız? Dedeye göre eğitim veya dil politikası tesbiti ilk kez bizde görülecek sanırım. Ülkemizde dede binse torun yüz bin, dede bir milyonsa torun 20 milyon. Dedenin yüzü ahirete, torunun geleceğe dönük. Hangisinin dili önemli? Kaldı ki, dede sayıyı, verdiğim rakamların çok altında. Toruna dedenin dilini öğretmeye kalkmak, sahne ışıklarında Şarlo'nun piyanoyu kemana göre akord etmesi gibi geldi bana.

Yine, dede ile torunun anlaşamadıklarını düşünelim. Acaba bu anlaşmazlık nereden geliyor? Önce bunun araştırılması gerekli. Aklima bir kaç neden geliyor.

Bilim değişti

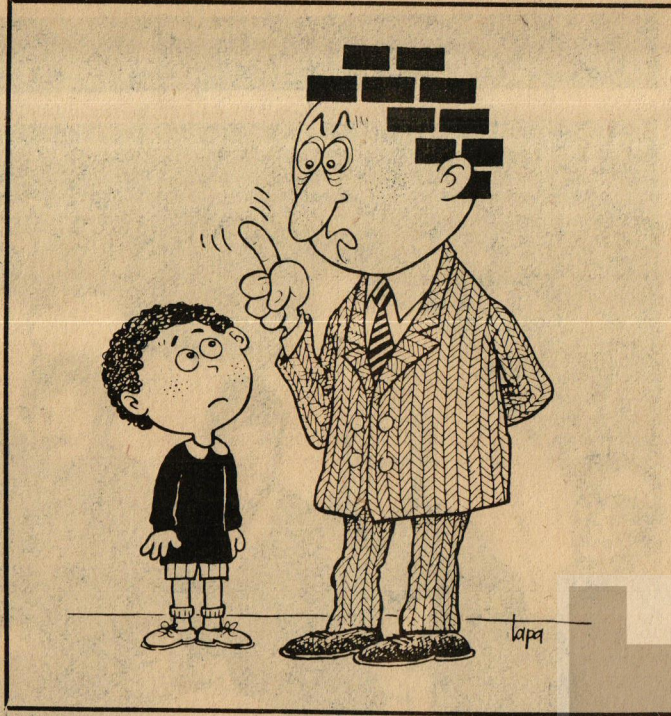
Dede, torunun derslerine yardım etmek istiyor da yapamıyorsa, nedeni bilimin değişmiş olması. Bugün okullarda yepyeni öğretimin yöntemi ile yepyeni terimleri olan modern matematik okutuluyor. 40'li yıllarda kimya fakültelerinden çıkan kimyacı dedeler atom hakkında şimdi bilinenlerin onda birini bilmiyorlardı. Biyoloji, hücre biyolojisi oldu. Fizik, modern fizik oldu. Aslına bakarsanız matematik, fizik, kimya, biyoloji, astronomi, konularında ileri ölmeye göre çok gerilerdeyiz. Torun da bu bakımdan yavaş kalmış durumda. Hele astronomi, tam bir ihtilal geçirdi. Bu bilim, şimdi uygulamalı bilimlere arasına girdi. Merkürü, Venüs'e deney araçları indirildi, aya inildi, uzayın derinliklerine uydurulara gönderildi. Bunlardan alınan bilgiler, uzayla ilgili bilgilerimiz hergün değişiyor. Dedenin torunla bu konularda anlaşabilmesi için bu bilimlerin öğrenmesi gerekli.

Eski kültür

Yok eğer, dede sembolik de, bundan amaç eski kültür yapıtlarımızsa, dede bunlarda da yavaş kalmaktadır. Acaba neymiş bu kültür yapıtlarımız? Tümen tümen Platon'larımız, Aristot'larımız, Newton'larımız, Einstein'larımız, Pasteur'lerimiz, Shakespeare'lerimiz, Goethe'lerimiz, Racine, Corneille, Molière'lerimiz, Tolstoy'larımız, Dostoyevski'lerimiz var da torun bunların yapıtlarını mı anlayamıyor?

Ne imiş o eski yapıtlarımız? Ahmediye, Muhammediye mi? Envar'ül Aşık'ın mı? Gelibolu'nun Kühn'ül Ahbar'ı mı? 1000 Temel Eser, 1001 Temel Eser gibi dizilerdeki eserler mi? Bunlara kültürümüzün simgeleri gözünü bakmak, kendi kendimizle alay etmektir. Bunlardan bazılarında gökyüzünün 7 kat olduğu, birinci katın incinden, ikinci katın zebereçten, üçüncü katın zümrütten olduğu yazılıdır... Bir tanesinde, deniz meleğinin bacagını denize atması ile med. okullarında eğitim alan...

"Adam Türk yazını okumuş. Bunları satmak istiyor satamıyor. "Ey pâ-y bend-i dâm-geh'i kayd-ı nâm'ü neng/Tâ key hevâ'yı meşgale'i dehr-i bî direng"... diye başlayınca sınıfın dalgalanmasını istiyor. Dalgalanmıyor. Boşuna hatmetti divanları? Kültür mülter numarası ile bunları öğretmek istiyor. Ama olmuyor. O zaman hincini dilinden almak istiyor."

Eshab'ı kehfimiz

tık kimse çocuğunun adını Nureddin, Avnulah, Suphi, Necmi, Fatma, Ayşe koymuyor... Hatta Fatma-Fatoş, Ayşe-Ayçe oldu. Halkımız bunları kendisi buldu. Çünkü eskinin herşeyinden bıkıştı. Dilde tam bir arayış içinde idi. Bu nedenle, kendisine kimse denizaltı yerine tahtelbahır, uçak yerine tayyare tepki yerine aksül'amel, çıkarıcı yerine menfaatperest, yardım yerine, ikaz ettim dedirtmeyecektir. Dedeler böyle deseler de...

Eski dilin en büyük ustaları bile yaptıklarından pişmanlık duymuşlar ve yaptıklarını yeni dile yani konuştuğumuz dile çevirerek halkımızdan bir tür özür dilemişlerdir. Halit Ziya Uşaklıgil bunlardan biridir.

Yeni dil deyince akla hemen, bir takım kimselerin, bir zamanlar yaptıkları zıplıklar gelmektedir. Bunları şimdi kendilerini de uygun görmediklerini biliyorum. O yazdıklarını kendileri de anlamıyorlar. "Dili berbat ettiler" iddiasına karşı kanıt diye bunların metinleri gösterilemez.

Şunu da bu kez gene söyleyeyim ki ben burada Dil Kurumu'nun savunmasını yapmıyorum. Çünkü, bu kuruma hiçbir zaman üye olmadım. Eski biçimi ile bugün de kurulsaydı gene olmaz. Yanlış yolda olduğu için değil, beğenmediğim uygulamalarını savunmak zorunda kalmamak için. Çünkü, yanlış sadece eskiciler için söz konusu değildir. Yenici de yanlış yapabilir. Ama, ben Kurum üyesiyim diye o yanlış savunma zorunda kalmak istemem.

Ulus sahip çıktı

Öztürkçeden dönüş olmayacaktır. Davamız halkımıza mal olmuştur. Ne demişti 700 yıl önce Aşık Paşa (1272-1333):

"Türk diline kimsene bakmaz idi, Türklerle hergiz gönül akmaz idi." Bugün, köylüsünden kentlisine, liselisinden üniversitesine, doktorundan, mühendisinden, öğretmeninden çiracısına kadar bütün Türk ulusu kendi diline dört etle sarılmıştır. Solcusu sağcısı ile bütün basın, evet sağcı basın da Türkçeye sahip çıkmıştır. En sağda sanılan bir sürüm gazetesinin Türkçesi bile

ma" gibisinden hergün kullandığımız sözlerin Arapça, Farsça, nasıl söylendiğini bilemiyoruz. Bu yüzden roman yazamamıştı, sahne yapıtı verememişti. Eski dilin en başarılı sözlüğü sayılan Muallim Naci sözlüğünde böyle sözler bulamazsınız. Bulacağınız, tek tek kelimelerdir.

Dilimizi Fransızca kadar saygın, İngilizce kadar yaygın yapmak bizim elimizdedir. Ve bu olacaktır. Dil devrimini bizden başka hemen hiçbir ulus gerçekleştirememiştir. Bir Fransız sözlüğünü açın, her sayfada Yunan, Latin sözcüklerin den türetilmiş kelimeler bulacaksınız. Yalnız Türkçe'dir ki kendi kendinden kaynaklanmaktadır.

Kaldı ki, bugün başka dilden kelime almaya da gerek kalmamıştır. Laser, maser, NATO, PTT, AET ve US birçok kelimenin ilk harflerinin bir araya getirilmesiyle yapılmıştır. İngilizce'de stag-flation, sm-og kelimeleri, Türkçe'deki "neden" kelimesi ayrı kelimelerin ilk hecelerinin birleştirilmesi ile üretilmiştir. YAZKO, DİSK, MİSK, TÜBİTAK, Türk-İş, TUP, TRT, SEKA, İETT, ESHOT, ANAP, SODEP... Gibi kelimeleri söylerken bunları oluşturan kelimeleri değil, simgeledikleri kuruluşları gözümüzün önüne getiriyoruz. Yani, "dilimizde bunu anlatacak kelime yok" sözü de artık havada kalmaktadır.

Dilimiz bugünkü biçimi ile bile her tür yapıtı yazmaya elverişlidir. Başarılı çeviriler bunun canlı örneğidir. Oysa, Şemsettin Sami (1850-1904) Sefiller çevresine yapılan saldırıları "Bu dille bu kadar yapılabılır" diye karşılamıştı. Burada, Küçük Said Paşa'nın yukarıdaki sözlerini bir daha okumakta yarar vardır.

Dil fakirleşti mi?

Öztürkçe ile dilin fakirleştiği ileri sürülmektedir. Yani, dil yüzünden, üstadlar, söylemek istediklerini söyleyemez hale gelmişler... Acaba ne imiş söylemek istedikleri? Eski dille söyleseleleri bari? Kim onları yeni dille bilim yapmaya zorluyor? Dil değişikliği kafa kısırlığının nedeni gibi gösterilmesini lütfen... Bu hevalerin bütün yanlışları, semiyelerden semiyelerden...

SEVDANIN RASYONELİYADA BİR GARİP ANADOLULU

Bu mektubu, Kütahyalı Mehmet, Sn. Yaşar Aksoy'a yazmış. Aynen aktarıyorum.

ALEV ALATLI

Sayın Yaşar Aksoy'un, 23 Aralık tarihli Somut'ta ki, "Bizim Akdeniz" adlı yazısını okudum. Sağolsun, yıllardan beridir, nasıl "çağdaşlaşacağımızı" merak edip durduğumdan, önerileri, pek yeni de olmasa, kulak ardı edilmiş gibi değil. Malumunuz, bu Akdeniz "sevdası", eski Yunan'ı keşfedince "Nihayet menbaı buldum. Fakat, heyhat neden sonra! Şimdi kendimi genç, kavi, yüksek ve geniş buluyorum... O Homeros ki cihanı bedayin (dünya kültürünün) usaresidir. Homeros medeniyet tarihini tek başına yaptı" buyurmuştu. Aynı zaman dilimi içinde yaşamının "en"i nasıl olur onu da bilemedim. Zahir, bu sözcük artık muz gibi düşünülecek.

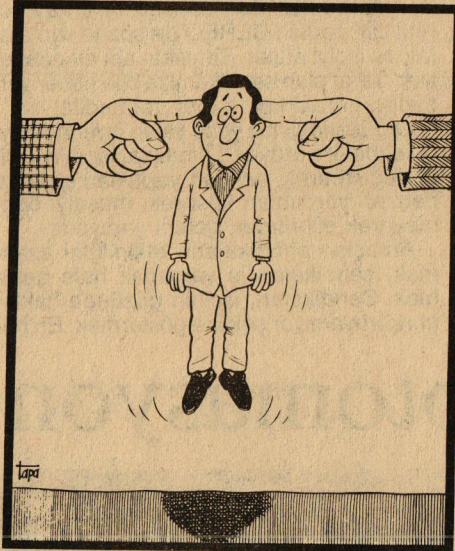
Yaşar bey, "Bence evrensel olmanın ilk yolu, Avrupalı, Amerikalı veya Ortadoğulu olmaktan değil, Akdenizli olmaktan geçer. Tabii, bu Anadolu insanı için geçerli bir sav. Çünkü ben, Anadolu'nun "Akdenizli" geliyor. Bu sefer, yine kafam karışıyor, çünkü Akdeniz dediğin, Türk, Arap, Hristiyan Arap, Yahudi, Yunan, Bulgar, Sırp, Boşnak, Arnavut, İtalyan, Korsikalı, Maltalı, Sicilyalı, Monakolu, İspanyol, Fransız, Portekizli daha bir dizi de Afrika'lı. Anlayacağınız ipin ucunu kaçırdım. Geçenlerde de İş Bankası reklamlarının metin yazarı "En Çağdaş" diye bir tanım kullanmıştı zaten. Aynı zaman dilimi içinde yaşamının "en"i nasıl olur onu da bilemedim. Zahir, bu sözcük artık muz gibi düşünülecek.

Baktım, baktım, galiba "çağdaş" deyince ak-

"Allah sizi inandırсын, eğer Napolili Sophia Loren'le, benim beş vakit namazında Türkmen anam arasında ufacak bir benzerlik varsa, yani Adem'den gelmiş olmanın dışında, ben buyurduğunuz gibi, Halikarnas kadirgasına hemen biner, "kastanyet ve gitar sahilleri İspanya ve Fransa'yı "öpüp koklarım."

lını "Akdenizli" geliyor. Bu sefer, yine kafam karışıyor, çünkü Akdeniz dediğin, Türk, Arap, Hristiyan Arap, Yahudi, Yunan, Bulgar, Sırp, Boşnak, Arnavut, İtalyan, Korsikalı, Maltalı, Sicilyalı, Monakolu, İspanyol, Fransız, Portekizli daha bir dizi de Afrika'lı. Anlayacağınız ipin ucunu kaçırdım. Geçenlerde de İş Bankası reklamlarının metin yazarı "En Çağdaş" diye bir tanım kullanmıştı zaten. Aynı zaman dilimi içinde yaşamının "en"i nasıl olur onu da bilemedim. Zahir, bu sözcük artık muz gibi düşünülecek.

Yaşar bey, "Bence evrensel olmanın ilk yolu, Avrupalı, Amerikalı veya Ortadoğulu olmaktan değil, Akdenizli olmaktan geçer. Tabii, bu Anadolu insanı için geçerli bir sav. Çünkü ben, Anado-

HUKUK

Ceza hukukunda "ölüm"

İSMET K.KARADAYI

Çağımız devletlerinin birçoğunda "ölüm cezası" kaldırılmıştır.

Ölüm cezalarını ortadan kaldırma gerekçeleri kuşkusuz güçlü bir mantığa, kamu vicdanına, deneylere dayanmaktadır. Bu gerekçeler, bu gereklilikler, hak, hukuk, tüze (adalet) kavramlarının anlamı yönünden olsun, ceza hukuku bilimindeki gelişmeler yönünden olsun, eski inanışları ve alışkanlıkları aştığı için somut ve yasaçısı olan insan hakları evrenselliklerine, insancıl (humanist) açılara, güçlü ve gerçek demokratik davranışlara, insan yaşamına uygundur.

Burada, incelemelerden ve düşüncebilgilerimden elde ettiğim sonuçların açık ve sade bir sıralamasını yapacak, her ülkede olduğu gibi bizde de zaman zaman üzerinde durulmuş ve önem kazanmış bu konuyu, bilimsel ve nesnel

gereksinimlerini elde edecek, sağlayacak başka araçlar, gerekçeler, yöntemler vardır ve bu özellikler çoğalmıştır. Sık sık "insanlılığı nasıl bir gelecek bekliyor" derken, "insanlılık suçu"nu, "insanlılık durumu"nu, "insanın evrimi"ni de gözden geçirmeli, "hepimiz suçluyuz" gerçeğinden yola çıkarak, birey ve toplum için iyi, hızlı, koşut sonuçlar çıkarmalıyız.

Tüm sonuçlarda "özel kasıt" öğelerini de aramalı, "suçlu" dediğimiz insanlara, aslında "suç işletmiş" kişiler olarak da bakmasını bilmeliyiz. Suç işleyenlerin kesin yıkımları yerine, sorumlu tutulmaları gerekçe ve derecesini araştırmalıyız. Önemli olan, toplum içinde yaşama uyum ve yeteneğinin gösterilmesi, kazandırılmasıdır. Ruhsal, fiziksel, biyolojik olsun, töresel, düşünsel, toplumsal olsun, kişilerin iyileştirilmeleri (islahları), daha çok mutluluğa götürülmeleri esası geçerlidir. Devletler öyle ise, "ölüm ce-

la uygulamalarını yaratmış ve tüm Akdeniz kültürleri ile yüzyıllardır bir mavilikte kaynamış ve erimişim" diyor. Akdeniz insanı ile Avrupalı ve Orta doğulu'yu nasıl ayırıyor ben çıkaramadım.

Üstelik Yaşar bey'i de hiç tanımam. Bodrum'da filan doğup, büyümüş olmalı. Hiç hemşeriliğim yok. Çünkü ben kendim, bırakın akdeniz'i, ömrümden deniz nedir görmedim. Babam da görmemiş, onun babası da. Bu Akdeniz kültürü ne menem şeydir hiç bilmem. Geçenlerde bir arkadaş elime "Mitologya"yı tutuşturdu, Allah sizi inandırсын, "Hydra" diye bir sözcük var içinde, öldüm öldüm de telaffuz edemedim. Gene kaldım yerel Dede Korkut'la Kalile ve Dimne'ye! Hoş, benim için tasalanmanızı istemem. İlkeliğimden olsa gerek, Dallas benzeri işler gören tanrılarından pek de hoşlanmamıştım zaten.

Şimdi, Yaşar bey diyorki onun şiiirlerinin yanısı Endülüs'den ses vermiş. Vallahi çok kuskandım. Ben bir Yaşar Miraç çevirmeye kalktım, mümkün yok "Gökçe Balam"ın karşılığını bulamadım. "Benim müziğim" melodileri arasında Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır'ın sevimli ezgileri işildar" diyor. Aman beyim, sağolun! Ben kılık bu "melodiler" azıcık daha ışıldasın diye uğraşıyorum, TRT'den Gürel Aysel'ine kadar herkes peşime düşüyor, ay arabesk yay arabesk diye. Müziği yozlaştırıyor musum. E canım ağbeycim, biraz Akdeniz'leşek fena mı yani? Gürel bey, Siki Yönetim zararlı kitapları nasıl toplatıyorsa yoz arabesk kasetleri de toplatsın diye beyanet verdi de aklım gitti, ya toplatırlarsa diye! Size zahmet, ona iki çift laf edin de, arabeskin evrensellliğini anlatıverin.

"Akdeniz halkları benim Anadolu Türk gibi, zeybek değil mi? Türkmen değil mi? Yörük değil mi?" buyurmuşsunuz. Allah, sizi inandırсын, eğer Napolili Sophia Loren'le, benim beş vakit namazında Türkmen anam arasında ufacak bir benzerlik varsa, yani Adem'den gelmiş olmanın dışında, ben buyurduğunuz gibi, Halikarnas kadirgasına hemen biner "kastanyet ve gitar sahilleri İspanya ve Fransa'yı" öpüp, koklarım. Ama, eğer Mitterant bey izin verirse tabii. Malumunuz, ben onun tipi Anadolu'lu değilim.

Üsküp'lü Esmâ'ya öpüktük, Saraybosna'lı Mehmet'e selam göndermeye gelince, memnuniyetle yollarım. ama kusura kalma, Müjezinoviç Jasniha ve Şekerbegoviç'e gelince biraz dururum. Yelliliğime başlasa, ama bin yıllık Müzeyyen "Müjezinoviç" olunca ben bunda biraz "Yugoslavlasmak" diyemiyorum, çünkü orada pek çok cumhuriyet var, ama "Sırplasmak" eğilimi seviyorum. Pek de hoşuma gitmiyor. Hani yani, pek "insancı" gelmiyor bana. Bütün (yan)'lan kaldırıp (oğlu) yapmak gibi birşey. Olmaz.

Ama tabii, siz "Türk'ün çağdaş ve insancı olmasının yolu önce Arşipel'den ve sonra giderek Akdeniz'den geçiyor" buyurmuşsunuz. Ben Arşipel neresi bilmiyorum, herhalde yabancısı değilim, oraya gidemem. Dedim gibi daha Akdeniz'i görmedim ki! Su diye bildiğim Mazı dağı önden akan kaydır, arada bir semaver demliyi verimiz önünde. Yine de, tarifsiz bir umutsuzluğa düştüm. Çünkü affınıza sığınarak, ben de kendimi Anadolu'lu Türk bildiğimden, bayağı da insancı sanıyordum. Ne bileyim, rahmetli dedem Mevlevi'ydü. Sonra, İslam'ın insancı dindir, filan da

her kar ve yağmur zerresinin bir melek tarafından yere indirildiği yazıdır. Başka birinde, güneşin, melekler tarafından her sabah altın araba ile doğudan batıya çekildiği anlatılmaktadır. Kaldı ki, eser bunlarsa, çevirilerinden pek ala dokunabiliyor. Asıllarını okutmanın anlamı ne? Bir mühendis, bir mimar, bir kimyacı, bir doktor bu saçma sapan şeyleri neden okusun? Doğubilimciler (oryantalistler) dilimizi öğrenip, eski dili de öğrenip kitap yazıyorlar. Bizde bu yapılmıyorsa kabahat dilin değişmesinde değil, bizim okuyan, yazan bir ulus olmayışımızdadır.

Bilim dünyasında geçerli hangi eserleri vermişiz?

Usturuplu uydurma
Aslında, dava, dede ile torunu anlaşırma davası değil, mevki davası, yeme-içme, gezme, saygınlık toplama davası. Adam Türk yazın okuması. Bunları satmak istiyor, satamıyor. "Ey pây bend-i dâmgêh'i kayd-ı nâm'ü neng/Tâ key hevâ'yı meşgale'i dehr-i bî dirêng..." diye başlayan sınıfın dalgalanmasını istiyor. Dalgaların sınırları bozuluyor. Boşuna mı hatmetti divanları? Kültür, mültür numarası ile bunları öğretmek istiyor. Ama olmuyor. O zaman hincini dilden almak istiyor. Dil işlerinin başına geçerse istediği olacak. Kültür kopukluğu yaygarası bundan kaynaklanıyor.

Şimdi, torunları, dedeleri bırakıp dedelerin dedelerini ele alalım. Dedelerin dedeleri alıyorlar mı idi bunları? Osmanlı döneminde nüfusun yüzde beşini geçmiyordu okumayazma bilen. Bir de bunların içinde divan okuyan ve anlatanların sayısını düşünelim... O zaman yapılamamış olanı şimdi mi yapacak bu beyler?

İşte, Sayın Cumhurbaşkanımız Kenan Evren "dede" yaşında. Okuyup anlayabilir mi bu saçma dili? Buna karşılık, Evren'i anlamayan, konuşuklarını, anlamayan bir tek kişi gösterebilir misiniz bana? O halde hangi dede - torun anlaşmazlığından söz ediyorsunuz siz?

Osmanlı aydını, daha 700 yıl önce yazdığı kitaplarda, hep dilin sadeleştirilmesinden söz etmiş, fakat bu işin yolunu bir türlü bulamamıştır. Sonrakı dönemlerde de aynı istek dile getirilmiş, fakat sonuca ulaşamamıştır. Hatta anılarını topladığı kitapta Osmanlı Türkçesinin en güzel örneğini vermiş olan Küçük Said Paşa (9 kez sadr-ı âzam olan) bile eski dilin yetersizliğinin Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca'dan alınacak kelimelerle giderilmesini önermiştir. İşte o eskicilerin taptığı Osmanlı Türkçesi böyle bir Türkçe idi. Şimdi bunu ihya edeceklermiş. Nehirleri geri akıtacaklarmış. Taşları yere değil, havaya düşüreceklermiş. Allah kolaylık versin, sây'leri meşkur olsun.

Bu beyler, sadece derslerindeki öğrencileri değil, bütün ulusu değiştirmek istiyorlar. Dil Kurumu'nun kurullara aykırı olarak uydurduğu kelimelerin yerine bunlara uygun olarak kelime uyduracaklarmış... Hodri meydan... Uydursunlar görelim... Ama halkımız kurullara göre konuşmuyor, göz demiyor, goz diyor, öküz değil, okuz diyor.

Bu beylerin kendileri de eski kelimeleri yanlış telaffuz ediyorlar. Arapça ve Farsça bütün kelimeleri yanlış telaffuz ediyorlar. Milkiyete müлкиyet diyorlar. Ashab al-Kahf'a 'eshab'ül kâhîf' diyorlar. Câmi al-Azhar'ı Câmi'ül Ezher yapmışlar.

Önce kendi dillerini düzeltinler. Nezaret'i umur'u harbiyye, dahiliyye, hariciyye, maliyye diye usulüne uygun bakanlık adı uydurmuşlar. Ama halk nezareti de, umuru da atmış harbiyye, dahiliyye, hariciyye, maliyye demiş...

Erolar, Tanerler, Erdinçler
Şimdi dede dediklerimiz kimler? Erol'lar, Taner'ler, Dinçer'ler, Vural'lar, Oktay'lar... Bu adları da mi yeni dilciler zorladı halkımızı? Ar-

halkımızın anladığı Türkcüdir. Türk şairi, romancısı, tiyatrocusu Türkçeyi baş tacı etmiştir. Çünkü o sagede yapıt verilebilmektedir. Osmanlı aydını Arapçayı, Farsçayı, Sümbülzâdenin Tuhte ve Nuhbesinden öğrenmişti. Kelime kelime... Bu yüzden, bunlarla başarılı cümle yazıyordu. Örneğin; "Sen nerenden utanırsın be adam? Yıkıl git karşımdan. Anlamadığın işlere burnunu sok-

duğunu bakan yapıtları, semtleri de sınırlanere, panelleri panele gezdirilen sekiz-on sayfalık beylik yapıtlar. Evet, buyurun beyler, hayran olduğunuz dille yazın düşüncelerinizi. Belki o zaman Nobel alabilirsiniz. Halkımız bu tutumun yanıtını şu ince nükte ile vermiş: "Kızım kalk oyna demişler. Yerim dar demiş. Yerini genişletmişler, yerim dar demiş."

Bizim de kafalarımız dar. Ancak bunu genişletmek olanağı yok.

Bizim de kafalarımız dar. Ancak bunu genişletmek olanağı yok.

Gazetemizin 49. sayısında ABD'nin UNESCO'dan çekilme kararının perde arkasını Sayın Hıfzı Topuz'la görüşüştük. Son yangın olayı ile ilgili olarak da karanlıkta kalan bazı noktaları, 1959'dan bu yana UNESCO'da danışman olan Hıfzı Topuz'un aydınlatabileceğini umduk. Topuz'la görüşmemizi aktarıyoruz.

UMUT UMUTSUZ - YÜCEL KOMÇEZ

BM Eğitim, Kültür ve Bilim Örgütü UNESCO, bir süre önce kundaklama sonucu ortaya çıkan bir yangına tanık oldu. Yangın UNESCO binasının değişik yerlerinde ve aynı anda başlamıştı. Olayın hemen ardından çok uluslu haber ajanslarının ürettiği haberleri, tüm dünyaya birlikte biz de gazetelerimizden ve radyo ile izleyebildik. Basınıımızdaki haberler mini yorumlarla biraz ketçaplanarak sunuldu. Örneğin TRT haber bültenlerinde, "Bu olayın Amerikan Senatosu'nda UNESCO hakkında açılan soruşturma ile aynı zamana rastlaması"na ilgi çekilirken, bir gazete haberinde de yangının "UNESCO'nun gizli belgelerinin bulunduğu bölümde" çıktığı belirtiliyordu. Associated Press kaynaklı bir başka haberde, satır arasında "olay anında Genel Direktör Amadou Muhtar M'Bow'un odasında bulunmadığı" yer alıyordu.

İlerleyen günlerde haberler bir anda duruldu, suçlar bulunmuş muydu?.. Bu konuda hiçbir gelişmeyi izleyemedik basınımızdan... Ancak bu arada, kamuoyunda bir kanı oluşturulmaya çalışıldığı gözden kaçmıyordu. Bu kanı şu veriler biçimlendiriyordu;

- 1) Yangın, ABD'nin UNESCO'dan çekilme kararının hemen ardından, Senato'da örgüt hakkında açtığı soruşturma sırasına rastlaması...
- 2) UNESCO'nun "gizli belgeler" bölümünün kundaklanması...
- 3) Yangın sırasında, UNESCO Genel Direktörü M'Bow'un odasında bulunmaması...

Çokuluslu haber ajanslarının yayımladıkları haberlerde, ilginç bir rastlandığı olsa gerek, birbirine benzer yorumlar yer almaktadır. Bu haberler, bir anlamda UNESCO'yu itham altında bırakmaktadır. Tüm ülkelerin demokratik katılımıyla çalışmalarını sürdüren UNESCO'nun başından buna benzer ilk olay sekiz yıl önce geçmiştir.

Aralık 1975'te toplanan Paris Genel Konferansı, "Haberleşme Araçları Bildirisi"ni 22'ye karşı 36 oyla onaylar. Tasarı da uluslararası haberleşme araçlarının uluslararası anlayışa ve barışa yararlı olabilmesi için yapılması gerekenlerle, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki iletişimi yansıtan tek yönlü iletişime karşı öneriler yer alıyordu.

Bir Yugoslav delegesinin bildirinin önsözü için, BM'nin 4783 sayılı, İsrail'in ırkçılık ve Ortadoğu'daki politikasını mahkûm eden kararına gönderme yapılmasını istemesi, Amerika'nın ve bazı Batılı ülkelerin tepkisini çeker. ABD'nin örgütten ayrılma kararını alması, o yıl UNESCO'yu Arap ülkelerinden faizsiz borç alarak çalışmalarını sürdürmek zorunda bırakır. Ertesi yıl örgütün gündemdeki madde, gazetecilerin güvenliğidir... Sekiz gazete çalışanı örgütün karşı azınlıkta kalan gazete sahipleri, kızgınıklarını sahibi oldukları kuruluşlarla kustular. Çokuluslu haber ajansları UNESCO'nun basın özgürlüğünü kısıtlamak istediğini vurgulayan büyük bir kampanyaya girişti.

Bütün bu olaylara karşın UNESCO insan haklarının savunulmasını günümüze değin sürdürülebilmştir.

Ve sonunda İngiltere'de BM Eğitim, Kültür ve Bilim Örgütü'nden çekilmeye karar verdi. Thatcher Hükümeti'nin Denizaşırı İlişkiler Bakanı Timothy Raison, denizaşırı dostlarına nazire olarak, UNESCO'ya üç ay önce Amerikan Savunma Bakanı George Schultz ile aynı kaygıları paylaşan bir mektup gönderdi:

"İngiltere hükümeti, UNESCO'nun programlarının, onlara harcanan paraya değdiğinden kuşku duymaktadır... Bazı programlardaki siyasal bakış açısından huzursuzluk duyuyoruz."

Gazetemiz sayfalarında ABD'nin UNESCO'dan çekilme kararının perde arkasını Sayın Hıfzı Topuz'la görüşüştük. UNESCO'da yıllardır için için süren yangın üzerine görüşlerini almıştık. Bu son olayda ise karanlıkta kalan bazı noktaları, 1959'dan bu yana UNESCO'da danışman olan Hıfzı Topuz'un aydınlatabileceğini umduk;

— Sayın Topuz, yangın olayını ve yapılan yorumları nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Olayı ilk olarak bizim gazetelerden öğrendim. Sanırım haberi okuyanlar UNESCO yönetiminin bazı gizli belgeleri yok etmek için yangın çıkarttığı kanısına vardılar. ABD'den bir heyetin bu günlerde Paris'e gidip örgüt hesaplarını incelemesi söz konusuydu. Yangının tam bu sırada çıkmış olması, bazı belgelerin kaçırıldığı izlenimini yaratıyor. Bu haber yanlış, yalan ve saptırılmış bir haberdir. Le Monde'da çıkan bir haberde, olay ayrıntılarıyla anlatılıyordu. Gazetenin belirttiğine göre, yangın cinaidir. Ve UNESCO'nun personel bütçe ve parasal işleriyle ilgili hiçbir belge hasara uğramamıştır. Yangın, örgütün Place de Fontenoy'daki "Y" harfi biçimindeki merkez binasının orta bölümünde çıkmış, sonra da iki kolunda yangın başlangıcı olmuştur. Öncelikle sunu belirtmek isterim ki, yangının çıktığı birinci katta örgütün posta servisleri vardır. Postayla içinde yarıcı madde bulunan kutuların gönderilmiş olduğu anlaşılıyor. Örgüt arşivleri ise merkez binasının dışında sonradan yer altına yapılan ek yapıdadır."

UNESCO ARŞİVLERİ NASIL SAKLANIR?

"Yanlış anımsamıyorsam, bundan onbeş yıl önce UNESCO arşivleri yeniden örgütlendi. Şöyle ki, UNESCO'da önemli olan her belgenin mikrofilmli çekilir. Ve böyle saklanır. Zaten bu çağdaş arşivciliğin gereğidir."

—Haber bültenlerinde geçen "gizli belge"ler ne tür belgelerdir? Parasal konularda gizlilik söz konusu mu?...

"UNESCO'daki parasal yönetim, bilgisayarlarla bağlanmıştır. Örgütteki tüm birimlerin muhasebe servislerinde bilgisayar çıkışları vardır. UNESCO'da çalışan herhangi biri bilgisayar çıkışlarından birinin başına geçerek, örgütün hesapları konusunda tüm bilgileri edinebilir. Sır ve gizlilik diye bir şey olamaz. Örgütün iki yılda bir toplanan genel harcamaları görüşülür, kabul edilirse, program ve bütçe çerçevesinde uygulanır. UNESCO

bir yöntemle değinmeye çalışsacağım. Şöyle: • Cezaların "ibret verici" ve "islah edici" amacını ölüm cezaları ile gerçekleştirebileceğimizi sanmak bizi yanıltır. Böyle bir ceza, olsa olsa doğal yasalarla yarışa çıkmanın mistik niteliğinde kalır, önyargılarla doludur, ilkelidir. Her zaman değişme ve devlini içinde bulunan toplumları salt ölüm cezaları korumaz, kurtarmaz. Onların, tarihsel gelişim düzeyinde güvenliği,

ARAŞTIRMA

zasi" verme hiç ve rahatlığı yerine, toplumu oluşturan bireylerini yaşatmalı, onları çağlarına uygun uygarlık ve yücelme düzeylerine ulaştırarak gelişkin toplum örnekleri vermeliydiler.

• Ölüm cezaları ile "ölü"ler değil, "geride kalanlar" cezalandırılmış olmaktadır, ister istemez. Bu da "cezaların kişiselliği" ilkesine aykırı düşer.

• Ölüm korkusu suçları önlemeye yetmez. Tutukular ve gereksinmeler, sağlıklı olanlar için geçerlidir, çekicidir, süreklidir. Dünya nimetleri varken, yaşamak güzel iken, can tatlıyken bile ölüme atılmak, öldürülmeye göze almak olabilir mi? Demek oluyor ki, ölüm bir kurtuluş ya da kurtarıcı inancına, görevine bağlanabilmişse, göze alınmayacak bir şey değildir. Ölüm cezası burada, geleceğe ilişkin önlem yerine geçmez, gelenekçiliği de aşamaz.

• Hele de politik ve ideolojik istekler ve uygulamaların düşünceleri, yani "düşünce suçu" eylemleri yaşıyor, "ceza"ları ölü kalıyorsa, orada bir çelişki, çelişkinin düzeltilmesinde direniliyorsa, o zaman da orada bir haksızlık ortaya çıkmıştır denebilir.

• Ölüm cezası, yaşama hak ve dokunulmazlıklarının özü ile, insan onuru ile bağdaşmaz. Ulusların anayasalarında, evrensel demec ve anlaşmalarda buna ilişkin yargılar vardır ve yaygınlaşmaktadır. Böyle bir ceza uygulamasının, temelde demokrasise değil, teokrasise, haksverliğe değil, işkenceseverliğe, toplumu düşüneye değil, bencillliğe dayandığı ileri sürülmüştür.

• Devletin varlığı "tehlike"ye girdiğinde, güçlü hukuk devleti uygulamalarının bulunduğu ülkelerde, kişiye kızarak kişileri yok etmek yerine, kişileri koruyarak kişiyi suç eylemlerinden ve suç sonrası önemli sakıncalardan uzak tutmak gerekliyorsa, sınır ya da görev dışı bırakarak toplumdun soyutlamak, koşulları varsa, sürekli hükümlülüğe bağlamak daha uygun ve yararlı olmaktadır.

• Yargılananlar ve cezaya çarptırılan da insanlardır, yanılabilirler. Tarihte bu yüzden intihar etmiş yargılayıcılara, yüzyıl kararlar giymiş yargıçlara rastlanmıştır. İnsanların düşünce ve inançları, yer ve zaman, kişi ve toplum bakımından hem değişiktir, hem de giderek değişir. Yetişme koşulları, gereksinme zorlamaları, teknolojik ilerleme, etnik ayrışmalar, kültür yetkinlikleri ve düşüncenin evrimi yapar bunu. Değişim ve dönüşüm, yalnız yüzyıllar içinde değil, yıllar, aylar, günler içinde de sözkonusudur.

• Devletlerin, hukuk bilimi ya da ceza hukuku kuruluşları yanında, bir de ceza politikaları vardır. Sık sık "siyasi af"ların çıkarılması, üzerinde düşünülecek bir konudur. Ulusal yıkıma da, politika kıyınına da yaratan yönetimlere kuşkusuz kimse oy vermez, onların haklılığını kimse onaylamaz. Öte yandan, "çoğunluk" düşüncelerinden tam bir toplumsal değerlendirme; salt politik, duygusal, zitlaşmalı, küçük getirildense tam bilgi, tam bilinç akımı ve kamu çıkarı geçerlidir. Bu yoksa uyuma, geçime kolay varılmaz.

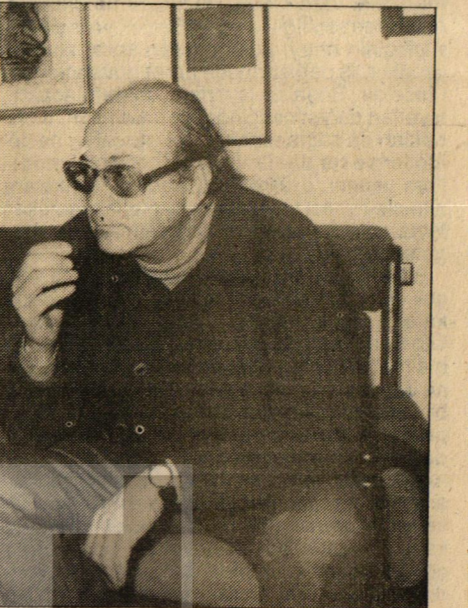
• Yine özellikle düşünce ve politik inanç suçlarında kendine göre ve gününde haklı yanlar, yan tutan kitleler eksik olmaktadır. Daha sonraki suç duyurularının, el koymaların, soruşturmaların nesnel açıdan yapılması gerekir. Kaldı ki, sadece yakalanmışlar, elebaşları, önsüradkiler vb. cezaya, ölüme çarptırılıyorsa, öylesine bir yargı eksiktir, dinmez acılar ve anımsamalar yaratan rastlantılara yer vermiş demektir.

• Evrenselleşmek" ne demektir, onu da pek bilmiyorum ya. Ama sonum bu kadar kötü mü be abi? Diyorum ki, hani şu Japonya. Mahni filan satıyor da, pek evrenselleşemedi gibi geliyor bana. Hani yani, hiç uluslararası bir şamisen konseri dinlemedim. Benim kızın odasında bir tek Japon film yıldızının resmi de asılı değil. Üstelik adamlar kimonolarını da giyorlar. Kadınlar da hâlâ iki adım geriden yürüyor. Azılı samuraylarını da barbarlıklarına filan bakmadan, bizim tarihimizdir diye bağırarlara da basıyorlar. Başka kültürlere özenmemekle ne kaybettiler ben bilemedim.

• "Hele bir Akdeniz'i arşınlayalım ve kültürümüzü Türk'e yakışır bir ulusallıkla Akdenizli yapalım, ondan sonra çağdaşlığın öteki aşamalarını daha kolay ve zahmetsiz aşabiliriz" diyorun.

Çıkar bre baklayı ağzından ağabeycim! Ben sana diyorum, anam beş vakit namazında, ben balık yemem, deniz görmedim, Hydra'yı telaffuz bile edemem, bana üstelik de "yakışan" ulusallık neyin nesin? "Çağdaşlığın öteki aşamaları" da nasıl olacak? Hani ben cahilim ama, vallah aynı dili konuşmuyoruz. Yeni de yerel bir Anadolu Türk'ünün saygılarını kabul edersen umarım. Ellerinden öperim.

İmza: Kütahyalı Mehmet
Hamis 1: Rodos'da Yörük kızı kalmadı. Balkan katliamında çoğu öldü, diğerleri de bize geldi. Hamis 2: Kıbrıs'ı pek izlemiyorsun anlaşlan. Orada kanayan yara kalmadı. Sevirsin diye söylüyorum, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini ilan ettiler, bu yılın 15 Kasım'ında.

Hıfzı Topuz

Genel Yönetim Kurulu'na altı ayda bir harcamalar konusunda bilgi verilir. Sonuçta Genel Kurul'a gelen bilgiler bir komisyonda incelendikten sonra onaylanır. Ayrıca "External Auditors" olarak adlandırılan uluslararası maliye uzmanları zaman zaman örgüte gelerek tüm hesapları incelerler. Sözü ettiğim uzmanların çoğu Amerikalı" dir.

— Yine haber bültenlerinde UNESCO Genel Müdürü'nün yangın sırasında konutunda olmadığı gibi, ilginç savlar yerliyordu...

"Genel müdür, yılın en az altı-yedi ayını yabancı ülkelerde geçirir. Hergün Paris'de olması elbette sözkonusu değildir. Yangının nasıl çıktığını kesin olarak bilmiyorum, ancak olayın "UNESCO kötü yönetiliyor" savını doğrulamak için girişilmiş bir suikast olduğunu düşünüyorum." Amerika'dan gelecek parlamento heyetine, dosyalar gösterilmek için yakıldı biçiminde, UNESCO'yu suçlu durumuna sokacak bir söylentinin yayılması amacıyla da yangın çıkartılmış olabilir. Amaç örgütü dünya kamuoyu önünde küçük düşürmektir. Haberin büyük haber ajansları tarafından bu açıdan yansıtıldığı gözönünde tutulursa, yangın çıkartanların başarılı bir suikast girişiminde buldukları ortaya çıkıyor. Beni üzen basınımızın yabancı haber ajanslarından aldıkları bilgileri yansıtmaları, kendi kaynaklarını kullanarak, doğruyu araştırmamaları oldu."

SAYIN HIFZI TOPUZ, SİZDEN SON OLARAK OLAYI SAPTIRARAK YANSITAN BÜYÜK HABER AJANSLARININ UNESCO ARASINDAKİ İLİŞKİLERE DEĞİNENİZİ İSTİYECERİZ...

"UNESCO geçen yıl dünya çapında bir araştırma yaparak kendisiyle ilgili haberlerin dünyaya hangi kanallardan ve ne ölçüde yansıtıldığını inceledi. Bu araştırmadan çok ilginç sonuçlar çıktı. UNESCO ile ilgili haberler dört büyük haber ajansı tarafından dünyaya yayılıyor. Ulusal ajanlar da bu haberlerden yararlanıyorlar. Çoğu zaman bu ajanların bültenlerinde birçok saptırma ve yanlış yorum olur. Örneğin, düzenlenen toplantılarda UNESCO'ya yapılan eleştiriler hatta saldırılar ayrıntıyla verilirken, örgüt temsilcilerinin cevapları tek kelime ile bile haber bültenleri ne geçirilmez." —Teşekkür ederiz...

PETROL-İŞ Sendikası Genel Sekreteri Münir Ceylan, örgütlendikleri işyerlerinde işverenlerin baskıları, işten atmalar ve gecenin yetkiler konusunda gazetemize bir açıklama yaptı. Bu açıklamanın özetini aşağıda sunuyoruz:

Petrol-İş: Özgür toplu pazarlık

Özellikle küçük işyerlerinde, işçilerin anayasal, yasal ve sendikal haklarını kullanmada en büyük tehlike işten olma korkusu.

Beşiktaş'daki NOBEL fabrikası, en eski işyeri olmasına rağmen, sendikal çalışmaların en yoğun olduğu dönemlerde bile sendikalaşmaya olanak tanımayan bir yerdirdi. Oyle ki, burada kaç kişi çalıştığı konusunda bilgi bile alamadık. Tüm baskılara rağmen işçi bize geldi. Arkasından işveren harekete geçti. Beş işçiyi işten attı. Tek tek işçileri çağırdı. Onları da işten atmakla tehdit etti. Kuran'a el bastırdı. "Burada, Allah'sız kitapsız sendika adamlarına yer yok" dedi. Gerekli yerlere başvurduk. Bölge çalışma beş işçiyi işe iade etti. İşveren yine boş durmadı. İstifa masraflarını karşılayarak işçileri sendikamızdan ayırdı. Çalışmalarımız yine de sürüyor.

Küçükköy'deki AKÜMSAN işyerinde 25 işçi çalışıyordu. İşçiler en ağır koşullarda 18 saat çalıştırılıyor. İşçilere bir sabun bile verilmiyor. İkramiye, mesai parası diye bir şey yok. İşveren çift bordro düzenliyor. Buradaki arkadaşlarla diyaloga geçtik. Arkasından altı işçiyi attılar. Bölge çalışma ve sıkıyönetime başvurduk. İşveren; "Sendikaya bulaştınız, kapatmak pahasına da olsa burayı kapatacağım" diye tehditler savurdu.

80 işçinin çalıştığı KALE BALATA'da dört

Grev ve Lokavt yasası'nda değişiklik yapılmasını istiyoruz. Bu yasalarla, YHK ile, engellenmiş grev hakkı ile demokratik, özgür sendikacılık olmayacaktır.

Muhatabım olan işverenle, işçilerin adına özgür toplu pazarlık hakkını kullanarak, YHK gibi tahkim araçları olmadan, grevler önünde engeller olmadan oturabilmeliyim.

işçi atıldılar. PEREJA'da işçilere üç ay ücretli izin verildi. BEREK'de sözde izin alarak 14 işçiyi attılar. Tensikat adı altında atıldılar. Taraf olan sendikamıza bile haber vermeleri gerekirken haber vermediler.

Örgütlendiğimiz yüze yakın işyerinde aynı tehditler sürüyor. Olmazsa, işçinin yerini değiştirerek, açıktan yaptıkları gıda ve benzeri yardımları keserek, mesaiyi ödemeyerek ellerinden geleni yapıyorlar.

Amaçları sendikaların etkinliğini azaltmak, sendikaları iş yapamaz hale getirmek. Sendikaları, işçinin gözünde haklarını koruyamıyor şekilde göstermek. En bü-

yük güvencemiz olarak kamuoyunu oluşturmaya çalışıyoruz. İthalatıyla, ihracatıyla, girdisiyle çıktısıyla herşey serbest iken sendikalaşmanın, özgür toplu pazarlığın da serbest olmasını istiyoruz.

Muhatabım olan işverenle; işçilerim adına özgür toplu pazarlık hakkını kullanarak, YHK gibi tahkim araçları olmadan, grevleri önünde engeller olmadan oturabilmeliyim. Ben işverenle masaya özgürce oturuyum. Anlaşmazsak, en doğal hakkım olan grev hakkımı kullanabileyim.

Öteki sorunumuz da yetki sorunu. İşçilerimizde % 10 barajını aşarak, en güçlü sendika olup, işyerlerinde yarıyı geçerek örgütlendiğimiz halde yetki için dörtbuçuk aydır bekliyoruz. İşçiler 1983'ün ücretleriyle çalışmak zorunda kalıyor. Yetkililer bile gerek geciktiriliyor. Bakanlık çözümlerini getirici yanıt vermiyor. Yeni sistemin oturmadığından, işlerin karmaşıklığından, bilgisayarlardan söz ediyor.

Yasaları, en küçük noktasına kadar değerlendirmeye çalışıyoruz. Öte yandan, Demokratik sendikal hakların, özgür sendikacılık önündeki engellerin kalkması için 2821 sayılı Sendikalar Yasası 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Yasası'nda değişiklik yapılmasını istiyoruz. Bu yasalarla, YHK ile, engellenmiş grev hakkı ile demokratik, özgür sendikacılık olmayacaktır.

NELER OLUYOR NELER?

"Sendikaya bulaştınız, burayı kapatacağım"

25 kişinin çalıştığı bir işyerinde, işveren ilk kez sendika yüzü gören işçilerini bu sözlerle tehdit ediyor. Adam öylesine sendikaya düşman ki, işyerine kilit bile vurmaya göze alıyor. İşveren kültürü bile olmayan bu adam, işçilerine kaba saldıyor. İncisini, planlısını daha büyükleri, kültürüsü yapıyor. Patronluktan emekli bu büyüklerden birinin Gebze'deki buzdolabı fabrikasında durum başka. İşveren Bölge Çalışma Müdürlüğüne başvurarak; "100 işçinin çalıştığı falan bölümü ekonomik zorluklarım nedeniyle kapatacağım, bana izin ver" diyor. Müfettişler durumu inceliyor. Olabilir diyorlar. Müdürlük görüşünü sıkıyönetime bildiriyor. Böylece işveren işçi çıkarma

Ve işçi işçi olduğu için ona başkası vermez özgürlüğü Onu kurtaracak başkaları değil, bu iş işinin kendi işi BRECHT

iznini almış oluyor.

İşveren isterse 100 kişilik işçi çıkarmak hakkını çekmecesinde bekletiyor. "Zararlı", "Kötü niyetli" işçiler çıkarsa, ekonomik

gerekçelerle aldığı iznini bu işçileri çıkarmakta koz olarak kullanıyor. Ya da isterse, kendi işyerinde örgütlenen iki sendikadan, işine gelen sendikaya geçmeleri için işçilere baskı yapıyor. Geçmeyen işçileri bu kontenjana alıyor ve anayasal hakları olan özgür sendikalaşma haklarını çiğneyerek kapı önüne koyuyor. Birikmiş tazminatlarının, sosyal haklarının verilip verilmemesi insafına kalmış.

En doğal haklarımızdan olan çalışma hakkı, özgürce sendikalaşma hakkı, toplu pazarlık ve grev hakkı ne olacak? Çağdaş dünyanın peynir ekmek gibi kullandığı bu haklar bizim insanımıza gelince "Onlar"ın insafına mı kalacak?

Sanayide otomasyon sorunu ile 35 saatlik süre istemi

EKREM TOS

Sanayileşmiş ülkelerde işsizlik sorunu giderek genişleyip büyürken, bunu körükleyici uygulamalar da aynı oranda sürdürülmektedir. Örneğin, sanayide modernleştirme gerekçesiyle robotların kullanımı sonucunda, insan emeğinin kullanım alanı daralarak, birçok kişinin daha işsiz kalmasına yol açılmaktadır.

Geçtiğimiz günlerde Fransa'daki Tallbot otomobil fabrikaları, aynı gerekçeyle, üstelik işçi temsilcileriyle görüşmeksizin birçok işçiyi işten çıkardı. Bunun üzerine, işyerlerinde grev uygulamalarına gidildi. Tallbot otomobil işletmelerinde işverenin bağlı bulunduğu C.L.F. sendikası grevi kırmaya çalışınca olaylar çıktı. Olay çıkarıldığı gerekçesiyle de bu kez işçilere ücret uygulaması durduruldu. C.L.F. İşverenler Sendikası, "Sanayileşme modernleşmenin sonucuna ister istemez katlanmasını öğreneceksiniz..." yanıtını verince işçi sendikaları kuruluşa olan C.C.T. iş-

ve iyileştirmeye, büyük bölümü ise rasyonelleştirmeye ayrılmıştır. Rasyonelleştirme etkin-

kilit vurulmak isteniyordu. Opel'de 1988 yılına değin tasarlanan 12.000 işyerinin yok edilme-

İktisat ve iktisatçılar

Konumuz olan bizim iktisatçılar. Bu alanda ülkemizde azımsanmayacak bir bilgi birimi var. Çağın en bilim adamlarından üretti-

EKONOMİ

9. İktisatçılar

1960'lı yıllarda

Dünya öğrenci gençlik hareketleri (2)

MUSTAFA K.ERDEMOL

Hiçbir toplum hareketi sosyal ve ekonomik gelişmelerden ayrı tutulamaz. Öğrenci hareketleri de birden bire oluşmuş hareketler değildi. Fransa'da da bu genel doğru kanıtlanmıştır. 1945-1956 yılları arasında yaşanan nüfus yoğunluğu, yaşam düzeyinin eşitsiz yüksekliği, branşlaşma zorunluluğu, toplumsal dengede, karışıklıklara yol açtı. Öğrenci hareketlerinin hiç de "masum" isteklerle ortaya çıkmadığı, bunun bir sistem sorunu olduğu kabul edilirse, Fransa öğrenci gençliğinin de hareketlerinin kaynağının ne olduğu ortaya çıkar. Öğrencilerin eğitimle ilgili olarak başlayan eylemleriyle ilgili, bir Fransız'ın söyledikleri ilginçtir: "Artık eğitim sorunu, XIX. asrın burjuvazisinden gelen ve belli görevlere yönelen eğitici kadro, serbest meslek, idari bilimler vb. gibi mahdut bir azınlığı yetiştirmekle bitmiyor. Şimdi sosyal ve kültürel mirası olmayan çok çeşitli bir gençlik topluluğunu yetiştirmek gerekiyor." Aynı yetkili öğrenci hareketlerinin başlamasına ilişkin olarak da "çığ gibi büyüyen öğrenci akımı, Fransa'da, karşısında I. Napolyon devrinden kalan bir üniversite örgütünü buldu" demektedir. Bunda doğruluk payı vardır. Çünkü öğrenciler "üniversiteleri kendilerini dünya sorunlarından uzak tutan ve büyük problemlerde yan tutmaksızın ilgisiz kalmalarını emreden bir 'geto' gibi düşünmüyorlardı."

1962'de Cezayir'e bağımsızlık verilmesinden sonra öğrenci gençlik, eleştirilerini ve protestolarını sisteme, onun kültürüne yöneltti. 1968'deki öğrenci hareketleri de bir "kemalerm"nin sonucunda değil, gençliğin politik bir güç olarak işlevinin farkına varmasıyla birlikte başlamış ve gelişmişti.

HINDİSTAN

Politik kargaşanın, doğal afetlerin ülkesi Hindistan'da zaman zaman başgösteren öğrenci hareketleri, Gandhi'nin yöntemlerine benzer bir bakıma. Hindistan'da şiddete başvurmamanın esas olduğu pasif eylemlerin nedeni öncelikle ahlaksal değerlerdeki sürekli değişimlerde aranmalı. Buna değişen ekonomik ve sosyal koşullardan doğan etkileri de katarsanız, dünya öğrenci hareketlerinin temel nedenleri, Hindistan gençliğinin de nedenleri olarak kabul edilebilir.

İNGİLTERE: "HOCALARINA SESLERİNİ İLETMEK İÇİN AYAĞA KALKTILAR"

"Öğrenciler nevi protesto ediyorlar? Bence

bugünkü huzursuzluğun en önemli kaynağı, içinde yaşadığımız dünyanın gittikçe artan umursamazlığıdır. İnsan zengin ve lider olmadıkça, toplumun fertlerle artık ilgilenmediğine, koca bir makinanın sadece birer dişi olduğuna ve kendi yaşantısında hiçbir söz hakkı olmadığına kolaylıkla ikna edilebilir. İdealist yaşa gelen öğrenciler bunu fark edince ve seslerinin hocalarınca bile duyulmadığını hissedince daha çok bağırırlar. Sesleri öğretmenlerine işitilinceye değin gösteriler yaparlar, otururlar ve boykota giderler."

Hindistan'da şiddete başvurmamanın esas olduğu pasif eylemlerin nedeni öncelikle ahlaksal değerlerdeki sürekli değişimlerde aranmalı.

Yukarıda garip sözler, ülkemizde 1960'larda düzenlenen gençlikle ilgili bir toplantıda konuşan İngiliz Büyükelçiliği'nde görevli bir zat'a ait. Kuşkusuz bu basit ve komik yaklaşım öğrenci gençlik hareketlerinin oluşum nedenlerini açıklayamazdı. Özellikle burjuva demokratik gelişmelerin tamamlandığı ülkelerde bile kimi kurumlarda varolan aksamalara karşı gelişen tepkiler bu denli basit anlayışlar üzerinde gelişemedi. Yukarıdaki sözlerin sahibinin, "hocalara iletilmek istenen ses" sandığı olgu, öncelikle sınav ve derslerin yeniden düzenlenmesi gibi son derece demokratik bir istemdir öncelileri.

İngiliz Ulusal Öğrenci Birliği, üniversitede topluma az yer verildiği öğrencilerin gelince

dünyayla ilgisinin ne olduğunu sorarken, "gençlik ateşi" ile yapmıyordu bunu.

İngiliz öğrenci hareketinde, Marx, Marcuse, Mao, Russel ve Che Guevara'nın görüşleri de etkili olmuştur. Solcu öğrenci gençlik uzun süre desteklediği İngiliz İşçi Partisi'ni, iktidara geldikten sonra vergilerden arttırılması, Rodezya ve Vietnam konusunda hiç de sosyalistçe davranılmaması gibi haklı gerekçelerle daha sonra desteklemekten vazgeçmişti. Bu tek örnek öğrenci gençliğin politik bir bilince sa-

hip olduğunu belirliyordu.

1 Mart 1968'de 200'ü aşkın Oxford öğrencisi, üniversite polislerinin konutlarını bastı, izinsiz bildiri dağıtmayı engelleyen yönetmeliğin kaldırılmasını istedi. Baskın 5 saati aşan bir süre sonra isteklerin kabulüyle son buldu. Bu eylem halkın ilgisini toplamakta gecikmedi. Hükümet çevrelerince ileri sürülen bir iddiaya göre ise, ertesi gün bine yakın Oxford öğrencisi sözkonusu baskını kınamış, mateestif sesini duyuramamıştı. (!)

8 Mart 1968'de zamanın Savunma Bakanı Healey, Öğrenci Birliği'nde konuşmak için Cambridge'e geldi. Ayrılrken arabası yumruklandı, tekmelendi, üzerine yumurta atıldı. Yine hükümet çevrelerine göre burada garip olan

Üçüncü ulusal mı?

CENGİZ BEKTAŞ

Tutarlı, güvenilir, tutunabilir bulduğum ilkeleri bugün kısaca şöyle özetleyebilirim:

HALK YAPI SANATI ÜRÜNLERİNİN İLKELERİ

• Yaşama-çevreye-doğa koşullarına uygunluk,

• Kullanıcının tasarıma katılması,

• Tasarımı, içten (işlevden başlayarak) dışa doğru geliştirme,

• İç oylumlarla dış oylumların uyusurluğu; dış oylumların da iç oylumlar gibi bir mekân örgütlenmesi olarak ele alınması;

• Açık, yarı açık, kapalı oylumlar arasında dengeli ilişkiler;

• Yapısal açıklık, içtenlik, olduğu gibi görüme;

• Esneklik;

• Kolaylık; ussal davranış, gerçekçilik;

• Tutumluluk; (özellikle kullanımda);

• Gereçlerin yöreden seçilmesi, bu gereçlere ve olanaklara göre ulaşılabilen en

çağdaş teknolojinin uygulanması.

BAYRAM HAFTASI MANGAL TAHTASI

Yayınladıklarımıza, sergilediklerimize şöyle bir bakıp, özü yakalayamadan, ilkelerin ayırımına varamadan, resimlerde-çizgilerde kalarlar oldu.

Sandılar ki biz,

"İşte bu eski evler doğru ve güzel; öyleyse bugün de bunların tıpkılarını ya da benzerlerini yapalım." diyoruz.

Oysa her yayımda, bunun tam karşısını söyledim dürdüm hep! Bu evler o çağda doğru, güzel; ama bu çağa onları biçimle aktarmak, onların yukarıda saydığım ilkelerine aykırı olur. Her şey yerinde, çağında ve kendine özgü koşullarında güzel... Bugün yapılacak olan da; bu yerde, bu çağda, bu koşullarda doğru ve güzel olmalıdır. Bugünün, bu yerin, sosyo ekonomik koşullarından, bu çağın kültür birikiminin bilincinden doğmalıdır. Ne dışardan ne içerden, ne uzak ne yakın çağdan kopya olmamalıdır. Bundan iki yüz yıl önceki evde ve onu yaratan işlevde bir değişiklik yoksa bu gereksinimin geliştirilememişliği, durmuşluğu demektir.

İki yüz yıl önceki gibi yapmak, geri kalmıştıktan başka hiçbir şey değildir.

Evet, bütün sorun çağdaşlık...

Çağın bilgisinde, bilincinde olmadın mı, bir şeylerden geri kaldın mı, yüzün geri döner... Bir nostaljidir başlar... Bu, geleneğe de ters düşmektedir. Çünkü gelenek, yaşayan bir şeydir. Ya da yaşadığı sürece vardır. Yaşayanın (çağın) gerisine düşüldü mü gelekten de kopulmuş demektir.

CANIM BIRAK ADAM DİLEDİĞİ GİBİ YAPSIN!

Elbette, yaptığını, kendine yapana karışmak ne haddimize... Bavyera'nın bir deli kralı, kendine masal şatosu yaptırmış da Wagner müziğiyle oturmuş içinde...

Olur a bizden de biri çıkar, iki yüz yıl önceki evin tıpkısını yaptırır oturur içine... Kim ne diyebilir? Ya da köylünün kendi için yaptığı evi alır ya da tıpkısını yaptırır da, yılda on beş gün içinde oturur; hiç de gerçek olmayan kentliliğinin çarpıklığını böyle gidereceğini sanır. Buna bir karışabiliriz...

dır, yapar, yaptırır oturur...

Benim de yıllardır, yazıp çizerek bunu eleştirmek hiç usuma bile gelmez...

Ama bu tutuma bir "mimarlık" ödülü verilip de, ülkemizdeki mimarlara sözüm ona ders verir gibi alkışlandığı gün eleştiri sorumluluğu da başlar...

KİMİ?

Elbette Sayın Nail Çakırhan'ı değil...

Önce, ödül verilmesini sağlayan seçiciler kurulunu...

Seçiciler Kurulundan Sayın Mübeccel Kiray'la, Sayın Çakırhan benim ve kimi dostlarımın önünde (ödül olayından belki bir yıl önce) tartıştılar. Sayın Kiray Türkiye'deki sosyal değişmeyi anlatıyordu bize... Kerevet ile koltuk arasında bir kültür değişmesi olduğunu söylüyordu Sayın Kiray... Ve o gün Sayın Çakırhan'la anlaşamadılar.

Sayın Kiray, hepimizin köklü, disiplinli çalışmalarına saygı duyduğumuz, bu uzun çalışmalarından çıkardığı sonuçlara güvendiğimiz bir sosyolog olarak çok kısa bir sürede düşünce mi değiştirdi?

İşte ben buna bir türlü karşılık bulamıyordum... Ve beni asıl düşündüren bu...

Yabancı üyeler kimbilir ne düşüncelerle oylamaya katılırlar ve elbette ki, o yöreden gelen seçicilere öncelik tanımak saygısını gösterirler. Sayın Kiray değerlendirmesinden ve oyundan ötürü eleştirildiğinde, bir derginin sorusuna verdiği karşılıktaki gibi, seçiciler kurulunun öteki üyelerini öne süremez.

Öteki jüri üyesi olan, ödül yönetmeliği ile ve bu konudaki sözleriyle durmadan çelişen, Süleymaniye ile Malili kerpiç ustasının camisini benzer biçimde gören mimar Sayın Cansever'i anlamak ise hiç olası değil... ya da belki de çok kolay da... O kadar kolay anlaşıla-

Bu ne biçim kültür anlayışı? Bu ne biçim ortam?

KAĞITTAN DİPLOMA OLSA NE OLUR, OLMASA NE OLUR?

Diplomasız olduğu söylenen, oysa mimar adını alabilmek için, dülgerlikten başlayarak, yapıya katılan bütün kollara neredeyse bir insan ömrü vermiş, o günün koşullarında en uzun hem de uygulamalı eğitim görmüş olan Sinan, Sinan olabilirdi, bu elbette. "mimarlık" sıfatını alabilmek için üzerine diploma yazılmış bir kağıt parçasının ya da bir-iki uygulamanın yetmediğini bilen kültür ortamından ötürüyüdü.

(Bugün doğru dürüst ülkelerde "mimar" adını alabilmek için, bu dalda yüksek eğitimi bitirmek de, birkaç kez uygulama yapmış olmak da yetmez...

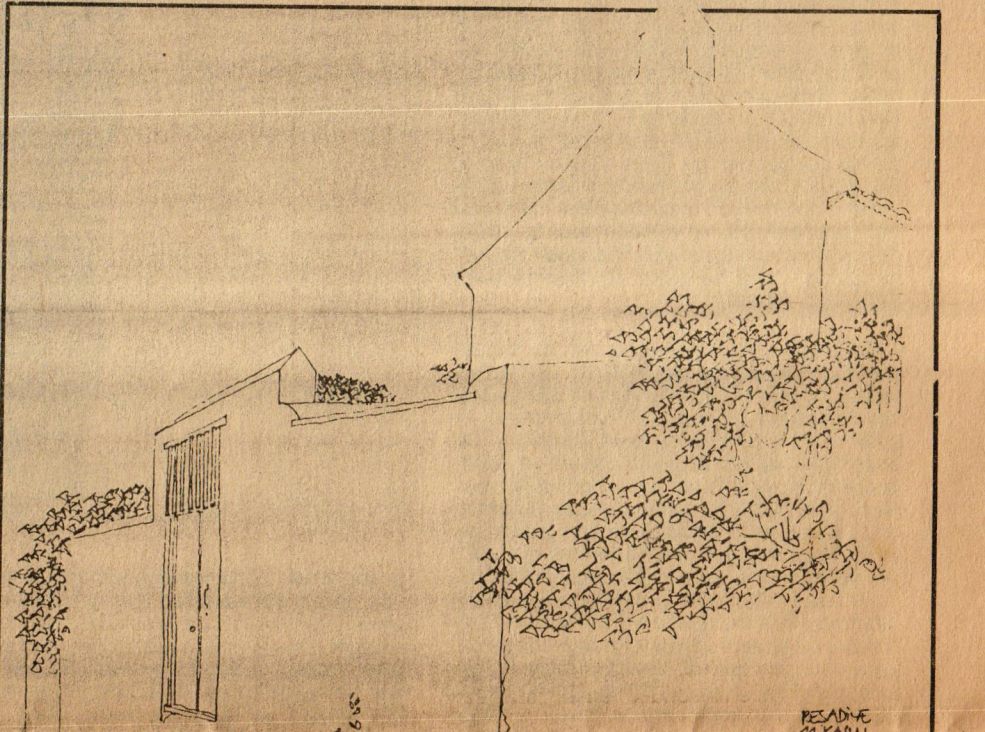
Doğru dürüst çağdaş yapılar yaparak mimarlıklarını kanıtlanmış kişilerin oluşturduğu bir kurulun sınavından geçmek de gerekir. O gün dek adınız, olsa olsa "Yüksek Mühendis"tir ama "mimar" değildir.)

KENTİ ELEŞTİRMENİN YOLU BU MU?

Muğlalı herhangi bir işveren gibi davranarak, orali ustalara ev yaptıran Sayın Çakırhan'ın işine, elbette şairliğinden, aydınlığından, kentliliğinden ötürü katkılar olmalıydı. Muğlalının kendi özelliklerinden gelen katkılardan ötürü o evler Muğla evleri olmuş değiller mi?

Ama Sayın Çakırhan'ın yüzlerce yıldır yapılagelen bu evlere çağından, mimarlık adına bir katkıdan söz etmek kolay mı? Bizim çarpık kentleşmemizi eleştirmek böyle nostaljik, duygusal davranışlarla, kaçışlarla olası mı? (Desenize bütün Bodrum çarpıklıkları kent eleştirme bilgeliliğinden doğuyor belki de? Öyle mi?)

Sayın Çakırhan, böyle bir kültür ortamında hemen Le Corbusier ile falan karşılaştırılıyor. Frank Lloyd Wright örneği veriliyor...

Arabeskin toplumsal işlevi (3)

CIHAN OĞUZ

Arabesk müziğinin toplumsal yapı içinde bir "kariyer" e sahip olmasından sonra, "niteliksiz" pek çok sanatçı da kazanç koşullarından ötürü arabeske yöneldi. "Arabesk üstadlarının" deyişine göre, "arabesk yozlaşmış..." Bu durum da arabeskin kendi iç bünyesinde çalkantılar oluşturmaya başladı. Gerçi bu "piyasa" herkesi yeterince doyuruyordu ama arabesk üstadları yine de bu duruma "çok üzülüyorlardı". Onlara göre, "ipini koparan" arabeskin müzik yapıyordu. Böylece, "istem" in artmasıyla, "sunum" da bir kalite eksikliği görülmüyordu. Oysa arabesk mafyasının herşeyin yerli yerinde olmasını isteyen "bütünlükcü" bir yapısı vardı. Bu "bütünlükcü" yapının yeni yönelişlere girmesi, hem "kaliteli arabesk sanatçısının" korunmasını sağlayacak, hem "kalitesizleri" bünyesinden atacak, hem de yepyeni bir arabesk türü yaratacak. Nitekim "taverna" olduğunu savlayan "taverna-arabesk" bu koşullarda bu gereksinmenin giderilmesi amacıyla ortaya çıktı. F. Özbeğin, Ü. Besen gibi "piyano başında aşk soloları" çalan sanatçılar, bir anda kendilerini "modern arabesk piyasası" içinde buluverdiler. Arabeskin "feryat-ı figan" eyleyen "feodal yapısı"nın yanında, taverna-arabesk "çağdaş"tı. Arabesk mafyasının oluşturmaya çalıştığı bu "çağdaş arabesk" yapısı, zamanla her kesimden insanı "etkilemeye" başladı. O ana dek "arabesk dinlesem mi dinlemesem mi?" diye "özeleştiriyi" peşinde koşan "ilerici" kesim, taverna arabeskin ortaya çıkışıyla birlikte, bu özeleştiriyi bir yana bıraktılar. Böylece, lumpen-demokrat dediğimiz yeni bir kesim oluştu.

Toplumsal yapının yalnızlaştırdığı ve yabancılaştırdığı "ilerici" gençlik, "feodal yapı"daki arabeskten, "modern yapı"daki taverna-arabeske geçiş yaptı. Bu seçim, toplumsal konum "belirleyicisi" olan "değişim" in doğal bir sonucuydu. Ana sorunsalı bir yana iterek, "lumpen ilişkiler" özlenen bu kesimden, bilinçli bir davranış biçimi zaten beklenemezdi... Lumpen-demokrat kesim, 1961 Anayasası'nın sağladığı olanaklar çerçevesinde değişen toplumsal yapıdaki "kaypak" ve "değişken" bir kişiliği içeriyordu. Bu kaypak ve değişken kişilik, küçük-burjuva popülizmine yakın bir anlayışın uzantısıydı. "Gününü gün etmek" ve "moda olan düşünce"ye göre davranmak felsefesiyle özlenen lumpen demokrat düşünce, yozlaşan ve yabancılaşan kişiliğin, toplumsal konumda yansıyan biçimiydi...

Arabeski benimsedikten sonra, "taverna-arabesk" i de kolayca benimseyen bir diğer kesim de "lumpen-emekçiler" di. Lumpen-emekçiler, "emeğine yabancılaşan" bireyler olarak, "ana sorunsal" dan uzaklaşma eğilimine boyun eğdiler, kendilerini avutacak bir kültürel yapı içinde tutsak düştüler. "Sınıfsal konumlarının" gereği olan "TUTARLILIK-TAN" koştular; böylece, kendi içlerinde yaşadıkları çelişkilerin derinleşmesiyle birlikte, arabesk yapının ağına takıldılar. Taverna-arabesk, arabesk sanatçılarının çeşitliliği yanında, daha "tekelleşmiş" olan yapısıyla, kazanç açısından arabeski "solladı"...

Ortaya konan "ürünler", "kalıcı" değilse de "etkileyci" ve "hüzün verici"ydi. Bu durum, hem arabesk mafyasının işine geliyor, hem de kurumsallaşan iki farklı yapıyı birarada tut-

masını sağlıyordu. Arabeskle taverna-arabesk öylesine bütünleşti ki, arabesk olarak piyasaya sunulan F. Tayfur'un "Sen De Mi Leylâ" sı, bir-kaç ay sonra "tavernalaştı". Geceklüplerinden "halka inen" populist yapısıyla, küçük-burjuva eğilimindeki "feodal gençleri" yanına çağırarak taverna-arabesk, "tek yanlı aşk kurbanlarına", bu tek yanlılığa daha çok düşmekten öte bir yol göste. medi. F. Tayfur'un, "istersen kardeş olurum/merak etme sen" diye "sevdiğine" yolladığı çağrı, Ü. Besen'in "nikâh masası"ndaki tanıklığıyla sonuçlanan sevgi anlayışının tipik bir uzantısıydı. Anlamca birbirleriyle özdeş, enstrümantal olarak "ayrı telden çalan" arabesk ve taverna-arabesk, toplumun batı kültürüne olan özentisi nedeniyle birbirini izleyen iki farklı yapı gibi görünse de, biçim olarak, öz olarak, "aynı yolun yolcusuydu". Toplumdaki özentinin açığa çıkması, "piyano" gibi bir müzik aletinin pek tanınmadığı ülkemizde, kırsal alana dek yaygınlaşan taverna-arabeskin "tutulması" ile kendini gösterdi. Kendine bile yabancılaşan kişilik, gelişmeyi bırakmış, "varolan" la yetinmeye başlamıştı. Artık ülkede, kültür düzeyinin aşamasını kendi dışından anlayışların yönlendirdiği bir kitle oluşmuştu.

GENEL SONUÇ

Taverna-arabesk, arabesk mafyasının, özellikle lumpen-demokrat kesime kurduğu ilkel bir tuzaktır. Geleneksel kültür anlayışını kişiliğiyle bütünleştiren bilinçli kesimler, kendini bu tuzaktan rahatsız kurtarabilir. Lumpen-demokrat kesiminse böyle bir kaygısı yoktur. Toplumsal yapının belirlediği "sürü insan" ni telemesinden kurtulmamak için, iradesiyle bile savaşmaktan korkan kaypak bir kişiliğe sahiptir. "Moda olan düşünceye" göre davranır; delikanlılık kumarı oynar; "yaşadığı kadının kendisine kâr" olduğunu sanan ilkel bir düşünce taşır. Toplumsal yapının "belirlenen seçenekleri"nin dışına taşmaktan "korkar", tek kaygısı "rahat yaşamak"tır. Böylece, lumpen-demokrat kesim, küçük-burjuva düşüncesinin betimlediği populist bir arayışın tutsağı olup, "yönelişleri engelleyen" tutum takınır. Geleneksel kültürü çağdaş olanaklarla yoğurup, güncelleştirme yönünde "katılımcı" olmaz; yozlaşan kültür anlayışlarının peşine katılır. Kolaycılığı seçer; çünkü, tarihsel sürecin akışını izleyip de geleceğe miras bırakabileceği bir anlayıştan yoksundur. Az gelişmişlik çemberinin dışına çıkmayı "doğası gereği" reddeder; yapısı gereği de ancak ilkel bir çağa yakışan "onur politikası" vardır. "Delikanlılık" ve "onun kültürü"nü özümsemekte güçlük çekmez; çünkü "Tek-tir. Başka bir karıştı, seçeneği yoktur..."

Toplumsal yapının betimlediği ve toplumsal konum oluşturduğu "arabesk yaşam" bireye ölümlük bile yalnızlık veren bir anlayış-tadır. Bu yüzden, "ölürsem kabrime gelme" biçimindeki şarkılar, arabesk ve taverna-arabeskin "tarihsel insan" a bakışındaki umutsuz felsefeyi açıkça gösterir. Toplumsal konum içinde, bireylerini umutsuz olmaya çağırarak anlayışlar, bireyin ve toplumun "bilinçli yargıları"yla mahkûm olacak biçimde ilkeldir. Geçmiş ve gelecek arasında geleneksel kültür bağlan taşımayan arabesk ve taverna-arabesk, kendilerini yaratan koşulların çelişkisiyle kaybolacaklardır...

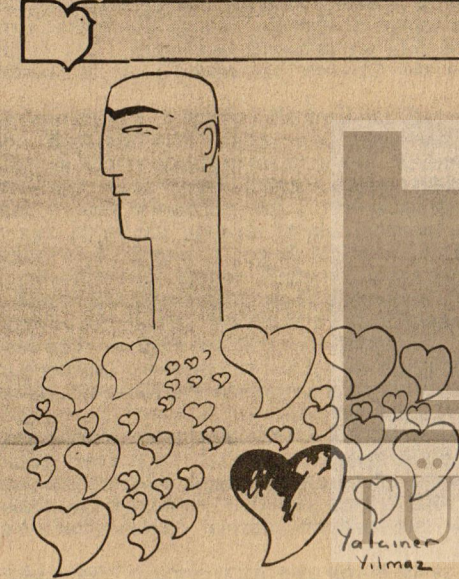
sey, bu öğrencilerin aslında derdlerinin olmamasıydı. (!) (Biz yine de anımsatalım. Bay bakanın Vietnam politikası pek namuslu de-ğildi.)

Bu ve daha birçok olay sonunda -gerçi gençliğe siyasal kararlarda söz hakkı yine verilmedi ama- öğrencilerin üniversite komitelerine katılmaları sağlandı. Daha sonra çeşitli İngiliz üniversitelerinin yöneticileri ile Ulusal Öğrenci Birliği ortaklaşa bir bildiri düzenlediler. Bildirinin bir yerinde şunlar yer alıyordu:

"Tartışma özgürlüğü üniversitelerin kurulduğu temellerden biridir... Mevcut anlaşmazlık konularında, üniversiteler içerisinde bütün tarafların dinlenebilmesi için uygun fırsatlar sağlamak hepimizin görevidir."

Daha sonra ise, Ulusal Öğrenci Birliği, başlıklarını belirlemek ve gelecek hakkında konuşmak üzere ilk kez hükümet yetkilileri ile konuşmaya çağrıldı. (Hayret) Tüm bunlara ek olarak öğrenci ilişkilerinin incelenmesi amacıyla parlamenterce bir komite de oluşturuldu.

Buraya değin anlatılanlar, uzun sürüş bir dönemin oluşumunu tüm ayrıntılarıyla anlatmak bir çalışmanın ancak ön bilgileri olabilir. Çoğumuz öğrenci gençlik hareketlerinin nedenlerinin ne olduğunun farkındayız. Bundan ötürü çoğunlukla politik inançlarının doğal bir sonucu da, iktidarlar karşısına kimi isteklerle çıkan 1960'lı yılların gençliğinin bazı ülkelerdeki eylemlerinden kısaca söz etmekle yetindik.

Paralı eğitim kime hizmet edecek?

Vatandaş vergi öder, vatandaş askerlik yapar, vatandaş oy kullanır. Devlet de vatandaşını korur, onu dara düşürmez. Bir baba çocuğuna ne denli iyi davranırsa, çocuğu da o denli iyi davranır ona karşı. İyi çocuk da iyi toplum demektir. Sosyal devletin amacı da zaten bu olmalıdır.

Son günlerde yeniden gündeme gelen paralı eğitim sistemi, herşeyden önce kesinlikle ülkemiz koşullarına uygun değildir. Bugün için, paralı eğitim sistemini ülkemizde uygulamak, halkı eğitim sistemimizin dışına itmek olur. Paralı eğitim, eğitimde fırsat eşitliğini engeller. Paralı eğitimden yana olanlar: "Parası olan okusun!" diyenlerdir... Parası olmayan okumasın mı? Bu sistem halka değil, bir avuç zengine hizmet eder.

Eğitimden yeterince faydalanmamış uluslar, ileri ulusların düzeyine hiç bir zaman çıkamazlar. İleri ulus olmak için de engelleme değil; fırsat eşitliği çareleri aranmalıdır. Fırsat eşitliği sağlanırsa, eğitim amacına ulaşmış olur. Paralı eğitim sisteminde dirençler, biraz da fırsat eşitliğinde direnseler daha akılcı olmaz mı? **Ayhan HANLI-Samsun**

Kimler kendilerini nelerle aldatıyorlar... Ancak bu kişiye mimarlık ödülü verilirse, işte o zaman iş değişir...

Bir kez, bütün disiplinlerce paylaşılan, beslenen; köklü, sağlam, çağdaş ve önü açık bir kültür ortamı olan ülkelerde böyle bir şey olmaz.

Diyeğim ki, bir başkasının da çok parası var ve o da onun gibi düşünüyor da, ödül veriyor... Olabilir ve buna gülünür geçilir. Ama ülkenin sözümlü ona kültürlü sayılan, bilinen kişileri bunu alkışladılar mı işte orada önemli sorunlar var demektir.

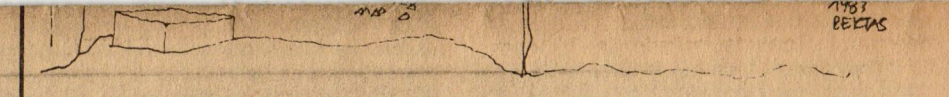
İSLAMLAR ARASI

Neden söz ettiğim anlaşıldı sanıyorum. Yanlış bilindiği gibi uluslararası değil de islamlararası olan Ağa Han Mimarlık Ödüllerinden birinin Sayın Nail Çakırhan'a verilmesinden söz ediyorum. Sayın Nail Çakırhan yıllarca önce -herhangi bir eski Muğlalı gibi- evini yaptırdı. Ustaları çağırıldı... "Şöyle bir şey istiyorum" dedi. Var olan örnekler üzerinden konuşarak düşüncesini aktardı. Onlar da yaptılar. Onay alabilmek için çizimini de bir mimara yaptırdı. Benim bildiğim yıllardır da yazıları kısa sürelerle orada oturuyor. Dedim ya, kim ne diyebilir? Keyfi ister, coğrafyasını özlemiştir, dediği gibi kentten kaçmaktan başka çözüm yolu bulamamıştır; olanağı da var-

canak nedenlere söze konu kişi Sayın Canselver olduğu için biz inanmıyoruz. **HANI KÜLTÜRÜN BÜTÜNLÜĞÜ?..** Bunları da geçelim... Çünkü gerçekten önemli olan bunlar değil... Asıl önemli olan, böyle bir olayın olup da, kimseden, kültür adamlarımızdan, doğru dürüst, herkesin anlayacağı gibi açık hiçbir tepki gelmemesi... Ne bir mimarlık tarihçisinden, ne bir ozandan, ne bir ressamdan ne de bir yontucudan, ne de bir sosyologdan vb. 1983'de, Aşık Veysel'i kopya edip şiir yazıyorum diye ortaya çıksam beni alkışlayacaklar mı? Ya da Köylü Ressam Hüseyin'i kopya ederek resim yapsam?... Nasıl kuramazlar ilişkileri? Üstüne üstlük, böyle bir olayı eleştiriye kalkışan mimarları, sanki yalnızca sayın Çakırhan'ın mimar olmayışına takılıyorlarmış gibi ayıplamaya kalkışmak da neyin nesiy? Olayın "mimarlık" la, ödülün adındaki yanlış olduğu ödülü veren kurumun sözcüsünce de anılan, "mimarlık" sözcüğünden başka hiç ilişkisi yok.

SOMUT Dergisine okuyucularından mektup

Somut'ta sayın Hayati Asilyazıcı yazıyor: "Vasfi Rıza Zobu, eski Belediye Başkanı Fahri Atasoy zamanında yapamadığı değişiklikleri son üç yılda gerçekleştirdi. Tiyatro tarihindeki yerini ve değerini altüst eden kararların tek sorumlusu olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim... Kuşkusuz en büyük kıyım şehir tiyatrolarında sürüyor. Bu nedenle sahnelenen oyunlarda gereken yorum ve oynanış bütünlüğü sağlanamıyor." Milliyet'te Kültür ve Sanatta 1983 köşesinde "Tiyatro" başlığı altında şu satırlar yer alıyor: Bu arada, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Vasfi Rıza Zobu, 1983-84 tiyatro mevsimini, "Bu müessesede hala canlı çıkan bir kaç ses var, yakında tiyatromuz bunlardan da temizleyeceğiz..." diye açtı. Nitekim yıl sonuna doğru Şehir Tiyatrosu'nun en ünlü-

lerinden yedi sanatçının daha işine son verildi. Cumhuriyet'te kendisiyle yapılan bir söyleşide ünlü tiyatro sanatçımız Yıldız Kenter şöyle diyor: "Ben bu değerli kurumun -İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu içine düştüğü, ya da düşürüldüğü huzursuzluğu büyük üzüntüyle izliyorum. En büyük dileğim, işlerine son verilen sanatçıların durumlarının aydınlığa kavuşturulması ve işlerinin başına dönmeleri. Bugüne kadar çok kayıp verdik. Şahsen kaybetmeden değil, kazanmadan yanayım."

Bizler genç tiyatro izleyicileri olarak bu değerlendirmeleri çok eksik görüyoruz. Basın ve aydınlarımız bu konuda iyi bir sınav veremedi. Başka bir ülkede olsaydı, ödenekli bir tiyatrodaki Leydi Macbeth oynayan bir oyuncunun, oyun sırasında kolundan tutulup atılması gazetelerde manşet olurdu.

Gazetemiz Somut bile Kartal Tibet'in devlet tiyatrolarından istifasını ilk sayfasında verirken, yukarıda ait geçen haberi son sayfasında bir iki satırla geçiştiriverdi. Sıkıyönetimin kusurlarının eleştirilmesi yasa ile yasaklanmıştır, biliyoruz. Ancak biz eleştirilsin demiyoruz ki... Yasalara çok saygılıyız. Suç işlemeyiz de, suç işlenmesini istemeye de karşıyız. Ancak bu atılma haberleri, haber niteliğine layık bir özenle verilsin istiyoruz... Kaldı ki, özet tiyatrolara bir baktığımızda tüm başarılarının şehir tiyatroları çıkışı olanlara ait olduğunu görüyoruz: Başar Sabuncu'nun düzenleyip sahneye koyduğu "Sade Vatandaş Şvayk Hitlerle Karşı" oyununda Ergun Köknar, Şener Şen, Ünal Gürel, Ertuğrul Bilda, Ergün İşildar, Oktay Sözbir, Gökhan Mete, "Orkestra" oyununda Ayla Algan, Tijen Par, İsmet Ay, "Kabare" oyununda Cüneyt Türel, Taner Barlas, "Hayırdır İnşallah" oyununda Kamuran Usluer, Bora Ayanoglu, "Aşk Dediğin Nedir ki" oyununda başarıyla sahneye koyan Savaş Dinçel, Almanya'da tiyatro yapan Toron Karacaoğlu, yurtdışına yerleşen Nüvit Özdoğru ve açıkta kalan öteki değerler, Aliye Uzunatağan, Mustafa Alabora, Erdal Özyağcılar ve benzerleri... Dostlar Tiyatrosu'nda "Galilei Galileo" oyununda oynayan Avni Yalçın, Zihni Küçümen, Macit Koper, Berrin Koper gibi sanatçılar bugün Almanya'da bir kültür kuruluşunun başına getirilen Çetin İpekka-ya, amatör tiyatrolar konusunda çok değerli çalışmalar yapan Haluk Şevket gibi tiyatro adamları, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın bir daha kolay kolay bir araya getiremeyeceği çok değerli sanatçılardı. Görüp araştırıp, inceleyerek açıklamaya çalıştığımız bu görünüme, bu görünümün yaratıcıları olan sanatçı erozyonuna, bele-diyyeden yılda 600 milyon lira ödenek alan İstanbul Şehir Tiyatroları adına, biz genç İstanbul hemşehrileri olarak cidden büyük üzüntü duyduğumuzu duyuruyoruz...

"YAPAY BİR DEVAM" (1)

Ancak "yapay bir devam" olan bir ev, elden gelse, Wright'ın çağdaş mimarlığa yeni ilkeler getiren "Şelale Evi" ile karşılaştırılacak...

Bütün bunlar neyi gösterir? Elbette, elbette yalnızca, böyle bir olayı alkışlayanların niteliğini!..

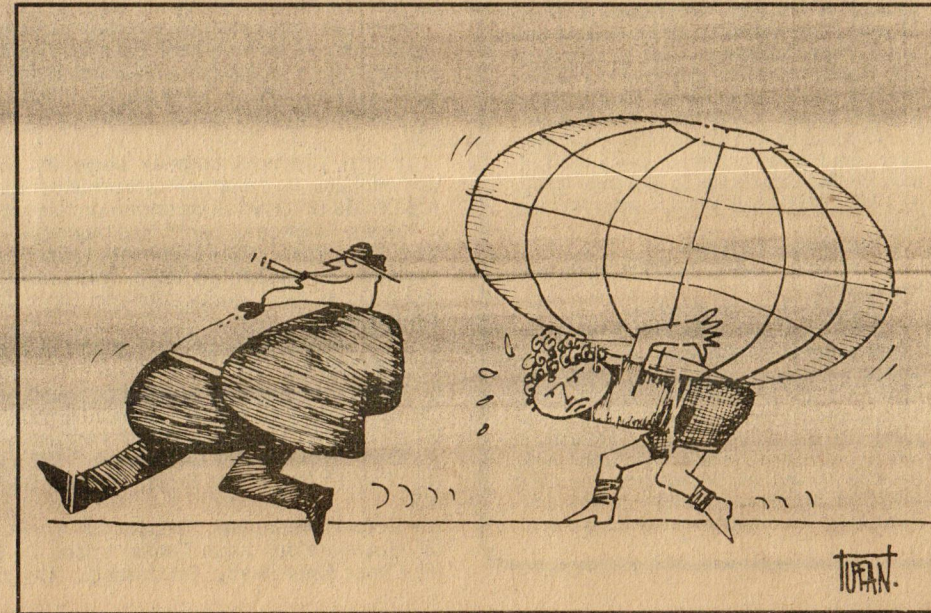
Böyle şeyler ancak dev aynalarının pek çok olduğu geri kalmış ülkelerde olabilir... Bunları yazışım Sayın Çakırhan'a karşı ne saygımdan ne de sevgimden bir eksilme olduğu için değil.. Sevgi, yalansız, dürüst olmalı.

HALK YAPISI SANATI USTALARINA SAYGI

Bir ağabey gibi sevdiğim, yapım işlerini yönetmedeki titizliğini saygı ve büyük bir beğeni ile izlediğim Sayın Çakırhan'a, bana yıllarca önce sorduğunda da, böyle evler üzerine düşüncelerimi saygı çizgisinin dışına elbette taşmadan belirttim. O da bundan ötürü bana ne kırıldı, ne de sevgisini esirgidei...

(Sürecek)

OKUR İLİŞKİLERİ

Ellil arkadaşına adına: Müfit Haktür

Amerika sokakları, hasta, aç, evsiz milyonlarca kişiyle dolu. Reagan'a göre bunlar; "Kendi istedikleri için evsiz ve barksızlar"

Büyük Amerika'nın küçükleri...

MEHPARE BOZYİĞİT

John Howard, yaş 40, arkası sokaktan gelip geçenlere dönük, hamburgercinin önündeki çöp bidonlarını karıştırıyordu. Karanlığın içinde el yordamıyla bulup çıkardığı sandviç artıklarını, patates kırıntılarını ağzına attı. Tüm eşyalarını ve dış fırçasını içinde taşıdığı plastik torbayı koltuğunun altına sıkıştırarak arka sokaklardan birine daldı. Üzerine kat, kat giymiş olduğu elbiseleri dış yerlerinden patlamışlardı. Kulaklarına kadar indirdiği bere, traşsız yüzünü gölgede bırakıyordu.

John Howard Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın tahminlerine göre, sayıları iki milyonu aşan, kalacak yerleri olmadığı için, sokakların kuytu köşelerinde, merdiven altlarında, harabelerde, yanmış veya eski arabaların kalıntıları içinde, tren istasyonlarındaki ve garlardaki bekleme salonlarında, telefon kulübelerinde geceyi geçirenlerden biri.

Gündüzleri, yanlarında taşıdıkları en yeni ve temiz elbiselerini giyip traş olarak dikkati çekmemeye çalışan bu evsizler takımının üçte ikisini eski akıl hastaları meydana getiriyor. Akıl hastalarının tedavisi ile yükümlü devlet hastaneleri kanununda yapılan değişiklik yüzünden, bu hastaneler hasta sayılarını % 75 oranında azaltmak zorunda kaldılar. Bu sayı 1955'de 550.000 iken, bugün yalnızca, 125.000. Gerekçenin birden bire ortaya çıkan akılsal iyileşme olmadığının bir çok kişi farkında. Gidecek yerleri ve yakınları bulunmayan, hastanelerde buldukları süre zarfında devamlı ilaç kullanan, doktor gözetimi altında bulundurulmuş bu hastalar toplumun günlük yaşamına ve çalışma ortamına ayak uyduracak seviyede değildirler. Bu kişilerin yatıp, kalkacak yerlerinin sokaklar olması kaçınılmaz bir sonuçtu. Bazıları kış aylarının şiddetli soğuklarına dayanamayıp, donarak öldüler. Rebecca Smith'de bunlardan biriydi. New York'ta 10. cadde ile 17. sokağın kesiştiği noktada, altı hali ile kaplı karton kutu içinde ölü olarak bulundu. Ölüm nedeni: Donma. Rebecca Smith on yıl önce akıl hastanesi şizofreni bölümünde elektrik şokları ile tedavi edilmeye çalışıldı. İki yıl önce taburcu edilince, bir müddet kızının yanında kalan Rebecca Smith, daha sonraları sokaklarda yatıp kalkmaya başladı.

Kadınları, çocukları ve gençleri de bünyesinde barındıran bu evsizler her sınıftan ve ırktan geliyorlar. Yaş ortalamaları 35'i geçmiyor. Enfasyon 12,9'dan, 3,8'e düşmesine, işsizlik oranı azaltılmış olmasına rağmen, Reagan hükümetinin az gelirliler ve ailelere verilen sosyal yardımlarda kesintiler yapması, yani bunlara yapılan yiyecek yardımlarının kısıtlanması, işsizlik parasının azaltılması ve belirli bir süreden sonra ödenmemesi, gelir seviyeleri düşük bu ailelerin okullardaki çocuklarına verilen öğle yemeklerinin sınırlandırılması, kira ve ısınma yardımlarının azaltılması, bu kişileri yığılan faturaları ödeyemeyecek duruma getirdi. Yalnızca az gelirliler değil, annelere ve çocuklarına yapılan sağlık giderlerindeki kesintilerle bu hükümet döneminde yılda 2,1 milyar dolar, iki yılda ise 4 mil-

Federal şehirler değişik yöntemlerle evsizlerden kurtulmanın yollarını arıyorlar. Florida'da onların çöp bidonlarını karıştırmalarını engellemek amacıyla, çöplerin üzerine fare zehiri serpilmesi teklif edildi. Bu arada 1983 ve 1984 kış aylarında sokaklarda geceleyen 400 kişi donarak öldü.

willie

yısı son iki yıl içinde oldukça kabardı. Mesleki bir eğitim görmedikleri için iş bulma olanakları sınırlı olan bu kişiler ellerindeki son kuruşuda harcayınca, yaşamlarını sokaklarda geçirmenin yollarını arıyorlar. Kiliseler ve diğer demokratik örgütlerin açtıkları aş evlerinin önünde, bir tas sıcak çorba, içmek için suyu getiriyorlar. New York şehrinde sayıları

gün en az 40 kadını geri çevirmek zorunda kaldıklarını ve bundan da büyük üzüntü duyduğunu söyledi. 1983 ve 84 kış aylarında, tüm Amerika çapında 400, Washington'da ise 10 kişi sokaklarda geceledikleri için donarak öldüler. Eğer ölenlerin kimlikleri saptanamıyorsa veya hiç kimse ölü üzerinde bir hak iddia etmiyorsa, cesetlerin tıbbi araştırmalarda kullanılmasına izin veriliyor, yahutta sessiz sedasız gömülüyorlar.

Bugün 1930'lardaki büyük ekonomik bunalım dönemindeki fakirlerden daha da fakir, evsizlerden daha da evsiz olan bu kişilere belirli bir adresleri, yapacak işleri olmadığından halk tarafından maceracı gözü ile bakılıyor ve toplumun yükçüsü olarak kabul ediliyorlar. Bunlara bakma görevi devlete bırakılıyor. Aralarında verem gibi bulaşıcı hastalıkların, uyuturucu madde kullanma alışkanlıklarının, alkolizmin, kumarın yaygın olduğu, suç işleme oranının yüksek olduğu bu kişilere, gönüllü olarak ne devlet ne de federal şehirler yardım etmek istiyorlar. Bunlardan kurtulmanın yolları aranıyor.

Reagan'ın eski danışmanlarından ve şimdiki Adelet Bakanı Edwin Meese, bir kaç hafta önce bu konu ile ilgili olarak verdiği demetçe, aş evlerine ihtiyaçları olanların değil, bedavaya karın doyurmayı daha kolay bulanların gittiklerini söyledi. Federal şehirler ise Edwin Meese'nin yönteminden daha değişik bir yöntemle kendi evsizlerinden kurtulmanın yollarını arıyorlar. Florida da onların çöp bidonlarını karıştırmalarını engellemek amacıyla, çöplerin üzerine fare zehiri serpilmesi teklif edildi. San Fransisko ise 1984 Olimpiyatları'ndan önce sokaklarını dolduran evsizlerden nasıl kurtulabileceğinin yollarını arıyor. Belkide tümünü çöllerle sürerek.

Ocak ayının son günlerinde, bazı büyük şehirlerin belediye başkanları ve valileri, Kongres'in Washington kentinde, 800 erkeğin, 200 kadının barındırıldığı eski kolejde düzenlediği soruşturmada bir araya gelerek, kendi bölgelerindeki evsizlerin içinde yaşadıkları koşulları tartışarak, ihtiyaç duyulan aş evlerinin ve sığınakların açılabilmesi için devletin 200 milyon dolarlık bir yardım yapmasını istedikler. Soruşturmaya bu yapıda barındırılan evsizlerde katılarak kendi durumları hakkında ifade verdiler. Valiler ve belediye başkanları 350.000 çocuğun ve gencin gidecek hiçbir yerleri olmadığı için, sokaklarda uyuturucu madde şebekelerinin elinde, vücutlarını satarak yaşamlarını sürdürdüklerini söylediler. Soruşturmanın sonlarına doğru sabrı taşan New York Valisi Mario Cuomo, "Kendimize bu ulusun ne ile ölçülmesi gerektiğini sormalıyız. Ben Amerika'nın en büyük şehirlerinden birisinin valisi olarak, eğer kardeşlerimize ve bacılarımıza kazandırdıklarımızın fazlasını vermekten kaçınırsak, kendimizi büyük Amerikan ulusu olarak hissedemeyiz diyorum" dedi.

Başkan Reagan konuyla ilgili olarak yaptığı bir televizyon konuşmasında, "Bugün sokakların kuytu köşelerinde uyuyan bu kişiler, kendileri istedikleri için evsiz ve barksızlar" dedi.

DİL

Türkiye Muallimler Birliği'nden

AVANOS; yara

HASAN KIYAFET

"Kör de bilir Avanos'un yolunu. Çanak çömlek kırığından bellidir."

AVANOS, sözcüğü İcanadolu'da çanak çömlek, küp testi, kavanozla eş anlamıdır. Kimi bakır kızılı, kimi saman sarısı toprağıyla, en güzel kapları orası yapar. Çamura can veren hünerli ustaları vardı. Naylon çıkınca belleri büküldü. Hititler'den kalıt ayak çarkları sustu. Alamanya, Arapistan, Ankara deyip yollara düştüler. Son zamanlarda yeniden canlanmaya yaktutan, dede yadigarı sanata yakından bakmak istedik. Avanos deyip yürüdük...

Avanos, doğusunda karlı başıyla Erciyes, batısında yüce bilge Hacibeştaş, güneyinde peribacaları ile kuşatılmış, Kızılırmak kayasında şirin bir ilçemizdir. Hititler zamanında adı "Iavinassas"muş. Sonra Kapadokya krallığının ikinci büyük kenti olmuş. Derken Roma, Bizans, Arap, Selçuk ve Osmanlı egemenliklerini görmüş. Kısacası Avanos, her ulusun her uygarlığın güzelinden bir avuç alıp, kendi potasında eritmiş. Bunu bazan çan gibi ses veren ince testi, bazan yedi renkli halı kilim olarak koymuş ortaya. Avanoslu kadının ördüğü çoraba dökülen nakışta Hitit kabartması da var, Rum, Ermeni kandiili de. Tüm bunların ötesinde kendisi var...

ÇANAK ÇÖMLEĞİN KÖKENİ

İnsanoğlunun en eski mutfak eşyası toprakta. Çanak yapmayı Hititler, Asurlular'dan öğrenmişler. Doğal olarak Avanoslu'da Hititler'den. Ama tezgahı başında bulduğumuz Ahmet Taşkın öyle söylemiyor;

"Şincik bu çanakçılık bize Ermeni, Rumlar'dan geçmedir. Bilmem atadan dededen öyle duyarız. İşin derinine gidersek taa Adem peygamberimize varırız. Çanak çömleğin piri odur. Kendisi bile topraktan yaratılmadı mı?"

Ahmet usta hünerli iri elleriyle bir yandan tezgahta dönen çamura biçim verirken, bir yandan sorularımızı yanıtlıyordu:

"Şincik siz bu işi dipten doruğa anlatmamı istiyorsunuz değil mi? Allah vergisi Avanos'un toprağı güzeldir. Şu Zelve yazısı toprağı tümünden güzeldir. Her toprak çanak olmaz kuşkusuz. Toprağı getirir iyice eleriz. İçinde kum çakıl kalmayacak. Sonra iyice karılır, çamur yapılır. Çamuru ne kadar iyi yaparsan işin o kadar iyi çıkar. Çamuru yaratırız. Bir iki gün bekler, mayalanır. Bekle-

İlçenin orta yerinde bir anıt var. Avanos adında bir işçi. Doğal insan ölçüsünün dört yüzündeki kabartmalar terden kabartmalardan halı dokuyan din gerçekten birer şaheser.

Ahmet Taşkın'ın gözü önündeki işten bir an olsun ayrılmıyor:

"Biz taklitçiyiz, modacıyız. Gençliğimde en az iki yüz usta vardı. Şimdi ouzu kırık bulmaz. Herkes naylona döndü, aliminyuma döndü. Çanak kaba kacağı baktı. Oysa şimdi naylonun sağlığa zararlı olduğu anlaşıldı. Duyuyoruz, kanser manseryapıp dururmuş. oysa bu toprak kap her bir şeye lezzet verir. Zehirlemesi olmaz, küflendirilmesi olmaz. Bizim yaptığımız testiler içine konan suyu soğutur. İsterseniz deneyin, al bir tane doldurup güneşe koyun. Yarım saat sonra terler, tam içecek kıvamda soğutur. Buzdolabı gibi soğutması iki değil ki. Yüzün ekin tarlasında yığın dibine koy, kotma abı hayat gibi su içersin.

İşçi çocuklardan birisinden testi istedi. Testinin yüzünde gerçekten küçüktireç pamukçukları vardı:

"Aha buyurun bakın. Suyun kıcını bile alıyor. Suyu lezzetlendirir, havasını kesmez. Denedik, çanağa su doldurup ufa bir balık atık yaşad. Naylon kaba koyak, havan ağzını açma açma öldü. Bu ne demek?"

Sonra küpe kurulan turşu ile, naona, tenekeye kurulan bir olur mu? Küp tıssu ta-

Göreme, Avanos ve tüm kapadokya... Ne yazık ki yanık... lar çoğunlukta. İnsan... gisinin yüceliği onun... rek. Örneğin çanak yapımız... Etiler...

Arabeskin toplumsal işlevi (3)

CİHAN OĞUZ

Arabesk müziğinin toplumsal yapı içinde bir "kariyer"e sahip olmasından sonra, "niteliksiz" pek çok sanatçı da kazanç koşullarından ötürü arabeske yöneldi. "Arabesk üstadlarının" değişine göre, "arabeskyozlaştı..." Bu durum da arabeskin kendi iç bünyesinde çalkantılar oluşturmaya başladı. Gerçi bu "piyasa" herkesi yeterince doyuruyordu ama arabesk üstadları yine de bu duruma "çok üzülüyorlardı". Onlara göre, "ipini koparan" arabesks müzik yapıyordu. Böylece, "istem" in artmasıyla, "sunum" da bir kalite eksikliği görüldüyordu. Oysa arabesk mafyasının herşeyin yerli yerinde olmasını isteyen "bütünlükçü" bir yapısı vardı. Bu "bütünlükçü" yapının yeni yönelişlere girmesi, hem "kaliteli arabesk sanatçısının" korunmasını sağlayacak, hem "kalitesizleri" bünyesinden atacak, hem de yepyeni bir arabesk türü yaratacağı. Nitekim "taverna" olduğunu savlayan "taverna-arabesk" bu koşullarda bu gereksinimin giderilmesi amacıyla ortaya çıktı. F.Özbeğin, U.Besen gibi "piyano başında aşk soluları" çalan sanatçılar, bir anda kendilerini "modern arabesk piyasası" içinde buluverdiler. Arabeskin "feryat-ı figan" eyleyen "feodal yapısı"nın yanında, taverna-arabesk "çağdaş"tı. Arabesk mafyasının oluşturmaya çalıştığı bu "çağdaş arabesk" yapısı, zamanla her kesimden insanı "etkilemeye" başladı. O ana dek "arabesk dinlesem mi dinlemesem mi?" diye "özeleştiri" peşinde koşan "ilerici" kesim, taverna arabeskin ortaya çıkışıyla birlikte, bu özeleştiriye bir yana bıraktılar. Böylece, lumpen-demokrat dediğimiz yeni bir kesim oluştu.

Toplumsal yapının yalnızlaştırdığı ve yabancılaştırdığı "ilerici" gençlik, "feodal yapı"daki arabeskten, "modern yapı"daki taverna-arabeske geçişi seçti. Bu seçim, toplumsal konum "belirleyicisi" olan "değişim" in doğal bir sonucuydu. Ana sorunsalı bir yana iterek, "lumpen ilişkiler" özleyen bu kesimden, bilinçli bir davranış biçimi zaten beklenemezdi...Lumpen-demokrat kesim, 1961 Anayasası'nın sağladığı olanaklar çerçevesinde değişen toplumsal yapıdaki "kaypak" ve "değişken" bir kişiliği içeriyordu. Bu kaypak ve değişken kişilik, küçük-burjuva popülizmine yakın bir anlayışın uzantısıydı. "Gününü gün etmek" ve "moda olan düşünce"ye göre davranmak felsefesiyle özleşen lumpen demokrat düşünce, yozlaşan ve yabancılaşan kişiliğin, toplumsal konumda yansıyan biçimiydi...

Arabeski benimsedikten sonra, "taverna-arabesk"i de kolayca benimseyen bir diğer kesim de "lumpen-emekçiler"di. Lumpen-emekçiler, "emeğine yabancılaşan" bireyler olarak, "ana sorunsal" dan uzaklaşma eğilimine boyun eğdiler, kendilerini avutacak bir kültürel yapı içinde tutsak düştüler. "Sınıfsal konumlarının" gereği olan "TUTARLILIK-TAN" koptular; böylece, kendi içlerinde yaşadıkları çelişkilerin derinleşmesiyle birlikte, arabesk yapının ağına takıldılar. Taverna-arabesk, arabesk sanatçılarının çeşitliliği yanında, daha "tekelleşmiş" olan yapısıyla, kazanç açısından arabeski "solladı"...

Ortaya konan "ürünler", "kalıcı" değilse de "etkileyici" ve "hüzün verici"ydi. Bu durum, hem arabesk mafyasının işine geliyor, hem de kurumsallaşan iki farklı yapıyı birarada tut-

masını sağlıyordu. Arabeskle taverna-arabesk öylesine bütünleşti ki, arabesk olarak piyasaya sunulan F.Tayfur'un "Sen De Mi Leylâ" sı, bir-kaç ay sonra "tavernalaştı"...Geçekülplerinden "halka inen" populist yapısıyla, küçük-burjuva eğilimindeki "feodal gençleri" yanına çağırın taverna-arabesk, "tek yanlı aşk kurbanlarına", bu tek yanlılığa daha çok düşmekten öte bir yol göste. medi. F.Tayfur'un, "istersen kardeş olurum/merak etme sen" diye "sevdiğine" yolladığı çağrı, U.Besen'in "nikâh masası"ndaki tanıklığıyla sonuçlanan sevgi anlayışının tipik bir uzantısıydı. Anlamca birbiriyle özdeş, enstrümantal olarak "ayrı telden çalan" arabesk ve taverna-arabesk, toplumun batı kültürüne olan özentisi nedeniyle birbirini izleyen iki farklı yapı gibi görünse de, biçim olarak, öz olarak, "aynı yolun yolcusuydu". Toplumdaki özentinin açığa çıkması, "piyano" gibi bir müzik aletinin pek tanınmadığı ülkemizde, kırsal alana dek yaygınlaşan taverna-arabeskin "tutulması" ile kendini gösterdi. Kendine bile yabancılaşan kişilik, gelişmeyi bırakmış, "varolan"la yetinmeye başlamıştı. Artık ülkede, kültür düzeyinin aşamasını kendi dışındaki anlayışların yönlendirdiği bir kitle oluşmuştu.

GENEL SONUÇ

Taverna-arabesk, arabesk mafyasının, özellikle lumpen-demokrat kesime kurduğu ilkel bir tuzaktır. Geleneksel kültür anlayışını kişiliğiyle bütünleştiren bilinçli kesimler, kendini bu tuzaktan rahatça kurtarabilir. Lumpen-demokrat kesiminse böyle bir kaygısı yoktur. Toplumsal yapının belirlediği "sürü insan" ni telemesinden kurtulmamak için, iradesiyle bile savaşmaktan korkan kaypak bir kişiliğe sahiptir. "Moda olan düşünceye" göre davranır; delikanlılık kumarı oynar; "yaşadığı kadının kendisine kâr" olduğunu sanan ilkel bir düşünce taşır. Toplumsal yapının "belirlenen seçenekleri"nin dışına taşmaktan "korkar", tek kaygısı "rahat yaşamak"tır. Böylece, lumpen-demokrat kesim, küçük-burjuva düşüncesinin betimlediği populist bir arayışın tutsağı olup, "yönelişleri engelleyen" tutum takınır. Geleneksel kültürü çağdaş olanaklarla yoğurup, güncelleştirme yönünde "katılımcı" olmaz; yozlaşan kültür anlayışlarının peşine katılır. Kolaycılığı seçer; çünkü, tarihsel sürecin akışını izleyip de geleceğe miras bırakabileceği bir anlayıştan yoksundur. Azgelişmişlik çemberinin dışına çıkmayı "doğası gereği" reddeder; yapısı gereği de ancak ilkel bir çağa yakışan "onur politikası" vardır. "Delikanlılık" ve "onun kültürü"nü özümsemekte güçlük çekmez; çünkü "Tek-tir. Başka bir karşısı, seçeneği yoktur..."

Toplumsal yapının betimlediği ve toplumsal konum oluşturduğu "arabesk yaşam" bireye ölümler bile yalnızlık veren bir anlayış-tadır. Bu yüzden, "ölürsem kabrime gelme" biçimindeki şarkılar, arabesk ve taverna-arabeskin "tarihsel insan"a bakişindeki umutsuz felsefeyi açıkça gösterir. Toplumsal konum içinde, bireylerini umutsuz olmaya çağırın anlayışlar, bireyin ve toplumun "bilinçli yargıları"yla mahkûm olacak biçimde ilkeldirler. Geçmiş ve gelecek arasında geleneksel kültür bağları taşımayan arabesk ve taverna-arabesk, kendile rini yaratan koşulların çelişkiyle kaybolacaklardır...

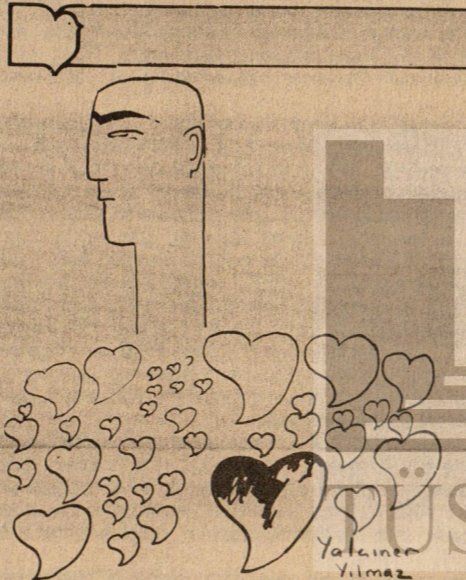
sey, bu öğrencilerin aslında hiçbir derdinin olmamasıydı. (1) (Biz yine de anımsatalım. Bay bakanın Vietnam politikası pek namuslu değildi.)

Bu ve daha birçok olay sonunda -gerçi gençliğe siyasal kararlarda söz hakkı yine verilmeye ama- öğrencilerin üniversite komitelerine katılmaları sağlandı. Daha sonra çeşitli İngiliz üniversitelerinin yöneticileri ile Ulusal Öğrenci Birliği ortaklaşa bir bildiri düzenlediler. Bildirinin bir yerinde şunlar yer alıyordu:

"Tartışma özgürlüğü üniversitelerin kurulduğu temellerden biridir... Mevcut anlaşmazlık konularında, üniversiteler içerisinde bütün tarafların dinlenebilmesi için uygun fırsatlar sağlamak hepimizin görevidir."

Daha sonra ise, Ulusal Öğrenci Birliği, başlıklarını belirlemek ve gelecek hakkında konuşmak üzere ilk kez hükümet yetkilileri ile konuşmaya çağırıldı. (Hayret) Tüm bunlara ek olarak öğrenci ilişkilerinin incelenmesi amacıyla parlamenterce bir komite de oluşturuldu.

Buraya değin anlatılanlar, uzun sürüş bir bir dönemin oluşumunu tüm ayrıntılarıyla anlatacak bir çalışmanın ancak ön bilgileri olabilir. Çoğumuz öğrenci gençlik hareketlerinin nedenlerinin ne olduğunun farkındayız. Bundan ötürü çoğunlukla politik inançlarının doğal bir sonucu da, iktidarlar karşısına kimi isteklerle çıkan 1960'lı yılların gençliğinin bazı ülkelerdeki eylemlerinden kısaca söz etmekle yetindik.

Paralı eğitim kime hizmet edecek?

Vatandaş vergi öder, vatandaş askerlik yapar, vatandaş oy kullanır. Devlet de vatandaşını korur, onu dara düşürmez. Bir baba çocuğuna ne denli iyi davranırsa, çocuğu da o denli iyi davranır ona karşı. İyi çocuk da iyi toplum demektir. Sosyal devletin amacı da zaten bu olmalıdır.

Son günlerde yeniden gündeme gelen paralı eğitim sistemi, herşeyden önce kesinlikle ülkemiz koşullarına uygun değildir. Bugün için, paralı eğitim sistemini ülkemizde uygulamak, halkı eğitim sistemimizin dışına itmek olur. Paralı eğitim, eğitimde fırsat eşitliğini engeller. Paralı eğitimden yana olanlar: "Parası olan okusun!" diyenlerdir... Parası olmayan okumasın mı? Bu sistem halka değil; bir avuç zengine hizmet eder.

Eğitimden yeterince faydalanmamış uluslar, ileri ulusların düzeyine hiç bir zaman çıkamazlar. İleri ulus olmak için de engelleme değil; fırsat eşitliği çareleri aranmalıdır. Fırsat eşitliği sağlanırsa, eğitim amacına ulaşmış olur. Paralı eğitim sisteminde direnenler, biraz da fırsat eşitliğinde direnseler daha akılcı olmaz mı? Ayhan HAMLİ-Samsun

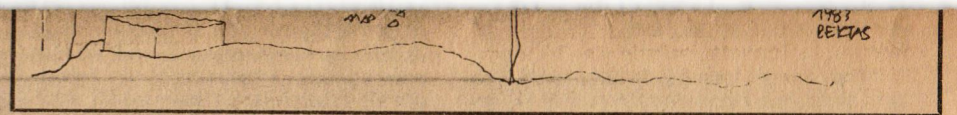
Kimler kendilerini nelerle aldatıyorlar... Ancak bu kişiye mimarlık ödülü verilirse, işte o zaman iş değişir...

Bir kez, bütün disiplinlerce paylaşılan, beslenen; köklü, sağlam, çağdaş ve ölü açık bir kültür ortamı olan ülkelerde böyle bir şey olmaz.

Diyelim ki, bir başkasının da çok parası var ve o da onun gibi düşünüyor da, ödül veriyor... Olabilir ve buna gülünür geçilir. Ama ülkenin sözüm ona kültürlü sayılan, bilinen kişileri bunu alkışladılar mı işte orada önemli sorunlar var demektir.

İSLAMLAR ARASI

Neden söz ettiğim anlaşıldı sanıyorum. Yanlış bilindiği gibi uluslararası değil de islamlararası olan Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin birinin Sayın Nail Çakırhan'a verilmesinden söz ediyorum. Sayın Nail Çakırhan yıllarca önce -herhangi bir eski Muğlalı gibi- evini yaptırdı. Ustaları çağırıldı... "Şöyle bir şey istiyorum" dedi. Var olan örnekler üzerinden konuşarak düşüncesini aktardı. Onlar da yaptılar. Onay alabilmek için çizimini de bir mimara yaptırdı. Benim bildiğim yıllardır da yazları kısa sürelerle orada oturuyor. Dedim ya, kim ne diyebilir? Keyfi ister, coğrafyasını özlemiştir, dediği gibi kentten kaçmaktan başka çözüm yolu bulamamıştır; olanağı da var-

çak nedenlere söze konu kişi Sayın Cansaver olduğu için biz inanmıyoruz.

HANI KÜLTÜRÜN BÜTÜNLÜĞÜ?..

Bunları da geçelim... Çünkü gerçekten önemli olan bunlar değil... Asıl önemli olan, böyle bir olayın olup da, kimseden, kültür adamlarımızdan, doğru dürüst, herkesin anlayacağı gibi açık hiçbir tepki gelmemesi... Ne bir mimarlık tarihçisinden, ne bir ozandan, ne bir ressamdan ne de bir yontucudan, ne de bir sosyologdan vb.

1983'de, Aşık Veysel'i kopya edip şiir yapıyorum diye ortaya çıksam beni alkışlayacaklar mı?

Ya da Köylü Ressam Hüseyin'i kopya ederek resim yapmam?... Nasıl kuramazlar ilişkisi?

Üstüne üstlük, böyle bir olayı eleştiriye kalkışan mimarları, sanki yalnızca sayın Çakırhan'ın mimar olmayışına takılıyormuş gibi ayıplamaya kalkışmak da neyin nesii?

Olayın "mimarlık"la, ödülün adındaki yanlış olduğu ödülü veren kurumun sözcüsünce de onaylanan, "mimarlık" sözcüğünden başka hiç ilişkisi yok.

"YAPAY BİR DEVAM" (1)

Ancak "yapay bir devam" olan bir ev, elden gelse, Wright'ın çağdaş mimarlığa yeni ilkeler getiren "Şelale Evi" ile karşılaştırılacak...

Bütün bunlar neyi gösterir? Elbette, elbette yalnızca, böyle bir olayı alkışlayanların niteliğini!..

Böyle şeyler ancak dev aynalarının pek çok olduğu geri kalmış ülkelerde olabilir... Bunları yazışım Sayın Çakırhan'a karşı ne saygımdan ne de sevgimden bir eksiime olduğu için değil.. Sevgi, yalansız, dürüst olmalı.

HALK YAPİ SANATI USTALARINA SAYGI

Bir ağabey gibi sevdiğim, yapım işlerini yönetmedeki titizliğini saygı ve büyük bir beğeni ile izlediğim Sayın Çakırhan'a, bana yıllarca önce sorduğunda da, böyle evler üzerine düşüncelerimi saygı çizgisinin dışına elbette taşmadan belirttim. O da bundan ötürü bana ne kırıldı, ne de sevgisini esirgedi...

(Sürecek)

OKUR İLİŞKİLERİ

SOMUT Dergisine okuyucularından mektup

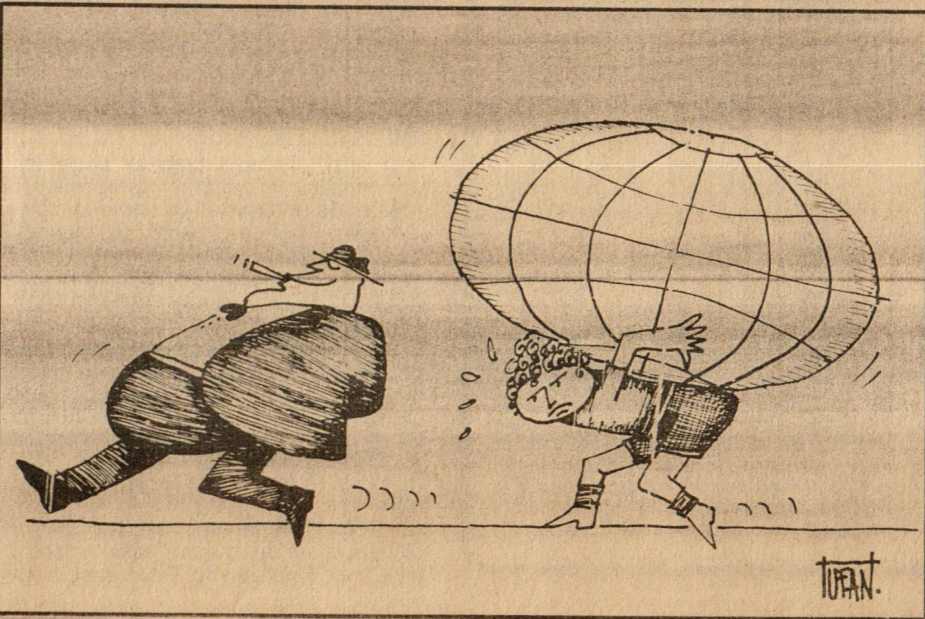
Somut'ta sayın Hayati Asilyazıcı yazıyor: "Vasfi Rıza Zobu, eski Belediye Başkanı Fahri Atasoy zamanında yapamadığı değişiklikleri son üç yılda gerçekleştirdi. Tiyatro tarihindeki yerini ve değerini altüst eden kararların tek sorumlusu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz... Kuşkusuz en büyük kıyım şehir tiyatrolarında sürüyor. Bu nedenle sahnelenen oyunlarda gereken yorum ve oynanış bütünlüğü sağlanamıyor." Milliyet'te Kültür ve Sanatta 1983 köşesinde "Tiyatro" başlığı altında şu satırlar yer alıyor: Bu arada, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Vasfi Rıza Zobu, 1983-84 tiyatro mevsimini, "Bu müessesede hala çatlak çıkan bir kaç ses var, yakında tiyatromuzu bunlardan da temizleyeceğiz..." diye açtı. Nitekim yıl sonuna doğru Şehir Tiyatrosu'nun en ünlü-

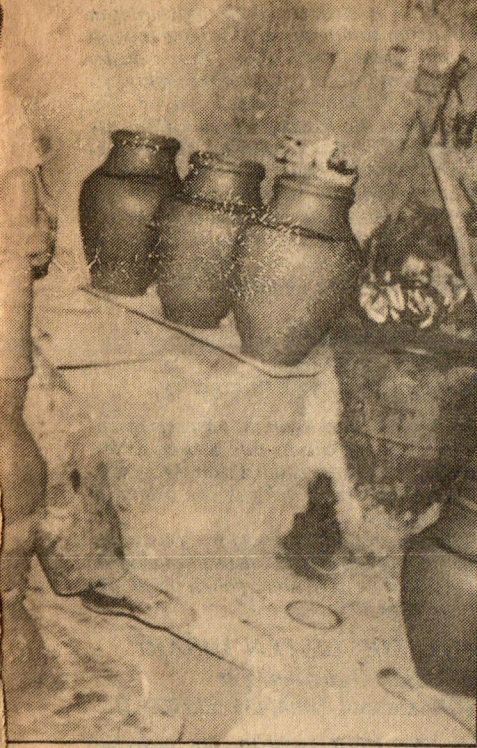
lerinden yedi sanatçının daha işine son verildi. Cumhuriyet'te kendisiyle yapılan bir söyleşide ünlü tiyatro sanatçımız Yıldız Kenter şöyle diyor: "Ben bu değerli kurumun -İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu içine düştüğü, ya da düşürüldüğü huzursuzluğu büyük üzüntüyle izliyorum. En büyük dileğim, işlerine son verilen sanatçıların durumlarının aydınlığa kavuşturulması ve işlerinin başına dönmeleri. Bugüne kadar çok kayıp verdik. Şahsen kaybetmeden değil, kazanmadan yanayım."

Bizler genç tiyatro izleyicileri olarak bu değerlendirmeleri çok eksik görüyoruz. Basın ve aydınlarımız bu konuda iyi bir sınav veremedi. Başka bir ülkede olsaydı, ödenekli bir tiyatrodan Leydi Macbeth oynayan bir oyuncunun, oyun sırasında kullanan tutulup atılması gazetelerde manşet olurdu.

Gazetemiz Somut bile Kartal Tibet'in devlet tiyatrolarından istifasını ilk sayfasında verirken, yukarıda adı geçen haberi son sayfasında bir iki satırla geçiştiriverdi. Sıkıyönetimin kusurlarının eleştirilmesi yasa ile yasaklanmıştır, biliyoruz. Ancak biz eleştirilims demiyoruz ki... Yasalara çok saygılıyız. Suç işlemeyiz de, suç işlenmesini istemeye de karşıyız. Ancak bu atılma haberleri, haber niteliğine layık bir özenle verilsin istiyoruz... Kaldı ki, özet tiyatrolara bir baktığımızda tüm başarılarının şehir tiyatroları çıkışlı olanlara ait olduğunu görüyoruz: Başar Sabuncu'nun düzenleyip sahneye koyduğu "Sade Vatandaş Şvayk Hitlerle Karşı" oyununda Ergun Köknar, Şener Şen, Ünal Gürel, Ertuğrul Bilda, Ergün İşildar, Oktay Sözbir, Gökhan Mete, "Orkestra" oyununda Ayla Algan, Tijen Par, İsmet Ay, "Kabare" oyununda Cüneyt Türel, Taner Barlas, "Hayırdır İnşallah" oyununda Kamuran Usluer, Bora Ayanoğlu, "Aşk Dediğin Nedir ki" oyununu başarıyla sahneye koyan Savaş Dinçel, Almanya'da tiyatro yapan Torun Karacaoğlu, yurtdışına yerleşen Nüvit Özdoğru ve açığa kalan öteki değerler, Aliye Uzunatağan, Mustafa Alabora, Erdal Özyağcılar ve benzerleri... Dostlar Tiyatrosu'nda "Galilei Galileo" oyununda oynayan Avni Yalçın, Zihni Küçümen, Macit Koper, Berrin Koper gibi sanatçılar bugün Almanya'da bir kültür kuruluşunun başına getirilen Çetin İpekka'ya, amatör tiyatrolar konusunda çok değerli çalışmalar yapan Haluk Şevket gibi tiyatro adamları, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın bir daha kolay kolay bir araya getiremeyeceği çok değerli sanatçılardı. Görüp araştırıp, inceleyerek açıklamaya çalıştığımız bu görünüm, bu görünümün yaratıcıları olan sanatçı erozyonuna, belediye den yılda 600 milyon lira ödenek alan İstanbul Şehir Tiyatroları adına, biz genç İstanbul hemşehrileri olarak ciddi den büyük üzüntü duyduğumuzu duyuruyoruz...

Elli arkadaşı adına: Müfit Haktür

Hoca M. Gürdal'ın yöreyi anlatan kartpostallarından birini. Gürdal, bir dizi desenle memleketinin folklorünü ortaya koymuş.

AVANOSLU TURİZMİN ÖNEMİNİ KAVRAMIŞ

Avanos'un çok uygar insanları var. Yabancıya karşı son derece saygılı ve konuk-severler. En gencinden, en yaşlına dek turizmin önemini kavramışlar. Hoca M. Gürdal ile Ahmet Diler'in evine gittik. Diler son derece saygın ve alçakgönüllü biri. Kendisi Fransız Filolojisini bitirmiş. Avanos tarihini iyi biliyor. Avustralyalı kız arkadaşı çok cana yakın. Yerli giysiler giymiş. Bize kahve pişirdi. Ahmet Diler ona küçük bir tezgahta halı dokumayı öğretiyor. Çanak üstüne çalışmaları varmış. Kök boya konusunda araştırmalarını gördük. Avanos için çanakçılık ve halıçılığı yaşamsal iki öge olarak görüyor.

Avanos, Genezinli Emin Türk Eliğin başta olmak üzere bir çok değerler yetiştirmiştir. Hoca M. Gürdal'ın yöreyi anlatan kartpostallarını gerçekten güzel. Bir dizi desenle memleketin folklorünü, tarihini ortaya koymuş.

Erol Seller, babasının çanakçılık sanatına yenilikler getirmiş. Kayadan oyma atölye ve yatacak yer, pansiyon durumuna getirdiği yapıda kurs açıyor. Dünyanın dört yanına mektuplar, tanıtıcı yazılar yollamış. Onbeş günlük, bir aylık halı ve çanak öğretim kursları açıyor. Günlüğü bin küsur lira gibi düşük bir ücretle. Yeme içme, yatma, gezi dahil bu paraya. Üstelik yörenin elsanatlarını da öğretecek. Erol kendi diliyle:

"Öğren de yapma. Çanak yapmasını, halı dokumasını bütün dünyaya öğreteceğim. Öğrenen zaten yapmayınca duramaz. Avanosumuzun ünü dünyayı sarsın. Yurdumuz tanınmasını istiyorum" diyor.

YERALTI KENTLERİ

Hangi eve giriyorsanız, yapının bir yanını oyma bir odaya açılıyor. Kayadan oyma, odalar, mutfaklar, yatak odaları beton yapıların bile doğal birer parçası durumunda. Buraları kışın sıcak, yazın serin olurmuş. Gerçekten de öyle. Dışardaki Ağustos sıcaklığının inadına serin.

Mucur, Ürgüp, Avanos, Nevşehir yöresinin jeolojik yapısından olacak hemen hemen tümünde birer yeraltı kenti var. Kilisesi, çarşısı, mutfağı ile dipsiz bucaksız dehlizler. Bugün barınak olarak da kullanılan kimi oyma evler, yöre halkı tarafından meyve, sebze saklamak için kullanılıyor. Narenciye, soğukhava depolarından daha iyi koruyor. Ürgüp Peribacası Şarabı fabrikası böyle bir yapı. Göz alabildiğine de geniş ve uzun.

SONUÇ

Göreme, Avanos ve tüm Kapadokya yöresini görmeyen Avrupalı yokmuş. Ne yazık ki, yanbaşında yaşayıp da bu tarih hazinesini tanımayanlar çoğunlukta. İnsan tanımadığı, tatmadığı şeyi seveceğiz. Yurt sevgisinin yüceliği, onun değerlerini tanımak ve tatmakla orantılı olsa gerek. Örneğin şu çanak deyip geçtiğimiz varlığımızı iyi tanıyor muyuz?... Çanak yapımının Etiler'den beri ustası Avanos'u biliyor muyuz!...

ordu kurmak için ayrı dinden küçük çocukları koparıp özel olarak yetiştirmişlerdir. Aile bağı olmayan bir ordu! Düşünebiliyor musunuz? Günümüzün zalim diktatörleri bile böyle bir yönetime başvurmamışlardır. Osmanlı'da devlet herşeydir. Devlet dışında ne kişiler, ne kurumlar bir ağırlık taşır. Faşizm icat edilmezden yüzyıllarca önce, Osmanlı devleti faşist karakterde bir devlettir."

Oysa, Osmanlı Devleti'nin ilk büyük teşkilatçısı olan "Gazi Orhan Bey", Osmanlı Devleti'nin temelini atarken, süvari olan aşiret kuvvetlerinin yerine veziri Alâüddin Paşa ile kadı cendereli Kara Halil'in tavsiyesiyle Türk gençlerinden mürekkep ayrı ayrı biner kişilik yaya ve müsellemlerle, muvazaf iki sınıf piyade ve süvari kuvveti vücuda getirdi ve sonra ihtiyaç nisbetinde bunların miktarını arttırdı" (Ord. Prof. Uzuncarsılı a.g.y.s. 508).

Bunların yanı sıra yine Türkler'den oluşan birlikler de oluşturuluyordu:

"Azablar. Azab (Azeb) Bekâr demektir. Bunlar, Anadolu'dan toplanmış muhabereye yarar, dinç, kuvvetli, bekâr Türk gençleridir. Azablar Osmanlı ordusunun hafif yaya askerlerini teşkil ederlerdi. Akıncılar Türkler'den teşkil edilmiş hafif süvari kuvvetleridir. Akıncılar Türk oğlu Türk olup ilk fütuhat devrinde Rumeli'ndeki muhtelif gayri Müslim unsurlar gözönüne alınacak olursa bunların Rumeleli yerleşmelerinin ne kadar isabetli olduğu görülür." (a.g.y., cilt 2, s.572).

M.A.Aybar'ın deyimiyle "ailelerinden koparılan" Hristiyan çocuklarının nasıl devşirildiğini de yine Ord. Prof. Uzuncarsılı'dan okuyalım: "Acemi ocağı için tebaadan olan Hristiyan çocukları kanun dairesinde alınırlandı. Devşirmeye tayin edilen memur, eline verilen fermanda kendisine devşirme mıntıkası olarak gösterilen sancak ve kazalara gidip mahalli kadıların ve sipahilerin yardımlarıyla kazaları dolaşır ve Kilise heyetleri vasıtasıyla çocuk devşirirlerdi. Kanun mucibince bir çocuğu olanı oğlu alınmayarak babasının hizmetinde bırakılır fazla olan bir tanesi alınır. Alınacak çocuğun soy ve sopunun belli ve iyi bir aileye mensup olmasına dikkat edilirdi." (a.g.y.-s.510)

"Devşirme yöntemi" 3-7 senede bir uygulanır, 8 ile 18 ve bazen de 20 yaş arasındaki gençlerden gürbüz ve sıhhatli olanlar seçilerek devşirilirler" (İslam Ansiklopedisi c.3, s.563)

Şimdi bu devşirme yöntemini Mehmet Ali Aybar'ın "günümüzün zalim diktatörleri bile böyle bir yönetime başvurmamışlardır, savının gerçeğe ne kadar aykırı olduğuna bir örnek verelim:

Cermen irkindan olmayan çocukları, onların babalarının gözü önünde gaz odalarında yakan, Nazi Almanyası'nın kökünü sırasında 12-15 yaşındaki çocukları ailelerinden koparıp ateşe atan Hitler'in, barbarlıklarını uygulamaya elverişli olmayan çocukları yok eden bu cinayetlerinin nasıl unutulabileceği ve "Osmanlı Devletinin yöneticilerinin bu "zalim"lerden de zalim gösterilebileceğinin nedenini anlamak olanaksız.

Kaldı ki bu devşirme yoluyla yetiştirilen Hristiyan çocukları, Osmanlı ordusunda hiçbir zaman çoğunlukta olmamışlardır. İmparatorluğun kökünü döneminde "Bir taraftan devlet ordusunun esası ve onda dokuzu demek olan Tımar teşkilatı çökmekte ve top raklı sipahiler isyana hazırlanmakta idiler." (Prof. Mustafa Akdağ, Yeniçeri Ocak nizamının bozulması, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi dergisi, Cilt V, sayı 3, sayfa 294, 1947 Ankara)

Mehmet Ali Aybar'ın "faşistlik" yakıştırdığı Osmanlı devleti için, düşmanları olan Avrupalılar bile hoşgörüsüne duydukları hayranlıklarını şöyle dile getirirler:

"1554'den 1562'ye kadar Fransa krallığının İstanbul'daki büyük elçiliğini yapan Ogi-

lajik) ötürü bu alana girmeye sağlıklı için yararlı görmüyorum.

MEHMET ALİ AYBAR'IN UNUTUKLARI

Aslında unutkanlıktan söz ederken kendini düşünerek biraz sıkıntı duymuyor değilim: Yaşlılık (M.A.Aybar'dan bir yaş büyüğüm!) günlük gerilimler insanı "haliyle" unutkan yapıyor. Örneğin, burnumda takılı olduğu halde gözümü evin içinde arar dururum...

Mehmet Ali Aybar da bu röportajdaki yanıtlarında kimi "ayrıntıları" unutmış görünüyör. Olabilir. Ne var ki, yazılı belgeler "Nisyan ile malul olan hafıza-i beşer" (Unutkanlık illetine uğrayan insan belleğinin) bu kusurunu düzeltiyor.

"Faşizmin XX. yüzyılda belirli siyasal ve ekonomal koşullarda kapitalizmin iç çelişkilerinden türemiş bir doktrin ve rejim olduğunu bir 'Devletler Hukuku' doçentinin bilmemesini düşünmek ayıp olur."

le "faşist" Osmanlı'nın değil. Yakın çağlarda, daha doğrusu Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminin (ki zamanımıza en yakın olan padişahlar, hiç de öyle tepeden imeci insanlar değildi. İmparatorluğun depreme tutulmuş gibi sarsıldığı son dönemlerde bir III. Ahmed, bir III. Mustafa (x), bir II. Mahmut, bir III. Selim... Kendi hükümdarlıklarının geleneklerinden ayrılarak yenilikler yapmak, çöküşü önlemek için çirpanan bu uğurda kellelerini veren reformculardı.. Bunların yönetiminin tortusu mudur, demokrasiye kavuşmamamızın nedeni? On yedinci yüzyılın sonundan başlayarak, Avrupa kapitalizminin Türkiye'yi parçalamak, paylaşmak için giriştiği her alandaki saldırıları değil midir her yeniliği boğan? Tanzimat Fermanı -ki İngiltere'nin zoruyla çıkarıldı- Türkiye'nin yarı sömürgeleştirilmesinin ilk belgesi değil mi? Bugün de demokrasinin yerleşmesine engel olan "bey takımı"nın Osmanlı tepeden imeciliğine heves etmesinden çok, Türkiye'de fikir, söz özgürlüklerinin gelişmesini emperyalistçe çıkarlarına aykırı bulan "dış mihrak"ların manevraları değil mi? (xx)

Beş yaşından beri politikanın içinde olduğunu söyleyerek bütün siyasal yaşamını, zigzagsız-röportajı yapan Şahap Balcıoğlu'nun Aybar'ın bir zamanlar koşu sporunda şampiyonluklar kazandığına değinirken "hiç kuvar değiştirmemiş" olduğunu söylemesini karşın, bazı belgeler, bir değil bir kaç ke-re "kulvar" değiştirdiğini kanıtıyor.

Örnekler: 1946 yılının Temmuz ayında gazeteler, seçimlere ilk kez giren Demokrat Parti'nin milletvekili adayları arasında Doçent Mehmet Ali Aybar'ın da bulunduğunu ilan etmişlerdi.

Gerçekten de 18 Temmuz 1946 günlü Cumhuriyet gazetesinin 3. sayfasında Demokrat Partinin Bursa Milletvekili adaylarının tam listesi açıklanıyordu: Celal Bayar, Ahmet Hulusi Köymen (Avukat ve Bursa D.P. müteşebbis heyeti başkanı), Mehmet Ali Aybar (Doçent), Emin Nihat Sözeri (Emekli Kurmay Albay), Ali Ferruh Yücel (Fabrikatör), Ziya Kaya (Doktor, Gemlik müteşebbis heyeti başkanı), Saadettin Karacabey (Ziraatçı), Nuri Doğrul (Ziraatçı, İnegöl müteşebbis heyeti başkanı), Şaik Gökyay (Öğretmen) (x) Arifi Durupınar (Öğretmen) Baħa Cemil Zara (Tüccar), Mithat San (İpek İş Müdürü).

1946 yılının 20 Temmuz Pazar günü yapılan seçimde Bursa'dan C.H.P.'nin listesinin (o vakit çoğunluk sistemi vardı) silme kazandığı ilan edildi. Bunun üzerine Demokratlar feryadı kopardılar "seçime hile karıştı" diye. Gerçekten de yurdumuzda "çoğulcu, özgürlükçü parlamenter" sistemi getirmekle övünen C.H.P., Jandarma dipçigiinden, sandık kaçırtmaya kadar her türlü baskıya başvurmuş iktidarı bırakmamak için.

Böyle olmasaydı, Mehmet Ali Aybar ".....devletçiliğe ve ideolojik planda laiklik uygulamalarına karşı tepkide bulunan bu genel muhalefeti, liberal ekonomi ve dine saygı ilkelilerinin sözcüsü olanların saflarında toplanmış bulunan Demokrat Parti'nin milletvekili olarak parlamento'ya girmiş olacaktı. (Muzaffer Sencer, Türkiye'de siyasal partilerin sosyal temelleri, s.221, May Yayınları, İstanbul 1974)

Her ne kadar Mehmet Ali Aybar, tam 24 yıl sonra D.P. listesinden bağımsız olarak seçime katıldığını ileri sürmüştü de (Milliyet gazetesi, 10.4.1970, s.7) Yukarıdaki listede görüldüğü gibi bağımsız olduğunu gösteren bir işaret yoktur. Ayrıca bir bağımsızın, D.P.'nin kurucusu ve lideri Celal Bayar'dan bir sıra sonra listeye konulmuş olması da bir "bağımsız" verilmeyecek kadar onurlu bir konumdur.

İKİNCİ KULVAR

Mehmet Ali Aybar, 1973 seçimlerinde Türkiye Birlik Partisi'nin listesinden seçimlere ka-

sına neden olmuştu. Bu tehlikeli bir "geriye adım" dir. Ayrıca temel hak ve özgürlüklerin yurttaşlarca kullanılmasını olanaksız hale getiren sınırlamalara uğramış olması da gene çok tehlikeli bir geriye düştür. Gerçekten de 1982 Anayasası özgürlüklere karşı bir yasa. Temel hak ve özgürlüklere zoraki yer verildiği hemen göze çarpıyor. Özgürlüklerin nasıl kullanılmayacağı halkça, sınırlamalar o kadar çok ki, ortada özgürlük kalmıyor..... "Yani dernekleşme özgürlüğü sınırlanmıştır. Sendikal haklar sınırlanmıştır. Dernekler politika yapamaz, Üniversite politika yapamaz. Politikanın ancak seçimden seçime yapıldığı bir ülkede demokrasi söz edilmez....."

Artık işçiler, köylüler, emekçiler, Anayasasının getirdiği yasaklar yüzünden sosyal yaşamımızda ilerletici bir rol oynayamayacaklardır".

1982 Anayasası'nı böyle karamsar bir açıdan eleştirdikten sonra Mehmet Ali Aybar, bir sosyalist parti kurma umudunu da yitirmiş görünmüyor: "...Yeni Anayasaya sosyalizm yasaktır diye bir madde konmadı... Anayasamızda sosyalizmin araçları olan kamu-laştırma, devletleştirme toprak dağıtım gibi önlemlere yer verilmiş. Halkın oylarıyla iktidara gelecek bir sosyalist parti, bu maddelere dayanarak sosyalist düzenin ilk adımlarını atabilir. Hele bu parti emekçilerin söz ve karar sahibi olmasını amaçlayan ve buna göre örgütlenmiş bir sosyalist partiyse..."

Doğrusu ya Mehmet Ali Aybar'ın bu tatlı umudunu güçlendirecek belirtiler yok değil! Bunlardan biri: "(Ankara Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral, KİT'lerden kaç eden kuruluşlarından başlanılarak özel sektöre satılacağını söyledi. Aral, KİT'lerin ancak personelleriyle birlikte satışının söz konusu olabileceğini de belirtti.

Zararda olan KİT'lerin kâra geçirildikten sonra satışlarının yapılabileceğine işaret eden Aral, KİT satışları konusunda bazı kistasların da aranacağını kaydetti. (Güneydin gazetesi 16 Nisan 1984, sayı 1199-Ekonomi sayfası.)

"İstanbul (THA)- İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, İstanbul ekmek sanayii işverenler Sendikasına Belediye'nin 2 firasını kiralamayı teklif etti....." "İstanbul Ekmek Sanayii İşverenler Sendikası Başkanı İsmail Hakkı Keçeli, Belediye Başkanı ile görüşme hakkında şunları söyledi:

"Sayın Başkanımız bize belediyenin Edirnekapı ve Kartal'da bulunan, günde 500 bin ekmek üretebilen iki fabrikasını kiralamayı teklif edince hiç düşünmeden kabul ettik. İki fabrika ve 70 satış barakasını bütün haklarıyla kiralayacağız. Bu konuda prensipte anlaşmış bulunuyoruz." (Cumhuriyet gazetesi, 17 Nisan 1984, s.1-11.)

Yorum ister mi?

(x) III. Mustafa imparatorluğun çöküşü karşısında duyduğu kederi şu dizelerle dile getirmişti: "Yıkıldubur bu cihan sanmakı bizde düzele Devleti çarh-ı deni verdi kamu mübtezele Şimdi ebvab-ı sadetle geçen hep hezele İşimiz kaldı hemen merhamet-i lempezele" (Anlamı: Bu dünya yıkılıyor, bizde düzeleceğini sanma

Kahpe felek devleti aşığılık kişilerin eline geçirdi, Şimdi yüksek konulara tirmananlar hep şakabanlar, Artık işimiz Allah'ın merhametine kaldı.)

(xx) "Osmanlı Devleti-İmparatorluğu" tarihimizin ve dünya tarihinin büyük ve önemli bir bölümünü kapsar. Bu dönem, altmış yıl önce kapandı. Ne var ki, günümüzde, özel çıkarlarla gelenekçilik satan gericiler "Osmanlı" geçinirken, bu büyük dönemi ya dısmayı, kötülemeyle ilerlilik sananlar görüldü. Oysa bu iki tutum da yanlıştır. Bilimsellik ve gerçekçilik, tarihi tüm olumlu ve olumsuz yanlarıyla değerlendirmeyi gerektirir.

(x) DISK davasında Kemal Nebioğlu'nun avukatı olması nedeniyle...

(x) Orhan Şaik Gökyay, Türkolog, Nihal Adısı'nın Ülkü ve Fikir arkadaşlarından (A.C.)

Dört ölüm BULUÇ-COŞAR-SU-TEZ

Geçtiğimiz ay yitirdiğimiz önemli ozan, yazar ve araştırmacılarımızdan dördünün yaşam öyküleriyle yapıtlarını birarada sunuyoruz.

SADETTİN BULUÇ
(1913-3.III.1984)

Dilbilim profesörü. Van'da doğdu, İstanbul'da öldü, Zincirlikuyu Mezarlığı'na gömüldü. Breslau (şimdi Polonya'da; Wrocław) Üniversitesi'nde *Untersuchungen über die altosmanische anonyme Chronik er Bibliothèque Nationale zu Paris* (Paris'teki Bibliothèque Nationale'de bulunan anonim bir eski Osmanlı tarihini üzerine araştırmalar) adlı teziyle doktor oldu (1938). Yurda dönünce, İst.Ün. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Yazını Bölümü'ne asistan oldu (1938). Türk halklarında Şamanizm adlı teziyle doçent oldu (1945). "XIII.-XIV. asır Anadolu Türkçesi-ne giriş" adlı teziyle de profesörlüğe yükseldi (1955). Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlıca, Anadolu ve Irak Türk ağzları üzerine yaptığı

TÜRKER ACAROĞLU

incelemeler, çeşitli bilim dergilerinde, özellikle "Türkiyat Mecmuası", "İst.Ün. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi", Türk Dil Kurumu'nun "Türk Dili" dergisinde ve "Belleten"inde yayımlandı. Türk Dil Kurumu üyesiydi. Son döneme dek uzun yıllar Kurumun Yönetim Kurulu'nda görev yaptı. Almandan çevirileri de vardır. Basılmış kitabı yoksa da, bilim dergilerinde çıkmış araştırma ve çevirilerinin, Dil kurultaylarında, Türkoloji kongrelerinde okuduğu bilimsel bildirilerin ayrı basımı bulunmaktadır. İst.Ün. Rektör Yardımcılığı da yaptı. Evliydi ve iki oğlu ile bir kızı vardır.

BAŞLICA ARAŞTIRMALARI: Anadolu ağzları bibliyografyası ("Türkiyat Mecmuası", VII-VIII/1, 1942, S.327-333, bu konuda hazırlanmış ilk kaynakça denemesidir); **Kerkük hoyrat ve manilerinde başlıca ağız özellikleri** ("XI. Türk Dil Kurultayı'nda okunan bilimsel bildiriler"den, 1968, s.109-118); **Anadolu ağzlarında bazı fiil çekimleri üzerine** ("XII. Türk Dil Kurultayı'nda okunan bilimsel bildiriler"den, 1968); **Dursun Fakih'in Gazavat-nesmesi** ("X. Türk Dil Kurultayı'nda okunan bilimsel bildiriler"den, 1963, s.11-22); **Seyyad Hamza'nın bilinmeyen bir mesnevisi** ("Türkiyat Mecmuası", XV, 1969, S.247-257); **Anadolu ağzlarında bazı ses ve yapım özellikleri** ("II. Milli Türkoloji Kongresi'nde okunan bildiriler"den); **über einige Konjugationform in den anatolischen Mundarten, Sprache, Geschichte und Kultur der altaischen Völker**, Berlin, cilt XII, 1969, s.161-164); **Erbil (Irak) Türk ağzı üzerine** ("III. Milli Türkoloji Kongresi'nde okunan bildiriler"den, 1979); **Kerkük ağzına göre Arzu ile Kamber masalı** ("Türk dilli belleteni", 1975-76, s.203-238) vb.

BAŞLICA ÇEVİRİLERİ: Harbin sosyolojik mahiyeti (Ord.Prof.Dr.Alexander Rüstow'dan, 1939, s.491-522); **Tukue**'lerin dini (P.W.Schmidt'ten, "İst.Ün.Ed.Fak.Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi", cilt 14, 1966) vb.

"Türkali, iç-monoloğ, dış-diyaloğ karışıklığını kullanarak içi-dışı bir olmayan insan gerçekliğine uygun bir teknik ortaya koyuyor. Yazarın romanlarında çağdaş teknikleri kullanmadaki başarısı tartışılabilir, bu uygulamanın günümüzün ikiyüzlü insanını yansıtmada oldukça yerinde olduğunu belirtmek gerekir.

mavi karanlık

RAİF ÖZBEN

Vedat Türkali'nin yeni romanı **Mavi Karanlık**, parçalanmış kişiliğini kaçak yaşama ilişkileri içinde duyumsayan bir kadının ekseninde dolaşır. Romanda Nergis'i ilgilendirmeyen daha birçok ilişki ve olaydan söz edilebilir de, bu roman, birey olarak öncelikle onun romanıdır. Onunla birlikte dışlanan bir aydın olarak Özgür'ün ve onun dünyasını anlamı kılabilcek bir ilişki olarak Korhan'ın romanıdır. Diğer olay ve ilişkilerin kahramanlarıysa, onların yaşadığı ortamı dile getiren birer arkadaşlıktır. Romanın değil, kendi hayatlarının kahramanlarıdır.

Bodrum'a, sürekli tehdit mektupları alan sevgilisi Korhan'ı ölüm tehlikesinden uzaklaştırmak amacıyla ve onunla birlikte gelen Nergis, birbirinden ayrı yaşayan ve ayrılmadan önce bile, birbirini aldatan, "yalana bulanmış" bir anne-baba'nın kızıdır. Küçük-lükten beri ailesinin ikiyüzlü ilişkilerini gözlemiş ve cinsel serbestlik, kişiliğinin vazgeçilmez bir niteliği haline gelmiştir. Daha on-

dur. Ama Korhan'ın ilgisini yeniden yaratmak kolay bir iş değildir.

Bu arada "yürütülen" Kürt Nihat'lar, Recai'lerle, roman daha başka giz perdelerini de aralar. İzzet Hadi, Oğuzata, Malik Bey, Rahmi gibi kişilerin çevresinde kaçakçılık, vurgunculuk ve bunların yöntemlerine dair kimi görüntüler yansıtılır. Onlarla ilişkileri ilerleten Muhtar'da teknesini bitirir. Malik Beylerin isteğine uymayarak, teknenin adını, nedense içinden atamadığı babalık duygularından olacak, Nergis koyar. Bunun Nergis'te bir etkisi görülmez.

Birgün Nergis teknesiyle gezidedirler. Malik Beylerin, Muhtar'a, işleri gereği Karşıyaka Zübeyde adındaki bir kadını hemen karışlarındaki tekneye sunduklarını öğrenen Fatoş, iki tekne arasında küçük bir savaş başlatır. Muhtar'ın eski dostu ve romanın yalnızca kadın olan kişisi Fatoş butik açmak için etini satmayı bile düşünen, Hanna'ya ve Nergis'e karşı Özgür'ün erkekliğini yeniden diriltilebilen evli bir kadındır. Zübeyde ise, esrarlı işler için zaman zaman ricalden bir takım kimselere sunulan ünlü bir kadındır.

tama ve belki cinsel eğitime kadar çeşitli nedenlerle ilgili düşünülebilir romanda. Vedat Türkali'nin "Çok düzlemli gerçekliği" örne bir yazısında Hilmi Yavuz değinmişti. Günümüz Türkiye'si'nde çok tartışılan feminist düşüncelerin etkisi Nergis'in bazı tavır ve açıklamalarında dolaylı olarak sezdiriliyor. Ya da bu sezgi doğal olarak, Nergis tipinin gerçekliğinde çıkıyor ortaya.

Romanda, aydınlararası hesaplaşma yanında, gittiği yeri pis kokutan aydınları özleştiriyen çağın gizli bir bildiri büyük önem taşıyor. Günümüz aydınlarını, birçoğu, Nergis gibi, Muhtar gibi, içinde birden çok insan taşıyan, tuhaf, bencil ya da parçalanmış varlıklardır. Tıpkı Nergis teknesi gibi, hangi kayalara çarpacağı, belinin nerede kırılacağı belli olmıyan. Nergis'in psikoloji öğrenimi yapmış biri olması da, bu açıdan düşündürücüdür. Koyuldukları son yolculuk ya denizde boğulmayı, ya da bohem yaşamında çürümeyi çağırıştırır daha çok.

Burada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **Yaban** romanında işlediği, "aydın halk ayıllığı" teması yeni bir içeriğe kavuşturul-

KISA/KISA...

Hazırlayan: Semih GÜNER

SOSYAL DEMOKRASİ NEDİR, NE DEĞİLDİR?

İsmail Cem / İnceleme

CEM/İstanbul 1984/313 Sf./500 TL.

İsmail Cem, bu yapıtında ülkemizin üzerinde en çok konuşulan, en çok tartışılan konularından birine değiniyor, sosyal demokrasiye. Sosyal demokrasinin tanımına, kaynaklarına, uygulamalarına ve dünyadaki örneklerine ilişkin bilgiler veren Cem, "Türkiye'de Olabilirliği" başlığını taşıyan son bölümde de sosyal demokrasinin Türkiye'deki 'olabilirliğini' ve 'olamazlığını' neden-sonuç bağlantılarıyla veriyor.

"Sosyal demokrasi, temel ilkeleri her ortamda geçerli bir sistemdir. Ancak, bütün sistemler gibi, uygulanacağı çevrenin tarihsel kaynaklarıyla, özellikleriyle bağlarının kurulabileceği ölçüde gücü artacak, etkinliği büyüyecektir."

VİRA

İ. Mert Başat / Şiir

DAYANIŞMA/Ankara 1984/95 Sf./200 TL.

Başat'ın bu şiir kitabını oluşturan şiirler, üç bölümde toplanmış. "Sevda ve Kavga" başlıklı bölümde 'insan' ağırlıklı şiirler, "Akşam Sesleri"nde 'akşam' düşünceleri, "Sı" adını taşıyan bölümdeyse 'd'ğa' konulu şiirler yer alıyor.

"Yorgun sesler çekilirken yollardan/kapıda öpüştük seninle/yemeğimizi yedik, eline sağlık/ kitaplarımızı okuduk /-bir günün sonunda arzu' dediği bu olmalı adamın-/ kadınım gel, sevişelim şimdi/yeşersin umut karında"

**CEMAL NADİR
KARİKATÜR ALBÜMÜ**

Hazırlayan: Yalvaç Ural

Milliyet/İst. 1984/805/150 TL.

Bu yeni albüm, ünlü çizer Cemal Nadir'in "Dalkavuk, Salomon ve Cumartesi karikatürleri"ni içeriyor. Kitapta, sanatçının yaşamı, sanatı, kişiliği ve yarattığı tiplere değin yazılar da yer alıyor.

GALİLEO GALİLEİ

Bertolt Brecht / Oyun

Çev: Adalet Cimcoz, Teoman Aktürel, Genco Erkal

DOSTLAR TIYATROSU/İst. 1984/123 s./250 TL.

Bertolt Brecht'in "Dostlar Tiyatrosu"na sergilenen oyunu "Galileo Galilei"nin metinleri kitap olarak yayımlandı. Kitap, oyuna ilişkin çeşitli eleştirileri ve "Dostlar Tiyatrosu" nun yorumunu yansıtan fotoğrafları da içeriyor.

"Bilim, herşey üstüne bilgi sağlayarak, insanları kuşkuyla yönelir. Öte yandan, prensler, toprak ağaları, din adamları - dalaverelerini örtmek için- yokluk içindeki çoğunluğu, boş inançlarla, çağdışı masallarla avuturlar. Süre gelen yokluğun, sarp kayalar gibi çetin, aşılmasız ve yıkılmaz olduğunu benimsetmeye çalışırlar."

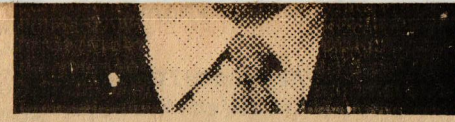
HAZİR DÜNYA

ÖMER SAMİ COŞAR (1919-29.III.1984)

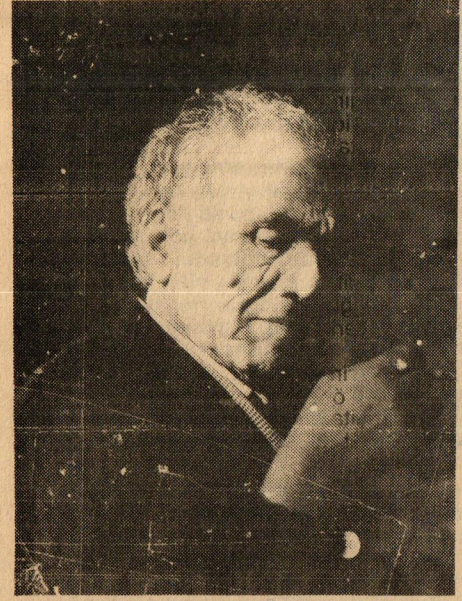
Gazeteci, araştırmacı. İstanbul'da doğdu, Mersin'in Taşucu'na bağlı Boğsak köyünde öldü, İstanbul'da Zincirlikuyu mezarlığına gömüldü. Galatasaray Lisesini bitirdi. Gazeteciliğe Anadolu Ajansı'nda başladı (1941). "Son Posta", "Cumhuriyet", "Hürriyet", "Yeni İstanbul" gazetelerinde çalıştı. Fransızca bilir. Evli, iki çocuk babasıdır. Silifke'nin Taşucu çayına yerleşmişti. İncelemelerinden birçoğu basıldı. Oğlu Hami Sami Coşar da gazeteci. İstanbul'da doğdu (1952). Kalamış Lisesini bitirdi. Gazeteciliğe Türk Haberler Ajansı'nda kameraman olarak başladı (1973). Şimdi TRT'de çalışıyor. İngilizce bilir.

Basını (1964, ilkin "Milliyet" gazetesinde tefrika edildi); Atatürk Ansiklopedisi (2 cilt, 1973-74, yarım kaldı); İstiklal Harbi Gazetesi (1. cilt, 1969, ilkin "Yeni İstanbul" gazetesinde 121 gün tefrika edildi; yeni basımı İstiklal Savaşı Gazetesi adıyla, (1 cilt: 15 Mayıs-8 Ekim 1919, 1982'de "Milliyet" gazetesini eki olarak verildi); Mustafa Kemal Harbiye'de (1971), "Milliyet" gazetesini 10 Kasım eki); Mustafa Kemal'in Muhafızı Osman Ağa "Topal Osman"

(1971); Troçki İstanbul'da (1969). İhtilalin İyüzü (Abdi İpekçi ile birlikte, 1962). ÇEVİRİSİ: İki çocuğun devr-i âlemi (Jean de La Hire'den, 1952-53)

İLHAMİ BEKİR TEZ (1905-29.III.1984)

Ozan, yazar. Trablusgarp (Libya) kentinde doğdu, İstanbul'da öldü. Zincirlikuyu mezarlığına gömüldü. Beş yaşında İstanbul'a geldi. -İstanbul Erkek Muallim Mektebi'ne bitirdi (1926). Arada, çeşitli işlerde çalıştı. -ilkokul öğretmenliğine Bolu'da başladı. Uzun yıllar İstanbul ve İzmir'de öğretmenlik yaptı. Emekli oldu (1954). -İlk şiiri "Milli Mecmua"da yayımlandı (1924). Öğretmen arkadaşı Galip Naşit Arı ile birlikte bir çocuk şiirleri kitabı çıkardı (1928). Çocuk şiirlerinde ölçü ve uyak bulun-

duğu halde, öteki şiirleri serbest biçimdedir. Sözcükleri düzenlemeyi, uyuma sokmayı bilir. "Resimli Ay", "Servet-i Fünun", "Meşale", "Yenitürk", "Varlık", "Yeni Adam" (1924-44) dergilerinde ve kendi yayımı olan "Sek" dergisinde şiirleri, yazıları çıktı. Şiirlerinde toplumcu, şiirin başlıca temsilcisi Nazım Hikmet Ran'ın etkileri görülür. Şiir kitaplarından başka, romanları emekli olduktan sonra hazırladığı tıp ve eczacılık kitapçıları (1957-65) bulunur. Evliydi, iki kızı vardır.

YAPITLARI: Hayat bilgisine göre, çocuk şiirleri (Galip Naşit Arı ile birlikte, 2 kitap, 1928); 24 Saat (şiirler, 1929); A. birinci forma (şiirler, tarihsiz, 1929); Herhangi bir şiir kitabıdır (1931); Gazi Mustafa Kemal (şiirler, bir başlangıç ile 11 parça yazı, 1933); Oduğu gibi (şiirler, 1944); Ninni, çocuğum (şiirler, 1935); Taşlıtarla'daki ev (roman, 1944); Hürriyet (kaside 1945); Atatürk, hayatı ve ölümü (1946); İskambil, birinci seans (şiirler, 1956); En güzel şarkı (şiirler, 1960); Herhangi bir roman kitabıdır (1965); Şiirler (şimdiye dek çıkan şiir kitaplarıyla bunlara çir-memiş kimi şiirleri bu tek ciltte toplandı, 1971); Yetmiş yaşın melankolis (şiirler, 1975); Unuttum, (şiirler, 1979); Yalnızlık (şiirler); Son buhran (şiirler); Büyük Harbin Çocukları (roman); Asfalt (roman); Bir Otel Müşterisi (roman); Yeni Can, Yeni Işık, Yeni Ses (şiirler); İşte Hürriyet (1958); Kurt Çocuk (öykü, 1937); Küba (1962); Papaz Haluk (1962)

KAYNARCA: I.B. Tez, Şiirler (hakkındaki eleştiriler ve birkaç anı, 1971); Milliyet Sanat Dergisi (16.VII.1979, Osman S. Arolat'ın yaptığı konuşma ile Eray Canberk'in yazısı, ayrıca "Ne'in Vakfı Edebiyat Yılı"na alındı, 1980, s. 777); Anibal Gebze'de, İlhami Bekir Bağcıralı'da (Şahap Balçoğlu; "Hürriyet-Gösteri" dergisi, sayı 40, Mart 1984, s. 28-29, resimli).

KAMİL SU (1909-28.III.1984)

Tarihçi. Şumnu'da (Bulgaristan) doğdu, Ankara'da öldü, Manisa'da gömüldü. Babasının adı Mustafa'dır. Manisa Sultanisi ilk bölümünde (1922), Manisa Ortaokulu'nda (1925), İst. Özel İstiklal Lisesi'nde (1929) okudu. İst. Darülfünunu Edebiyat Fak. (Yüksek Öğretmen Okulu) Tarih bölümünü bitirdi (1932). Balıkesir Necatibey Öğretmen Okulu'nda (1932), Balıkesir Lisesi'nde (1936), Ankara Atatürk Lisesi'nde (1939) tarih öğretmeni olarak görev yaptı. M. Eğ. Bak. müfettişi (1942), Orta Öğretim Ş. Müdürü (1943), yine Bak. müfettişi (1944), Yayın Müdürü (1947), "Tali ve Terbiye Kurulu üyesi (1950), Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü (1956), İst. Yüksek İslam Enstitüsü tarih öğretmeni (1960) oldu. Bak. başmüfettişliğinden emekliye ayırdı (1975). Romancı Mükerrrem Kâmil Su ile evlendi, çocuğu olmadı. Ç. Almanca ve Fransızca bildirdi. Resme, eski yapıtlara meraklıydı. Almanya'ya gitti (1938, 1957). Tarih araştırmalarıyla tanındı. İlk ve ortaokullarla liseler için tarih kitapları yazdı.

YAPITLARI: XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Balıkesir şehir hayatı (1937); Balıkesir ve Civarında Yörük ve Türkmenler (1938); Balıkesir Madenleri (1939); Muradiye Camii (1940); Yavuz (), Yıldırım (); Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (lise ders kitabı M.K. Su ile 1960 vb.); İlk ve Ortaokullar İçin Tarih Kitapları (1946 vb.); Atatürk Bir Tarih Dersinde (1981, ayrı basım); Cumhuriyetten Önce Türkiye (1973); Çocuk Kitapları Haftası (1948); Resimlerle Tarih Atlası (İlk ve ortaokullar için, 1961, 1978, 1980); Sevr Antlaşması ve Aydın (İzmir) Vilayeti (1981); Sosyal Bilgiler (iki arkadaşıyla birlikte, 2 kitap, 1970); Zafere Doğru (1973); Türk Eğitiminde Teftişin Yeri ve Önemi (1974); Tarih-i Gilmani (Halife Mehmet'ten, 2. basım, 1976); Tarih-i Bosna Der Zaman-i Hekimoğlu Ali Paşa (1979) vb.

yetmiş yaşında ressam Özgür'le yaşamaya başlamış, ona çıplak modellik etmiştir. Özgür, bireyci anlayış içinde, sanat hayatını sürdürürken; Nergis, Fen Fakültesi asistanlarından Korhan'la yaşamaya başlamıştır. Korhan'ın Nergis üstünde sürekli etkisi vardır. Sağduyulu bir insandır Korhan. Buna karşın Nergis, Özgür'le Korhan arasındadır. Bu durum, bireyci-anarşizmle (Özgür), sağduyulu özgeçelik (Korhan) arasındaki kararsızlığın ifadesidir. "Şimdi" içinde Korhan'a göre Özgür, silikleşmiş görünse de, Nergis'in çocuklukta bu yana parçalanmakta olan içbenliği, onu -biraz da değişen ortamlara bağlı olarak- zaman zaman eski sevgilisine doğru itebilmektedir. Korhan'da bulduğu umut parlaklığı onu belirgin bir netliğe ulaştıramamıştır. İçinde herhangi bir konuda belirlenme arzusu; anında karşıtına dönüşebilmektedir. Duyguları da sürekli karşıtlıklar içinde kaynamaktadır.

Bodrum, o günler için kaçak yaşayan aydınların bulunduğu bir tatil kentidir. Özgür de buradadır. Babası Avukat Muhtar da İstanbul'daki işlerini ortasına bırakıp, buraya sığınmıştır. Bir tekne yaptırmaktadır ve kendini denize vermek niyetindedir. Ama turizm vurguncularıyla biraradadır; onların burgacında yaşamak zorundadır. Bir takım profesörler, mimarlar, doktorlar da aynı burgacın içindedirler.

Bodrum'da Korhan, içkili toplantılar, meyhaneye söyleşileriyle, yapay bir yaşantının içinde duyumsar kendisini. Çeşitli konuşma ve tartışmalarda sağduyulu ve dikkatli açıklamalarıyla Nergis'i etkilemeye devam eder. Bir yandan da kaçak yaşamının tedirginliğini duyar; aklı laboratuvarında, yarım kalmış deneyindedir.

Bu arada, kentte anarşinin soluğu duyulmakta; "yaşama sevinci" perdesinin üstünden turnakları tenlere uzanmaktadır. Özgür, babayığit tavırlarıyla buraya girilemeyeceğinden söz ederken, Korhan, burasının Türkiye'den ayrı bir yer olmadığını anımsatır. Bir gün, bazı karşıt sloganları konuşmaları arasına sıkıştıran Doktor Oğuzata dövdür. Ardından Özgür tutuklanır. Bırakıldığında hayli sarımsıdır. Bu sarımsı hem bedensel hem ruhsaldır. Ahtapot görse, vücuduna sevimsiz şeyler dokunan insanların tepkisiyle küfretmekte, esrar çeşme sövüp saymaktadır. Mavi kentte nasırlı el çizmeye karşı olduğu halde, kanlı irinli bir portre çalışmaya başlar. Bunun sonradan İrfan Serhan'ın portresi olduğu anlaşılacaktır. Nergis'in Banu adlı basketçi arkadaşı da babasının kaldığı otelde Filiz adıyla gizlenmektedir. Tek suççu eylemci bir sevgilisi olmasıdır. Nergis, Banu'yla ilgilenir. Ancak bu ilgilenme herhangi bir siyasal eğilimden değil, tepkici yapısından gelmektedir. Bir masada konuşurken, anlatıkları hoşuna gitmedi diye Malik Bey'in eşi Nazan'a hakaretlerle saldırması da buna benzer bir tepkidir.

Nergis, bir gün Özgür'ün hasta yattığı odaya girer. Özgür'ü yalnız görünce, hemen cinsel istekleri ayaklanır. Özgür doğal olarak güçsüz olduğu için ilişki gerçekleşmez. Nergis, Özgür'e kendisini daima sevdiğini söylerken, için için güçsüzlüğünden bir haz alır. Özgür'den de aynı şeyleri duyunca onunla içten içe alay eder. Sanki bütün erkeklerle karşı bir intikam duygusu besler gibidir. Onu Özgür'ün yatağının yanında gören Korhan, "Geç bile kaldım" diyerek hemen Ankara'ya döner. Çünkü Korhan, ekmeğini herkesle bölüşse bile, kadını için böyle şeyleri kesinlikle kabul etmeyecek bir yapıdadır. Onun gidişyle sarsılan Nergis, ya uykusunu kaçırarak için ya da belirsiz bir sevgi gücüyle geceyanları telefonla Korhan'ı arar. İçinde hem ona dönme, hem de onu biraz güçsüz görme gibi karşıt istekler var-

tır. Fatoş çığırkanlığıyla keyiflerini kaçıran. Daha sonra kayalara çarpıp hasar gören Nergis Teknesi orada bırakılır.

"Romanda, aydınlararası hesaplaşma yanında gittiği yeri pis kokutan, aydınları özeleştiriyeye çağıran gizli bir bildiri büyük önem taşıyor. Günümüz aydınlarının birçoğu, Nergis gibi, Muhtar gibi, içinde birden çok insan taşıyan, tuhaf, bencil ya da parçalanmış varlıklardır.

Tıpkı Nergis Teknesi gibi, hangi kayalara çarpacağı, belinin nerede kırılacağı belli olmayan. Koyuldukları son yolculuk ya denizde boğulmayı ya da bohem yaşamında çürümeyi çağırıştırır daha çok."

Banu, odasının penceresinden Nergis'e babasıyla konuşan İrfan Serhan'ı tanıtır. Daha sonra tutuklanır. Akkonak'ta verilen bir ziyafette İrfan Serhan'ı gören Özgür kriz geçirir. Özgür'e yaklaşımakta olan Nergis, Korhan'ı telefonla aramaya devam ederken, bir gün öldürüldüğü haberini duyar ve derin bir sarsıntı geçirir. Bütün dünyası kararır. Bu ölümden sonra "herkesin yüzdüğü pis kirli sularda yüzdüğünü" ayırmasar. Artık, kendisini taşıyamadığından, kimsese yıkılmak niyetinde değildir. Nereye baksa, gözlerine cam kırıkları dolar. Düşler bitmiş ama gerçekler bitmemiştir. Özgür'le olan beraberliklerinin cinsel ya da ülküsel hiçbir coşkusu yoktur. Denizde bir avlanma sırasında Özgür İrfan Serhan'ı öldürür. Olay bir kaza haberi olarak yayılır. Nergis ve Özgür İstanbul'a gitmeyi kararlaştırırlar. Bir fabrikada iş bulan işçi İbraam da onlarla gidecektir. Fakat İbraam beli çatlak bir Nergis teknesiyle yolculuğu doğru bulmaz. Bu teknenin zorlu boğazlardan, anafırlardan, fırtınalardan kurtulup, İstanbul'a gidebileceğinden kuşkuludur. Onlar, biraz bekleyip, açılırlar. İbraam otobüsle gideceğini söyler ve gerekçesini açıklar.

Bütün bunlar, Nergis'in edilgen bir insan olduğunu ortaya koymaktadır. Nazan'ı tokatlaması bile bölünmüş kişiliğini toplayıcı bir davranış değildir. Ne yeni ilişkisini kurabileceği gücü, ne siyasal bilince ulaşacak iç-hazırlığı vardır. Herkesin kendi yanlışıyla karşındakini düzeltmeye kalktığı görülmektedir. Ve belki de buna, Korhan'ın kendisini terkediş nedeni bile dahildir. Değişik insanlarla ilişki kurmanın "insanlarda parıltı aramak"la savunulmayacağına ayırmasamak istemez. Çünkü bu savunma ruh hastalarının işlerine öyle geldiği için otonomikleşmiş savunmalarını andırır. Marilyn French'in Türkçe'ye "Kadınlara Mahsus" adıyla çevrilen romanındaki, eski ahlakı, "ahlak şizofrenisi" olarak nitelerken, bir tür "serbestlik şizofrenisi" deneyecek bencil bir bağımsızlığı yaşayan kadınları düşündürür. Alaylı bir dille de olsa, "kirillik" duygusundan söz etmeden edemez ustelik. Hatta bu duygudan bütünyle kurtulduğu söylenemez. Kendisini sürekli olarak bayağı bulduğu Fatoş'a benzettir. "Cilâm kazınca, Fatoş gibi biri çıkıyor ortaya" der. Çiçeklerin yağmurla yıkandığını görünce, "Oh, dünya sizin! Kirlendik mi hiçbir yağmur arıtmıyor bizi" diye söylenir. Kişiliği en çok kadın olarak parçalanmıştır. Nergis ne babasını terk edip dostuyla yaşayan Jale Hanım'dır, ne etini satacak kadar bayağılaşacak Fatoş'tur, ne de türküsünü sık sık anımsadığı ve bir aşk yüzünden kendini asan Bodrum Yarıncı Mefharet Hanım'dır. Bunların hiçbiri olamamaktan tedirgindir. Onun bu durumu, genetik bir cinsel eğilimden, birçok alanda ilişkilerin sağlıklı kurulduğu toplumsal or-

taşıyor. Artık halk, aydına "yaban" gözüyle bakmasa da onun güvenli olmayan yolundan gitmeyecektir. İbraamın onlarla gitme-

yişi, toplumsal bir bildiriye taşır içinde; Halkı nerede batacağı belli olmayan bir gemiye bindiremezsin, diye özetlenebilir bu. Ancak Konur Ertop'un ifadesiyle, "Bodrumlu delikanlı toplumsal gelişmenin sağlıklı doğrultusunu vurgulamakta" diyerek, Türkali'nin İbraam'la sağlıklı gelişimi simgelediğini kesinlikle söylemek biraz zordur. Çünkü, Korhan'da hatırlandıkça, İbraam'ın sağlıklılığı kadar uyanıklığı da sözkonusu oluyor.

Mavi Karanlık; sorumsuz bir "yaşama sevinci"nin insanın kaçış biçimlerinden biri olduğunu da duyumsatıyor. Başlangıçta ister, istemez, "mavi" olan Nergis'in giderek içinin kararması; Muhtar'ın ortağı Selami'nin vurulmasından sonraki halleri; Özgür'ün çıplak kadın ve körfez resimlerini bırakıp kanlı irinli portreler yapmaya koyulması, "mavi" yaşamada ne ölçüde zorlandıklarını anlatıyor. Ülkenin zor günlerinde "Nuhun gemisi" olan Bodrum onları kurtarmamıştır. "Mavi karanlık" imgesi bütün bunların bir özeti gibidir.

Türkali, iç-monolog dış-diyalog karşıtlığını kullanarak, içi-dışı bir olmayan insan gerçekliğine uygun bir teknik ortaya koyuyor. Bunu Bir Gün Tek Başına adlı romanında da denemiştir. Yazarın romanlarında çağdaş teknikleri kullanmadaki başarısı tartışılabilir, bu uygulamanın günümüzün ikiyüzlü insanını yansıtmadıkça oldukça yerinde olduğunu belirtmek gerekir. Özel dünya için çoğun iç-monologdan yararlanan yazar, dış gerçekliği yansıtırken, sinemanın görsel dilinden de yararlanıyor. Sahne değişimlerinde film kamerasındaki gibi saptanan görüntüler, aynı zamanda, öznel bir algılanışını diliyle anlatılıyorlar. Böylece, sinema ve romanın anlatım olanakları birleştirilmiş oluyor. Diyalogların arka arkaya görsel ayrıntılarla tamamlanması da, genellikle, filmnin ardarda gelen ve sürprizler getiren sahnelerini düşündürüyor.

Vedat Türkali, "ileriki yıllarda, romanda kimi ekleme ve değiştirmeler" yapabileceğini söylesse de, roman kendisinden bir eksiklik duyurmuyor. Belki de, o ekleme ve değiştirmelerden daha güzel, çok daha başka bir roman çıkabilir ortaya.

Türkali'nin Bir Gün Tek Başına'da da, Mavi Karanlık'ta da romanda insan bireyliğine önem vermesi, onu çağımızın insanına içten tanık olması yönünde gelecekte de ister istemez aratacaktır. Ancak, bu, romanını geliştirmesinin demek değildir.

1. Vedat Türkali, Mavi Karanlık, İstanbul: Adam Yayınları, 1983
2. Marilyn French, Kadınlara Mahsus, çeviren Armağan İkinci, İstanbul: E Yayınları, 1980
3. Hilmi Yavuz, Roman Kavramı ve Türk Romanı, Ankara: Bilgi Yayınları,
4. Yakup Kadri, Yaban, İstanbul: Ahmet Halit Kitaphanesi, 1932
5. Konur Ertop Nokta, 19-25 Aralık, 1983 s.43, s.56

Nazlı Eray/Öyküler
KAYNAK/İstanbul 1984/95 Sf. 250 TL.

Nazlı Eray'ın, kısacık öykülerinden oluşan bu yapıtta da, sanatının abildirdiğine duyarlı anlatımını bulabilmek olası. Eray, düşünce, yaşamla-umut arasındaki ilişkiyi yine en yakın biçimiyle ortaya koyuyor.

"Bir yandan da Muazzez İpek intiharı ile ilgili belgesel bir çalışma yapmayı düşünüyordum. 1972 yılında; İstanbul'da intihar eden Muazzez İpek'in yaşamı; intiharından bir kaç gün öncesi, onu böyle bir sona iten ekonomik ve sosyal olaylar, psikolojik nedenler; M.İpek'in intiharı sonrası, ailede ve yakın çevresinde bu olayın yankıları..."

RED TÜRKÜLERİ
Çev: Okay Gönensin

DE/İstanbul 1984/127 Sf./250 TL.

Nazi işgalini, nazi kıyımını yaşamış insanların, bu olaya tepkilerini dile getiren şiirlerden oluşan bu yapıt; Eluard'dan Aragon'a, Char'dan Gamarra'ya dek pek çok ozanın şiirlerini kapsıyor.

"Aylardır uyumadan yaşıyoruz/ Uyanışız saktıyoruz, ışığı ve ateşi/ Fısıltıyla konuşuyor, kulak kabartıyoruz/ Çabuk sönen umut gibi yiten her gürlütye."

SÖZÜM MECLİSTEN DIŞARI
Ümit Yaşar Oğuzcan/Şiir

ÖZGÜR/İstanbul 1984/491 Sf./700 TL.

Usta ozan Ümit Yaşar'ın tüm şiirlerinin dördüncü cildini oluşturan "Sözüm Meclisten Dışarı"da ozanın taşlama ve yergileri yer alıyor. Usta bir dil ve ince bir alay yapıttaki şiirlerin en önemli özelliği.

"Tutturmuş giderler bir orta direk/ Her direğe ayrı payanda gerek/ Türülü vaatleri dinler gülerek/ Konuşamam tutulmuş dili orta direğin (...). Melul mahsun vitrinlere bakmaktan/ İçini çekmekten ve yutkunmaktan/ Her gün bir daha kemer sıkaktan/ Ha koptu ha kopacak be'i orta direğin."

GÜVERCİNİM UYUR MU
Rifat Ilgaz/Şiir

CINAR/İstanbul 1984/91 Sf./200 TL.

Ünlü sanatçı Rifat Ilgaz'ın yıllar önce basılan "Güvercinim Uyur Mu?" adlı şiir kitabı, Çınar Yayınları'nda yeniden basıldı. Kitabın eklenen yeni bir bölümde, Fahri Onger'in "Rifat Ilgaz'ın Sanatçı Kişiliği" adlı bir incelemesi yer alıyor.

"Biz bu güneş ülkesinin çocukları/ Öfkeyle umutla beslenen/ Yaz geldi mi ebeğümece madımak/ Kar yağdı mı dağda bayırda/ Davarımız sığırmızla yarı tok yarı aç/ Biz bu güneş ülkesinin çocukları/ Kuru emzikle büyüyen gecekondularda/ Odsuz ocaksız/ Bu mevsim de sevilirden uzak/ Yoksun tüm aydınlıklardan"

İKİ MÜLTECİNİN KONUŞMASI
Bertolt Brecht

Çev: Veysel Atayman
Birim/İst. 1984/96 s.

Kitap daha önce 1975'de yayımlanmış, bu ikinci basımı. Biri işçi, biri aydın olmak üzere iki kişinin, vatanlarından uzak iki düşünün, soran insanın konuşmasıdır: İki Mültecinin Konuşması. Kitabın altı başlığı, "Kalle ile Zif-fel".

Kalle ile Zif-fel, özellikle Alman faşizmini odak noktası olarak çağın, günün sorunlarını/sorularını konu edinerek kıyasıya tartışıyor. Ancak ikisinin de birbirlerine söyleyecekleri çok şey vardır; ve birbirlerini etkilerler. Kitabın sonunda da birlik içindedirler. Bu kitap, iki kişinin konuşması olmasına karşın, Brecht'in genel olarak dünya görüşünün bir bakıma özüdür.

NECATİ MERT

DÜĞÜNCÜLER

Celâl Özcan'ın "Düğüncüler"de toplanan öyküleri, bence, duygusal yönlendirmeleri baskın olup okunduktan sonra duyarlığımızda yaşayan öyküler. Doğal olarak, yazarın vardığı bu sonuçtan geriye doğru giderek öyküleri çözümlenmeye çalışacağım.

Duygusal sonuçlara, olması gerekenin olmayıp sert gerçekler önünde yenik düşmesiyle varılıyor, genellikle. Örneğin "Yol Arkadaşı" öyküsünde şoförle genç kadın, yol boyu birleşemeler, bir türlü. "Poster Anam"da da İstanbul'daki oğlunun yanında rahat edemeyen ana didinmeyi göze alarak köyüne geri döner. Ve iki genç insanın birbirlerine değil de, okura açtıkları sevginin öyküsüdür "Gülnehal."

Duygusal yönlendirmeler her zaman öykü sonunda yoğunlaşmayıp bazen de öykü boyunca açılmış bir ince kanalda akarak öyküye yayılırlar. "Adadaki Masa" ile "Helva ve Ekmek" böyle öykülerdir. Kendi içinde uyumlu bir memur ailesinin, İstanbullu ve serbest havalı bir kadın tarafından parçalanışıyla başlar "Adadaki Masa." Öteki öyküde de veresiye istenen helva ve ekmeği çocuğa verememiş bakkal.

Dikkat edilirse, ilk grup öyküler olması gerekenin olmazlığıyla sonuçlandıkları halde ikinci gruptakiler ise olmaması gerekenin oluşuyla başlamışlardır. Bu yüzden birincilerde öykü finali çarpıcı ve okur da duyguya boşaltılmaz yoğunluktadır. Oysa berikiler eksen kahramanın olumsuzluklar içinde ödeşe ödeşe, tartışa tartışa geçişle sürer. Bunlarda duygusallık ne sona saklanmıştır, ne de yüksek bir grafik çizer, ama sürekli ve öykü bilinciyi denk değerdir.

"Simge" ise bu yolların her ikisini de eklemeli olarak kullanan ve okuru kontripiyede bırakan bir öykü. Okur, başlangıçta, olması gerekenle ferahlayacakken öykü sonunda, olmaması gerekenle rahatlayabilir. Hamal Mevlüt, alacaklarına karşılık, yayınca Şaylan Hanım'ın cinselliği ile doldurulmuştur. Emeğin ödenmesi adına bu girişimden yana olacakken ustaca bir şaşırtma ile niyetin gerçekleşmemesinin güzelliğinde buluruz kendimizi. Önce doğru görünenin yanlışlığını anlayarak kekre duygular yüklenir ve Hamal Mevlüt'ün utancını bölüşürüz okur olarak.

Örnek seçtiğimiz öykülerde duygusal yönlendirmeler iki kişinin birbirleriyle ve yakın çevreleriyle çatışmalarından çıkartılırken, "Düğüncüler" ve "Caca Fiko" öykülerinde ise daha çok portre-kahramandan kaynaklanır. Gerçi Nermin Abla'nın da Caca Fiko'nun da beklediklerine ermiş, çevreleriyle uyumuş insanlar oldukları söylenemez. Ama çatışmadıkları da kesindir. Özellikle Nermin Abla, içinde bir dram taşıyan ama bu dramı ortaya dökmeyen biridir. Caca Fiko'nun çapsız aykırılıkları da çatışmadan çok portresinin hareketli ayrıntıdır.

Yaşanmış, dinlenilmiş ve tanık olunmuş

Düğüncüler'de toplanan öyküler, duygusal yönlendirmeleri baskın olup okunduktan sonra duyarlığımızda yaşayan öyküler. Duygusal sonuçlara, olması gerekenin olmayıp sert gerçekler önünde yenik düşmesiyle varılıyor genellikle. Yönlendirmeler her zaman öykü sonunda yoğunlaşmayıp bazen de öykü boyunca açılmış bir ince kanalda akarak öyküye yayılıyor.

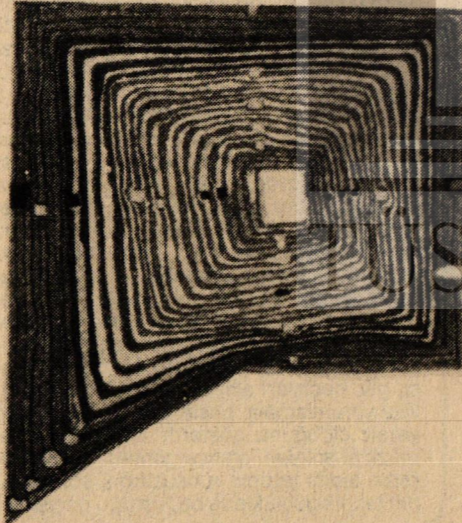
aynı özellikli olaylarla başarılı öyküler yazılmaya çalışıldığına inanılır nedense. Oysa Celâl Özcan duyarak, düşünerek yaşadıklarını estetik kaygılarla ve sanatsal araçlarla öyküleştirerek, başarılamayacağına zannedenlerin önüne, alınının aklıyla çıkıyor. Başarısı da, sanırım, yaşadıklarını hem bildiri uğruna kullanmamaktan, hem de duyguları hatırına harcamamaktan geliyor. Gerçi öykülerin duygu tonu baskındır, ama bu öyküler bilimselliğinden arınıp duygu ile harmanlanmış imgesel bilinçten de yoksun değildir.

"Yol Arkadaşı" öyküsünün Ramazan'ı askerden yeni gelmiş, Hemide'ye tutkun, ama başlık parası yüzünden henüz evlenememiş bir delikanlı şofördür. Trafiki yükü olmayan bir yolda kamyonuna emanet aldığı bir kadın, dolayısıyla onu kösnül düşlere sürükler. Ayrıca kadın da mesafeli değil müsaittir. Fiziki koşulların uygunluğuna karşın Ramazan'ın kadına el sürmesini engelleyen çok önemli bir neden vardır; kadın Ramazan'a emanet edilirken, "Bey kızı, komutan hanımı!" diye tanıtılmıştır. Bu bir anlamda, sınıftan ayrı düşünülmeden, Ramazan'ın haddini bilişidir.

"Adadaki Masa" öyküsünün kahramanı, aile parçalandıktan sonra akrabalar arasında ordan oraya sürüklenen, zaman zaman da dar geliri hatta gelirsiz taşralılıkla bol armağanlı, Nebahat Hanım Teyzeli İstanbulluluk arasında en azla en çoğun tahterevalisini taşıyan Orhan'dır. Yanlışın kaçınılmaz zannedildiği bir zeminde hiç sürçmeden, ayağı kaymadan öyküsünü doğru sonuçlandıran Orhan, yıllar sonra, rastlantıyla bulunduğu Yüzme İhtisas Kulübü'nün havuz başında Nebahat Hanım'la karşılaşmışta şu bilincindedir artık: "O zamanlar yakınlığımızca uzaktık birbirimizden. Aynı dünyalardaydık. Yapay ve geçici bir yakınlığın tedirginlikleri bakıyorum onlara hiç bir zarar vermemiş. Biz sömürüldük, biz ezildik, biz yıprandık." Sömürülenin usa kolay gelmeyen boyutları, nice bireysel "bunalımlara gebe bırakan" yanları böyle açık söylenese öyküden çıkar mıydı acaba? Belki bu denli net değil. Ama Orhanlar parçalanırken Nebahat Hanım'ın yıpranmamışlığı, kulübün "Üye Olmayan Giremez" levhası, Nebahat Hanım'ın arka dönülen masası, onların havuzuna yeğ-

lenen deniz ile epey zengin anlamlar yakalanırdı yine.

"Helva ve Ekmek" öyküsü korunmaya muhtaç günlerden varlıklı günlere uzanan süreçte iki ayrı helva ve ekmek olayını karşılaştırır. Aynı bakkal, ilkinde veresiye helva isteğini geri çevirirken, ikincisinde ise ikram ediverir. Bu görece değişim gelişmenin yanında bir de süregiden vardır ki, o da anne kucağından Nesin Vakfı'na doğru bir toplum-

sallaşma kazansa da hep gündemde olan korunmaya muhtaçlıktır. Acı anıları olan yazar ve annesi Nesin Vakfı'nı gezerken kendi yaşayıp gördükleri için nasıl yutkunmakta ve Nesin Vakfı'na alınacak çocuklar için de nasıl sevinmekte iseler bakkala karşı da öylesine başlıcaydı Celâl Özcan: "O an ezik, küskün, kızgın, azıcık isyan dolu çocukluğumla eşikten dışarı düşer gibi çığışım kimbilir ne acılıydı." Böyle anar ilk helva-yı. Ve bakkal da dostça anlatılır: "Gene o ton-toy adam. Saçları sarı, beyaz karışımı bu kez." Burada varlıklı günlerin yarattığı iyimserlikten çok suçun bakkalda olmayışının algılanması vardır. Yoksa, ikinci helvanın parası istenmediğinde, "Hiç konuşmadım. Yutkundum" sözleri anlamsız olurdu.

Aynı bağışlayıcılığa, kinsizliğe, üstelik acı-

lardan tat devşirmenin yolunu açan ironi gücü ile "Adadaki Masa" öyküsünde de rastlıyoruz: "Hayır, hayır bu kadına karşı binliçli bir kin duyuyorum, eleştirsem de yaptıklarını... her şeye karşın bugün en büyük iyiliğini gördüm Nebahat Teyze'min! Bana genel gerçeği ve kendi gerçeğimi belirttiği için."

"Simge"de Hamal Mevlüt'ün, nasıl olursa olsun parasını almasını isteriz önce. Daha sonra ise, Şaylan Hanım rivayet kınılığın-dan sıyrılıp kendi gerçekliğine kavuşunca Mevlüt'ün alacağını, dolaylı olarak Şaylan Hanım'ı başlıklar; her ikisini kültürümüzün iki insanı olarak görürüz. "Sen bir simgesin. Sen Mevlüt Efendi, sen Anadolu'sun." Böylece, Şaylan Hanım'ın, Anadolu ile çıkıştığı Mevlüt; İstanbul'u yanılarak, abartarak, kanarak, bozarak algılayan Kart Rıza ve Keş Nevzat'la da çelişir. İşte levhası "Paşa"lı sokak başında tarihin sürüklediği çöpleri karıştıran kediler, geçinemeyen köpekler, duvar tutsaklığında koca ağaç, duvarın rağmına yaşamaya direnen üç beş yapraklı fişkin da bu bağlamda anlam kazanır.

Celâl Özcan, görüldüğü gibi, içeriği konu ve karakterlere düğümlemekte; bunu görünürleştirirken de simgelerden yararlanmaktadır. Fakat simgelerin, bu hizmeti her öyküde yeterince başardıkları söylenemez. Örneğin çocukluk/bekçilik/emeklilik gibi üç bölümü ayırabileceğimiz "Caca Fiko" öyküsü, her bölümde pratik amaçlarla kullanılan üç düdükle bölümleri birbirine bağlayarak simgeli öykü izlenimi bırakıyorsa da bu üç düdükle duygusal ya da bilgisel anlam yüklenemedikleri için simge değildirlersin. Her öyküde simge bulunması zorunluluğu yoktur, ama "Caca Fiko" öyküsü, bölümleri birbirine gelişerek bağlanan, bölümler arası bir akışkanlığa dayanan öykü de değil. Bekçiye yapılan çocukça bir şakanın yetişkin sorumluluğunda (eğer bir anıya bu) yazılmış ve yazı yoluyla ödenmiş gönül borcu sanki bu öykü. Bu yüzden bölüm bağlantılarını sağlayan düdükle içeriksel bir anlamdan çok biçimsel bir görev yüklenmişlerdir bence. Oysa "Adadaki Masa"nın havuz simgesi hem kulübün zenginliğini, yapaylığını anlatmakta, hem de o dünyalı bir kadınla acılanan günlerin bir başka çocukluk havuzuna sürüklenmektedir Orhan'la okuru.

"Düğüncüler" ise içeriğin yeterince cisimlenemediği bir öykü olarak görüldü bana. Çünkü amaç erkeklerin ilk düşsel aşklarından olabilecek denli güzel, ama annesi, babası ve amcasına bakarak doldurduğu günlerle yaş geçkin Nermin Abla'nın dramı iken düğüncüler ön plana çıkıverir öyküde. Oysa sahte düğüncüler ön plana çıkartılmakla Nermin Abla'nın dramı çoğaltılmadığı gibi ironiyi ince açıda yakalama fırsatı da kaçırlır. Dıyeceğimiz, düğüncüler, hem Nermin Abla'nın özel yaşamıyla anlamlı bir karşılık oluşturamadığı için, hem de öyküyü Nermin Abla'nın dışına, trafik eleştirili toplumsal mizaha kaydırıldığı için gerekli değildir.

Düğüncüler, Celâl Özcan-Öyküler, Yazko-İst. 1983, 275 TL.

Bir kaç öykü kitabı üzerine

MUZAFFER UYGUNER

Bu yazımızda, 1982 yılı içinde yayımlanan bazı öykü kitapları üzerinde durmak istiyoruz. 1982 yılı, öykü kitapları bakımından bereketli bir yıl olmuştur. Saptamamıza göre, yıl içinde yayımlanan öykü kitaplarının sayısı 41'dir. Okuma olanağını bulabildiğimiz kitapların bazılarını, yazarlarının soyadları sırasına göre, tanımak istiyorum.

Adalet Ağaoğlu, Hadi Gidelim adlı kitabında sekiz öyküsünü biraraya getirmiştir (1). Ağaoğlu, kişilerden ve kişilerin çevresindekilerle bazı olaylardan yola çıkarak toplumsal vermektedir. Değişik anlatım olanaklarını ustaca kullanmakta ve ortaya yepyeni örneklerden oluşan bir ürün koymaktadır. "Dar Odanın Karanlığı"nda, Sultan'ın çevresindeki Ayten, Emine, Salih ve Sultan'ın babası gibi kişilerden oluşan bir kaç kişi var. Kesilen elektriğin karanlığında, Sultan, geçmişle şimdiki zaman arasında gidip gelerek, toplumuzun içinde yaşadığı zor günleri yaşatır bize. Gecekondu bölgelerinden birindeki evde, Sultan, kendisiyle konuşur gibi Ayten ve Emine'yle, zaman zaman Salih'le geçmiş içinde konuşurken bazan da şimdiki zaman içinde babasıyla konuşur. Sultan'ın kafasından geçirdiği olaylar, bazan bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenir; bazan da arabesk süslemelerdeki halkalar gibi birbiri içine girer. Ağaoğlu, bütün bu ulamaları, birleştirmeleri ustaca yapar. Biz, olayları kaçırmadan, acaba neydi demeden izleriz. Öyküleme tekniklerini ustaca bir bileşime vardırıır bu öyküsünde. Sanırım, kitabın en iyi öyküsü budur. "Karanfilsiz"de, teknik gelişmenin ortaya çıkardığı durumları, el sanatlarının artık sona ermekte olduğunu, elle yapılan işlere insanların vakitleri olmadığını, makinalaşmanın yarattığı yeni olanaklar karşısında bazı kişilerin ekmek parası kazanma şanslarının ortadan kalktığını işlemiştir. "Çok Özel Küçük Şeyler"de, bazı küçük ayrıntıların insan yaşamındaki etkilerini, insan düşüncesindeki yerlerini anlatır gibidir. "Ooof! Ohhh!" adlı öyküde, köyden göçüp gelen çöçünün, oğlu ve gelini arasında geçen yadırgatıcı yaşamını ve kendisinin bir işe yarar duruma gelmesinden sonra duyumsadığı o küçük mutluluğu sezinleriz. "Savun Sevdam Sen Savun" bir yanılla bir sevi öyküsüdür; öbür yanılla, gençlerin içine düştükleri terörün boyutlarını sergiler. Sevişen insanların, nasıl kötü insan olduğuna ya da olacağına inanamayışın izlerini de algılarız. "Kimi Zaman da Yapayalnız Gitmek Uzun ve Çok Dönemeçli Yollar" adlı öyküde, Ağaoğlu, yazarlık sorunu üzerinde durur; bazı yazarların -burada Osman Hasat adlı bir yazar vardır- yazdıkları ile yaşarları arasındaki aykırılıklar sergilenir. Arabayı süren mühendis okur, "Siz bu kadar çok ve çabuk nasıl yazabiliyorsunuz?" sorusunu şöyle yanıtlar: "Yazmak, hoşsohbetlik işidir. Lafı birinin ağzına verirsin, ondan kapar ötekine atarsın. Tıpkı voleybol, tıpkı futbol" (s.98). Ağaoğlu'nun görüşlerini yansıttığını söyleyebileceğim mühendis, şöyle konuşur: "Ben bir kitabı yazı makinesinde bile buca hızlı kâğıda geçiremem. Çünkü, bir kitabın sayfalarını başka bir kâğıda çekerken, insan ne olsa fotoğrafı dolabını yerleştiriyor gibidir. O fotoğraflarda kaybettığın bir dost yüzünü, güneşli güzel bir günün izini, ne bileyim, yerinde söylenmiş, seni tam yüreğinden kavrayan özlü bir sözü bulursun. Fotoğrafların çekildiği zaman içinde hiç düşünemediğin şeyleri düşünürsün. Arkalarındaki bir ad, bir tarih, bir yer adı, insana anlık yeni yaşantılar taşır. Dün, şimdide gelir, şimdi yarına ulanır, orada olağanüstü, yepyeni bir insan yaşamına dönüşür" (s.98-99). "Şiir ve Sinek"de toplumun içinde yaşadığı bir durumu, bir zamanı, ana kız ikilisi çevresinde verir. "Hadi Gidelim", Londra Havaalanı ortamında, bazı sorunları ve olayları sergiler. Bu öyküde de "dün, şimdide gelir, şimdi yarına ulanır" gibidir.

Bir yazar, benim kusursuz bulduğum bir şiir kitabının hiç kimsenin dikkatini çekmediğini ve ödül alamadığını belirtmiş bir yazısında. Olabilir bu. Belki de ben kusursuz bulduğum için ödül alamamıştır o kitap. Ben, Hadi Gidelim adlı öykü kitabını da değerli bulduğumu söyleyeceğim. Ödül kazanamazsa, Ağaoğlu, beni affeyesin. Yepyeni öyküleme teknikleri, cana yakın anlatımı, güzel Türkçesiyle başarılı bir kitap bana göre.

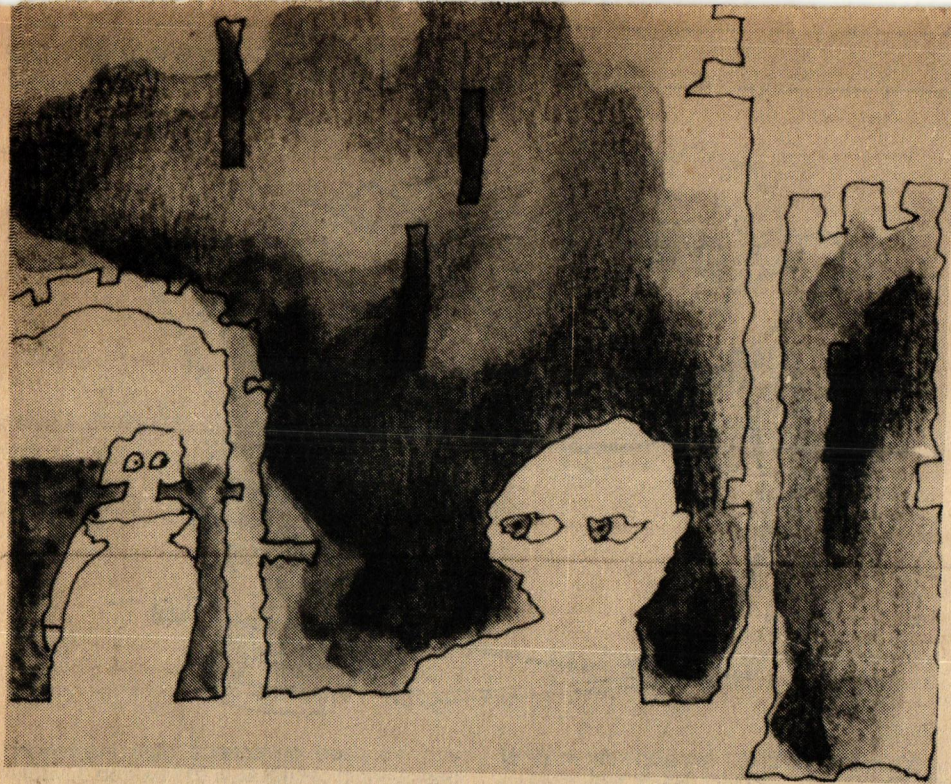
Muzaffer Buyrukçu'nun sekiz öyküden oluşan Şarkılar Seni Söyler adlı kitabındaki öykülerden bazılarını uzun boyutludur (2). Sözgelisi, "Bilmece Gibi" 60 sayfa, "Günler Geçmezken" 56 sayfa bulmaktadır. Buyrukçu, kitabın arka kapağında özetlendiği üzere, bu kitabında, "birey toplum ilişkilerini insani sorunları önemseyerek ve bu sorunların kökenindeki gerçekleri, denememiş tekniklerle, yöntemlerle irdelemektedir".

Buyrukçu, iyi bir gözlemci, saptayıcıdır. Günlüklerinde de görülen bu yönü bu kitabındaki öykülerde belirgindir. "Bilmece Gibi" adlı öyküsünde, bir bürodeki yaşamı, ilişkileri, olayları bir kamera objektifi gibi bütün yönleriyle, olağanlığıyla, nesnelliliğiyle anlatmaktadır. Buyrukçu'nun bir özelliği de çok ince ayrıntıları bile değerlendirmesi, öykünün örüntüsü içinde onları ustalıklı yerleştirebilmesidir. Öykülerdeki bir özellik de, bir olayı anlatırken geçişime durumunun olmamasıdır. Buyrukçu, yatağında yavaş yavaş akan bir su gibi, çevreyi bircik bircik yoklayıp anlatır. İnsanlar, dış yaşamları yanında içsel yaşamlarıyla da somutlaştırılır. Özellikle, "Mahkumlar" adlı öyküde, Handan'ın içsel yaşamındaki gelişme adım adım yaşatılır ve içinde, karısını öldüren Mustafa'ya karşı duyduğu yakınlık somut olarak ortaya konulur.

Buyrukçu, insanların çeşitli ortamlarda ele almıştır. Bir bakıyoruz büroda, sonra sokakta, evde ve "Mahkumlar" da olduğu gibi bir motorlu araçta içinde. Her ortamda ya-

Kültürümüze katkı

Cumhuriyet Dönemi

Panayır-Sur

ETEM ÜTÜK

Panayır (1960), Sur (1963) Adnan Özyalçınar'ın sayıları onbiri bulan yapıtlarından ilk yayınlanmış olanlarıdır.

İlk öyküleri Demet (1953), Onüç, Seçilmiş Hikâyeler, Vatan, Mavi (1954-1956) gazete ve dergilerinde yayımlandıktan sonra, çok çeşitli yayın organlarında imzası görüldü. Bu kez, Panayır ve Sur adlı öykü kitapları birleştirilmiş olarak yayınlanmıştır.

Anadolu'nun kasaba ve kentlerinde yılda bir kez, güz aylarında panayırlar kurulur. Yiyecek, giyecek ve hayvan gibi malların alınıp satıldığı bu panayırlarda kurulan çadır tiyatroları çevre köylerle kasaba, kent halkının tek eğlence yerleri olur. Bu tiyatrolarda belden aşağısı balık, belden yukarısı insan olan deniz kızları, yarı çıplak oyuncu kızlar, cambazlar, kalın botalı yüzleriyle daima sırttan (içleri kan ağlasa bile) palyaçolar, kişisel dertlerini, üzüntülerini, tüm sorunlarını bir yana bırakarak, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için gelen halkın bu zamanlarını boşa harcamaları için yeteneklerini, becerilerini, sanatlarını ortaya koyarlar. Çadırların kapılarındaki çığırkanlar, seyircileri kendi çadırlarına çekebilmek için bağırıp çağırırlar. Türüü hakkabazlık yaparlar. Özyalçınar Panayır öyküsünde, bir dilim ekmeğin parası için Anadolu'yu karış karış gezen, dolaşan bu insanların çileli yaşamlarını anlatır. Dışa kapalı, kendinden olmayana sır vermeyen insanların çileli dünyalarını... Hem de, onlarla birlikte olma- çasına, dertleriyle dertlenip sevinçleriyle sevinmişçesine...

Özyalçınar'ın ikinci yapıtı olan SUR, 1963 yılında yayınlanmış ve sonra Sait Faik armağanını almıştır. Öteki öykülerinde olduğu gibi, burada da küçük insanların mutsuzlukları, sevgisizlikleri, kent otobüslerinin kalabalıkları, bunların cinsel istekleri, yaklaşımları, yaşadığı günlerin toplumsal çelişkileri, bunalımları, İstanbul'un kenar mahallelerinde ezilen, horlanan, haksızlığa uğrayan insanların yaşam savaşlarının kendine özgü, pürüzsüz, şiirsel anlatımıyla dile getirilmiş olması, ele aldığı konuları ruhbilimsel ayrıntılarıyla işlemesi sanatının başlıca öğelerini oluşturur.

Adnan Özyalçınar, bu yapıtlarını yayınladığı sırada şiirde "İkinci Yeni" ciler birtakım savlarla ortaya çıkmış bulunuyordu. Özyalçınar, onların şiirde yapmak istediğini öyküde, şiirde varmak istedikleri yere öyküde varmak istiyordu. Bunun içindir ki, bu öykülerinde birtakım temaları soyut kavramlarla anlatma yolunu tutmuştur.

"Çekip gitmemi istiyorlar. Herkes bunu istiyor. Bedavadan şerbet verenler. Durup dururken elime para tutuştururlar. Sokak köftecileri. Her si. Müşterileri kaçarmış ben çekip gitmezsem. Başkalarının kesesine zarar vermek iyi bir hareket değilmiş. İnsanlık değilmiş bu. İnsanlık, sessizce çekip gitmemiş." (S. 39).

Özyalçınar'ın böyle kısa tümcelerle yazdığı kıvrak parçaları yanında çok uzun tümceleri de vardır. 118 ve 126. sayfalardaki tümceleri yarımşar sayfa tutmaktadır. Cam Bardaklar'ın ilk tümcesiyle, tam bir buçuk sayfadır (121-122). Aslında hiç "ve" kullanmadığı bu tümce, noktalı virgüllerle ayrılan birçok tümceden oluşmuştur. Bir zamanlar Türkçe'de uzun tümceler yapılamayacağı, bunun ancak Arapça, Farsça sözcüklerle yapılabileceği, dilimizin yapısının buna elverişli olmadığı savları vardı. Özyalçınar burada, bu savların yersizliğini ortaya koymak, Türkçe'de de uzun, uzun olduğu denli kıvrak, okuyana bıkkınlık vermeyen tümcelerin kurulabileceğini kanıtlamak istemiştir.

SUR'dan sonra üçüncü öykü yapıtı olan YAĞMA (1971), Türk Dil Kurumu ödülünü, GÖZLERİ BAĞLI ADAM (1977) adlı öykü kitabı da yine Sait Faik armağanını kazanmış olması, yazarımızın değişini kurmuş, doğrultusunu bulmuş olarak sanat yolunda emin adımlarla ilerlediğinin güzel kanıtlarıdır bence.

Öyküler. Adnan Özyalçınar. Yazko yayınları 1983. 205 sayfa 275 TL.

Türkiye Ansiklopedisi

ÖMER FARUK

Türkiye'de yayıncılık son yıllarda 'ansiklopedik' biçime döndü. Bilimsel ve yazın-sal yapıtların yayınlanma sürecinde tam bir kriz yaşanırken ansiklopedide 'altın çağ' yaşanıyor. Şimdiye dek kendisine ve çocuğuna kitap almamış kişiler ansiklopedi almaya başladılar. Bunun nedenleri arasında: bilgili olmadıklarını 'aniden' farketmeleri, bilgiyi edinmeler bile lüks ciltli kitapların kütüphaneleri dekoratif bir öğe olarak süsleme özelliğinin olması ve eşe dosta kültürlü görünme isteği sayılabilir. Bu durum biraz 'aydınca' bir bakışla eleştirilse bile bazı insanların artık, yazılı metinlere ilgi duymaya; hiç olmazsa kültürlü görünmenin bir erdem olduğunu kabul etmeye başladıklarını gösterir.

Bu duygular ansiklopedi yayınlayan kimi şirketlerce acımasızca sömürüldü. Bol renkli resim ve büyük reklam kampanyaları ile okura sunulan ansiklopedilerin çoğunluğunu özensiz çeviriler oluşturuyor. Avrupa'da hazırlanan sağlıkla, cinsellikle, teknoloji ve günlük yaşamla ilgili ansiklopediler Türkiye'yi insan düşünülmeden piyasaya sürüldüğü için okur, kendi sorunlarına ilişkin bilgi bulamıyor. Dolayısıyla da okurun 'kültürlü görünmeden', 'kültürlü olma' aşamasına geçmesi için yardımcı olunmuyor.

Ansiklopedi şirketleri genellikle ticari olmadıkları için telif eser hazırlama yoluna gitmiyorlar. Ama, her şeye karşın okura saygı duyarak zahmetli ve masraflı bile olsa özgün telif çalışmalar yapanlar oldu. Bunlardan birisi Türkiye üzerine en kapsamlı çalışmayı başarıyla gerçekleştiren Yurt Ansiklopedisi. Aynı kuruluşun hazırladığı Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi ise hazırlanışındaki özenle, göz dolduruyor.

10 Ekim'de yayına başlayan Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi ise telif çalışmalarının en iyi örneklerinden biri olmaya aday görünüyor. Cumhuriyet dönemini oluşturan en önemli kurumları ayrıntıları ile incelemeyi amaçlayan ansiklopedi 10 cilt olacak biçimde hazırlanmış. Ansiklopedinin yönetmeliğini Murat Belge yapıyor. Yayın kurulunu ise Murat Belge, Seyfettin Gürsel, Bülent Özkan, Mete Tunçay oluşturuyor.

Ansiklopediyi benzerlerinden ayıran birçok farklı yanı var. Birincisi, maddelerin kimler tarafından yazıldığı bilinmesi (bu durum madde yazarlarını ister istemez ciddi olmaya sevk ediyor); ikincisi, her maddenin neredeyse bir kitap olacak denli ayrıntılı ele alınması; üçüncüsü, her maddeyi konusundan uzman kişilerin yazması; dördüncüsü, tartışmalı maddeleri bir kişinin değil de konu hakkında farklı bile olsa özgün görüşler taşıyan kişilerin yazması (bu durum bazı maddeleri bir açık oturum hüviyetine sokuyor). Bu son özellik bence çok önemli; okur farklı görüşleri bir arada bularak kendisi sonuca gidebilme olanağına sahip oluyor. Sunulan bilgiyi pasif bir tüketici olarak almıyor, onu tartışıp yorumlayarak aktif hale geçebilme olanağını buluyor.

Genel Yönetmen Murat Belge ile bir söyleşi yaparak ansiklopediyi Somut okurlarına tanıtmayı uygun bulduk.

—Ansiklopediler genel olarak elde bulunan bilgilerin derli toplu bir arada bulunduğu yapıtlardır. Yani ansiklopedinin yeni 'bilgi üretme' gibi bir işlevi pek yoktur. Bu saptamadan kalkarak; size göre, hazırlanan ansiklopedi Cumhuriyet dönemini çözmeye bir adım atmış mıdır? Yoksa, var olan çözümlenemeleri mi bir araya toplamıştır?

—Ansiklopedilerin bilgileri bir araya topladığı doğrudur. Ancak, Cumhuriyet dönemi

düşünüldüğünde, bu konuda ansiklopedi olsun başka yayınlar olsun genellikle resmi ideoloji çerçevesinde kalan bilgilerle yetinilmiştir. Bu ansiklopedi de böyle bir çerçeveyi en azından genişletme ve eleştirel bir bakış çabası var. Bu çaba gerçekleştirildi ölçüde hazır bilgi sunmanın ötesinde bir işlev kazanabilir. Kaldı ki farklı yapılarıyla ansiklopedilerin genel özelliklerini bir ölçüde zorluyor. Ansiklopediler bir alanda kendilerini son müracaat kaynağı gibi gösterirlerse bu ansiklopedinin işlevi bir ilk basamak olarak okuyana daha çok okumaya teşvik etmek olacaktır.

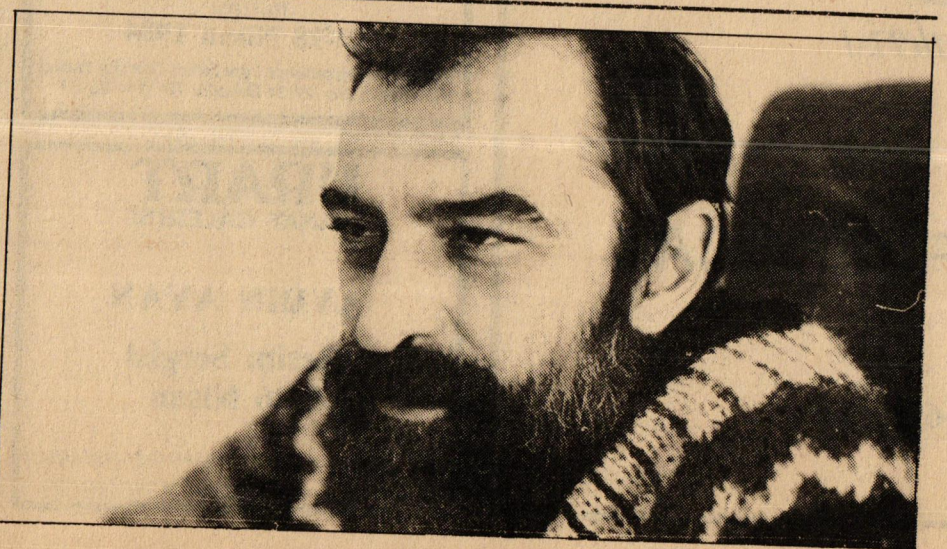
—Bazı maddelerin birkaç kişi tarafından hazırlanmış olduğunu görüyoruz. Aynı madde hakkında oldukça farklı görüşleri bir arada okuyabiliyoruz. Bildiğim kadarıyla Türkiye'de bu tip bir ansiklopedi ilk kez yayınlanıyor. Bu tip bir yöntemi neden benimsediniz?

—Sosyal bilim alanında bir sorun üzerinde çok sayıda görüş olması doğaldır. Ansiklopedinin genel tarafsız görünüşlü üslubunun arkasına saklanarak bir konunun 'tek doğru' biçimini verme yerine özellikle tartışmalı konularda birden fazla görüşü yer vermeyi daha yararlı bulduk. Ama bunun da zorunlu bir sınırı var. Her farklı görüşü yer vermenin imkânı yoktu. Bunda bir ölçüde dönemin de payı var.

—Piyasadaki çeviriye dayanan yaygın ansiklopedi anlayışının tersine 'telif' bir ansiklopedi hazırlamayı seçmişsiniz. Telif bir çalışma yapmanın güçlükleri neler oldu? Yeterince kaynak bulabildiniz mi? Ulaşamadığınız kaynaklar oldu mu? Hazırlık çalışmaları kaç yıl sürdü? Resmi ideolojinin 'en resmi' olduğu bir dönemi seçmenin özellikle sorunları oldu mu?

—Bu tür çalışmanın kolaylıkları da var zorlukları da. Dışarıdan yazı ismarlamak mali olanı da dahil bazı kolaylıklar sağlıyor. En büyük zorlukta yazıları zamanında toplayabilmek. Bu ansiklopedinin özel yapısında söylenenin imzayı bağlaması da mümkün ve bir başka kolaylık oluyor. Biz ana yazılar-

Murat Belge: Türkiye'nin bu aşamasında çok iddialı bir yerli ansiklopedi hazırlanabileceğini sanmıyorum. Ama aydın potansiyeli gerçekçi bir biçimde değerlendirilirse Britannica ve Larousse gibi olmasa da daha sınırlı çerçevede iyi ansiklopediler yapılabileceğine inanıyorum.

payları insanlar, böylece, onun öykülerinde de değişik ortamlarda çıkar karşımıza. Kişilerini, her yöyle tanıtır bize ve bizde onlarla birlikte yaşarız öykülerin somutluğu için de.

Sarkılar Seni Söyler'de, ustalaşmış bir yazarın öykülerini okuduk. Nazlı Eray'ın **Kız Öpme Kuyruğu** iki bölümden oluşmuştur (3). İlk bölümde on öykü yer alıyor. Eray, öykülerinde, olağanla düşleme dayanan bir teknik kullanmakta, bazıları değişik sözcüklerle deyimlediği bu tekniğiyle toplumsal eleştiriye de dönük öyküler yazmaktadır. Olağanla düşlemenin bağdaştırılmasında başarılı olmaktadır. Düşsel öğeler, toplumsal eleştirisinde, bir yerde, yazarı bazı sorumluluklardan da kurtarmaktadır diyebiliriz. Toplumdaki bazı kurumlar ya da tutkular da onun öykülerinde alay konusu edilmektedir. Sözleşti kitaba da adını veren "Kız Öpme Kuyruğu", toplumumuzdaki gereksiz, yersiz ve köksüz bazı eğilimlerle alabildiğince alay eden bir öykü değil midir?

Kitabın ikinci bölümü "Benden Bana Mektuplar" adını taşımakta ve bir tür anı niteliğinde görünmektedir. D..ha çok da "Pasifik Günleri" adlı kitabının yazılış günlüğü niteliğindedir.

Kitapta, "Laz Bakkal" gibi, "Sabah" gibi başarılı ve ilginç öyküler bulunmaktadır. Tarık Dursun K, son yıllardaki öykülerini **İmbatla Dol, Kalbim** adlı kitabında topladı (4). Kitapta onüç öykü var.

Tarık Dursun, bu öykülerinde, kendi tekniğinin ustalığına ulaşmış. Porno anlatırına çok yatkın bir konuyu işlediği "Ayrılık Yazı"nda, pornografiden uzak, ne kadar başarılı bir öykü yazılabileceğini görüyoruz. Tarık Dursun, çok ustaca bir anlatımla yazmış bu öyküsünü. "Nerde Eski Hüsnü Mehtabın" adlı öyküde de toplumsal bir eleştiriye dönüş başarılı bir anlatım içindedir. Sahnelerimizde assolist olarak görülen bir takım kişilerin değerlerini dememek için- yaşam öyküsünü ve bayağılığını sergiliyor bu öykü.

Kitabın uzun ve on bölümden oluşan "Sıradan Uç Ölüm", toplumumuzda yaşanan bir zamanın olaylarını değişik bir anlatım tekniği içinde öyküleştirmiştir. "Yitik Nergisler Söylencesi" adlı öykü ise düşleme ürünü olarak nitelendirilebilir.

Tarık Dursun, bazı öykülerinde gene konuşmalara ağırlık vermiş görünmektedir. Kişilerinin somutlaştırılmasında böylece bir yöntemi yeğlerken, bazı öykülerinde öykücünün anlatımı ağırlık kazanmaktadır.

İmbatla Dol, Kalbim ustalaşmış bir yazarın öykülerini içermektedir.

Mehmet Semih'in **Gözlüklü Beyefendi** adlı gülmece öyküleri kitabı, ikinci kitabı oluyor yazarın (5). Son yıllarda gülmece öykülerinin de kitaplarda toplanması, öykücülüğümünde bu türün iyiden iyiye gelişmekte olduğunun bir belirtisidir elbette. Kitaptaki öykülerde, toplumumuzun bazı çarpık durumları üzerinde durulmakta ve bu gibi durumlar belirli bir abartma düzeni içinde öyküleştirmektedir. Gülmece öyküleri yazın türü müdür, değil midir tartışmaları zaman zaman yapılsa da ortaya konulan yapıtlarla böyle bir tür gelişmektedir. **Gözlüklü Beyefendi** de bu türün güzel örneklerinden bir derlemidir.

bi bir başvurunuz oldu mu?

—Hayır! Madde yazarlarının bu tip başvuruları belki olmuştur. Biz daha çok eldeki bilinen kaynakları seçerek kullandık.

—**Cumhuriyet'teki sayfanızda ansiklopedileri eleştiren yazılar çıkmıştı. O eleştirileri yapan bir olarak ne ölçüde 'eleştiri dışı' kalacak bir çalışma yapabildiniz? Sonuçtan memnunsunuz?**

—Ansiklopedinin kendisi değil, Türkiye'de ansiklopedinin yapılış biçimi eleştiriliyordu. Ben yazı yazmadım ama, ben de tartışıyorum. Türkiye'nin bu aşamasında çok iddialı bir yerli ansiklopedi hazırlanabileceğini sanmıyorum. Ama aydın potansiyeli gerçekçi bir biçimde değerlendirilirse Britannica ve Larousse gibi olmasa da daha sınırlı çerçevede iyi ansiklopediler yapılabileceğine inanıyorum. Cumhuriyet Dönemi yapılabileceklerden sadece bir tanesi. Türkiye tarihinin ve düşünce hayatının ansiklopedi tipi yayınlarla doldurulması gereken pek çok yanı var.

—**Ansiklopedi yayımlandığından bugüne ne gibi tepkiler aldı? Satış miktarı nedir?**

—Satışı 40.000 civarında bir yere oturacak gibi görünüyor. Bazı sıhhatli çeşitli eleştiriler aldık. Ama genellikle beğenildi. Yalnız bilinen ansiklopedi alıcısından çok kitapla daha çok haşır neşir olan kesime ulaştığımızı sanıyorum. Bu koşullarda bu satış bence iyidir. Ve bu ansiklopediyi aşan bir önemi vardır, bence. Kaliteli iş yapıp ticari başarı da sağlamanın mümkün olabileceğini hem kendimze, hem de bu dediğim çalışma tarzından özenle kaçınan bazı yayıncılara kanıtlamaktadır.

—**İletişim yayınları olarak başka yayınlar planlıyor musunuz?**

—Kitap yayınlıyoruz. Haftalık ekonomi bülteni yayınlıyoruz. Başka ansiklopediler ve 5-6 dergi yayınlamaya hazırlanıyoruz.

—**Teşekkür ederim...**

—Ben de teşekkür ederim.

NECATİ MERT

DÜĞÜNCÜLER

Düğüncüler'de toplanan öyküler, duygusal yönlendirmeleri baskın olup okunduktan sonra duyarlığımızda yaşayan öyküler. Duygusal sonuçlara, olması gerekenin olmayıp sert gerçekler önünde yenik düşmesiyle varılıyor genellikle. Yönlendirmeler her zaman öykü sonunda yoğunlaşmayıp bazen de öykü boyunca açılmış bir ince kanalda akarak öyküye yayılıyor.

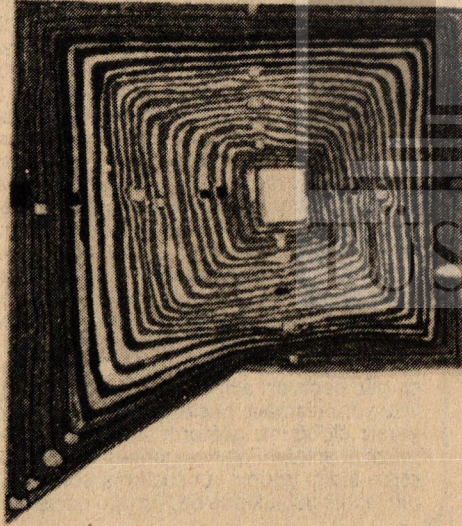
aynı özellikli olaylarla başarılı öyküler yazılmaya başlandı inandır nedense. Oysa Celâl Özcan duyarak, düşünerek yaşadıklarını estetik kaygılarla ve sanatsal araçlarla öyküleştirerek, başarılamayacağı zannedenlerin önüne, alınının aklıyla çıkıyor. Başarısı da, sanırım, yaşadıklarını hem bildiri uğruna kullanmamaktan, hem de duygularını hatıra harcamamaktan geliyor. Gerçi öykülerin duygu tonu baskındır, ama bu öyküler bilimselliğinden arınıp duygu ile harmanlanmış imgesel bilinçten de yoksun değildir.

"Yol Arkadaşı" öyküsünün Ramazan'ı askerden yeni gelmiş, Hemide'ye tutkun, ama başlık parası yüzünden henüz evlenememiş bir delikanlı şöförüdür. Trafiki yükü olmayan bir yolda kamyonuna emanet aldığı bir kadın, dolayısıyla onu kösnül düşlere sürükler. Ayrıca kadın da mesafeli değil müsaittir. Fiziki koşulların uygunluğuna karşın Ramazan'ın kadına el sürmesini engelleyen çok önemli bir neden vardır; kadın Ramazan'a emanet edilirken, "Bey kızı, komutan hanımı!" diye tanıtılmıştır. Bu bir anlamda, sınıftan ayrı düşünülmeden, Ramazan'ın haddini bilişidir.

"Adadaki Masa" öyküsünün kahramanı, aile parçalandıktan sonra akrabalar arasında ordan oraya sürüklenen, zaman zaman da dar geliri hatta gelirsiz taşralılıkla bol armağanlı, Nebahat Hanım Teyzeli İstanbulluluk arasında en azla en çoğun tahterevalisini yaşayan Orhan'dır. Yanlışın kaçınılmaz zannedildiği bir zeminde hiç sürçmeden, ayağı kaymadan öyküsünü doğru sonuçlandıran Orhan, yıllar sonra, rastlantıyla bulunduğu Yüzme İhtisas Kulübü'nün havuz başında Nebahat Hanım'la karşılaştığında şu bilinçtedir artık: "O zamanlar yakınlığımızca uzaktık birbirimizden. Aynı dünyalardaydık. Yapay ve geçici bir yakınlığın tedirginlikleri bakıyorum onlara hiç bir zarar vermemiş. Biz sömürüldük, biz ezildik, biz yıprandık." Sömürülmenin usa kolay gelmeyen boyutları, nice bireysel "bunalımlara gebe bırakan" yanları böyle açık söylenirse öyküden çıkar mıydı acaba? Belki bu denli net değil. Ama Orhanlar parçalanırken Nebahat Hanım'ın yıpranmamışlığı, kulübün "Üye Olmayan Giremez" levhası, Nebahat Hanım'ın arka dönülen masası, onların havuzuna yeğ-

lenen deniz ile epey zengin anlamlar yakalanırdı yine.

"Helva ve Ekmek" öyküsü korunmaya muhtaç günlerden varlıklı günlere uzanan süreçte iki ayrı helva ve ekmek olayını karşılaştırır. Aynı bakkal, ilkinde veresiye helva isteğini geri çevirirken, ikincisinde ise ikram ediverir. Bu görece değişim gelişiminin yanında bir de süregiden vardır ki, o da anne kucağından Nesin Vakfı'na doğru bir toplum-

sallaşma kazansa da hep gündemde olan korunmaya muhtaçlıktır. Acı anıları olan yazar ve annesi Nesin Vakfı'nı gezerken kendi yaşayıp gördükleri için nasıl yutkunmakta ve Nesin Vakfı'na alınacak çocuklar için de nasıl sevinmekte iseler bakkala karşı da öylesine başlıcaydır Celâl Özcan: "O an ezik, küskün, kızgın, azıcık isyan dolu çocukluğumla eşitken dışarı düşer gibi çıkışım kimbilir ne acıydı." Böyle anar ilk helva-yı. Ve bakkal da dostça anlatılır: "Gene o ton-toş adam. Saçları sarı, beyaz karışımı bu kez." Burada varlıklı günlerin yarattığı iyimserlikten çok suçun bakkalda olmayışının algılanması vardır. Yoksa, ikinci helvanın parası istenmediğinde, "Hiç konuşmadım. Yutkundum" sözleri anlamsız olurdu.

Aynı bağışlayıcılığa, kinsizliğe, üstelik acı-

lardan tat devşirmenin yolunu açan ironi gücü ile "Adadaki Masa" öyküsünde de rastlıyoruz: "Hayır, hayır bu kadına karşı binliçli bir kin duyuyorum, eleştirsem de yaptıklarını;... her şeye karşın bugün en büyük iyiliğini gördüm Nebahat Teyze'min! Bana genel gerçeği ve kendi gerçeğimi belirttiği için."

"Simge"de Hamal Mevlüt'ün, nasıl olursa olsun parasını almasını isteriz önce. Daha sonra ise, Şaylan Hanım rivayet kinliğinden sıyrılıp kendi gerçekliğine kavuşunca Mevlüt'ün alacağını, dolaylı olarak Şaylan Hanım'ı başlıklar; her ikisini kültürümüzün iki insanı olarak görürüz. "Sen bir simgesin. Sen Mevlüt Efendi, sen Anadolu'sun." Böylece, Şaylan Hanım'ın, Anadolu ile çıkıştığı Mevlüt; İstanbul'u yanılarak, abartarak, kanarak, bozarak algılayan Kart Rıza ve Keş Nevzat'la da çelişir. İşte levhası "Paşa"lı sokak başında tarihin sürüklediği çöpleri karıştıran kediler, geçinemeyen köpekler, duvar tutsaklığında koca ağaç, duvarın rağmına yaşamaya direnen üç beş yapraklı fişkin da bu bağlamda anlam kazanır.

Celâl Özcan, görüldüğü gibi, içeriği konu ve karakterlere düğümlemekte; bunu görünürleştirirken de simgelerden yararlanmaktadır. Fakat simgelerin, bu hizmeti her öyküde yeterince başardıkları söylenemez. Örneğin çocukluk/bekçilik/emeklilik gibi üç bölümü ayırabileceğimiz "Caca Fiko" öyküsü, her bölümde pratik amaçlarla kullanılan üç düdükle bölümleri birbirine bağlayarak simgeli öykü izlenimi bırakıyorsa da bu üç düdükle duygusal ya da bilimsel anlam yüklenemedikleri için simge değildiler aslında. Her öyküde simge bulunması zorunluluğu yoktur, ama "Caca Fiko" öyküsü, bölümleri birbirine gelişerek bağlanan, bölümler arası bir akışkanlığa dayanan öykü de değil. Bekçiye yapılan çocukça bir şakanın yetişkin sorumluluğunda (eğer bir anıya bu) yazılmış ve yazı yoluyla ödenmiş gönül borcu sanki bu öykü. Bu yüzden bölüm bağlantılarını sağlayan düdükle içeriksel bir anlamdan çok biçimsel bir görev yüklenmişlerdir bence. Oysa "Adadaki Masa"nın havuz simgesi hem kulübün zenginliğini, yapaylığını anlatmakta, hem de o dünyalı bir kadınla acılanan günlerin bir başka çocukluk havuzuna sürüklenmektedir Orhan'la okuru.

"Düğüncüler" ise içeriğin yeterince cisimlenemediği bir öykü olarak görüldü bana. Çünkü amaç erkeklerin ilk düşsel aşklarından olabilecek denli güzel, ama annesi, babası ve amcasına bakarak doldurduğu günlerle yaş geçkin Nermin Abla'nın dramı iken düğüncüler ön plana çıkıverir öyküde. Oysa sahte düğüncüler ön plana çıkartılmakla Nermin Abla'nın dramı çoğaltılmadığı gibi ironiyi ince açıda yakalama fırsatı da kaçırlır. Diyeceğim, düğüncüler, hem Nermin Abla'nın özel yaşamıyla anlamlı bir karşılık oluşturamadığı için, hem de öyküyü Nermin Abla'nın dışına, trafik eleştirili toplumsal mizaha kaydırıldığı için gerekli değildir.

Düğüncüler, Celâl Özcan-Öyküler, Yazko-İst. 1983, 275 TL.

Bir kaç öykü kitabı üzerine

MUZAFFER UYGUNER

Bu yazımızda, 1982 yılı içinde yayımlanan bazı öykü kitapları üzerinde durmak istiyoruz. 1982 yılı, öykü kitapları bakımından bereketli bir yıl olmuştur. Saptamamıza göre, yıl içinde yayımlanan öykü kitaplarının sayısı 41'dir. Okuma olanağını bulabildiğimiz kitapların bazılarını, yazarlarının soyadları sırasına göre, tanıtmak istiyorum.

Adalet Ağaoğlu, Hadi Gidelim adlı kitabında sekiz öyküsünü biraraya getirmiştir (1). Ağaoğlu, kişilerden ve kişilerin çevresindekilerle bazı olaylardan yola çıkarak toplumsal vermektir. Değişik anlatım olanaklarını ustaca kullanmakta ve ortaya yepyeni örneklerden oluşan bir ürün koymaktadır. "Dar Odanın Karanlığı"nda, Sultan'ın çevresindeki Aytan, Emine, Salih ve Sultan'ın babası gibi kişilerden oluşan bir kaç kişi var. Kesilen elektriğin karanlığında, Sultan, geçmişle şimdiki zaman arasında gidip gelerek, toplumuzun içinde yaşadığı zor günleri yaşatır bize. Gecekondu bölgelerinden birindeki evde, Sultan, kendisiyle konuşur gibi Aytan ve Emine'yle, zaman zaman Salih'le geçmiş içinde konuşurken bazan da şimdiki zaman içinde babasıyla konuşur. Sultan'ın kafasından geçirdiği olaylar, bazan bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenir; bazan da arabesk süslemelerdeki halkalar gibi birbiri içine girer. Ağaoğlu, bütün bu ulemaları, birleştirmeleri ustaca yapar. Biz, olayları kaçırmadan, acaba neydi demeden izleriz. Öyküleme tekniklerini ustaca bir bileşime vardırı bu öyküsünde. Sanırım, kitabın en iyi öyküsü budur. "Karanfilsiz"de, teknik gelişimin ortaya çıkardığı durumları, el sanatlarının artık sona ermekte olduğunu, elle yapılan işlere insanların vakitleri olmadığını, makinelaşmanın yarattığı yeni olanaklar karşısında bazı kişilerin ekmek parası kazanma şanslarının ortadan kalktığını işlemiştir. "Çok Özel Küçük Şeyler"de, bazı küçük ayrıntıların insan yaşamındaki etkilerini, insan düşüncesindeki yerlerini anlatır gibidir. "Ooof! Ohhh!" adlı öyküde, köyden göçüp gelen çöçpünün, oğlu ve gelini arasında geçen yadırgatıcı yaşamını ve kendisinin bir işe yarar duruma gelmesinden sonra duyumsadığı o küçük mutluluğu sezinleriz. "Savun Sevdam Sen Savun" bir yanı sıra bir sevi öyküsüdür; öbür yanı sıra, gençlerin içine düştükleri terörün boyutlarını sergiler. Sevişen insanların, nasıl kötü insan olduğuna ya da olacağına inanamayışın izlerini de algılayız. "Kimi Zaman da Yapayalnız Gitmek Uzun ve Çok Dönemeçli Yollar" adlı öyküde, Ağaoğlu, yazarlık sorunu üzerinde durur; bazı yazarların -burada Osman Hasat adlı bir yazar vardır- yazdıkları ile yaşarları arasındaki aykırılıklar sergilenir. Arabayı süren mühendis okur, "Siz bu kadar çok ve çabuk nasıl yazabiliyorsunuz?" sorusunu şöyle yanıtlar: "Yazmak, hoşsohbetlik işidir. Lafı birinin ağzına verirsün, ondan kaparı ötekine atarsın. Tıpkı voleybol, tıpkı futbol" (s.98). Ağaoğlu'nun görüşlerini yansıttığını söyleyebileceğim mühendis, şöyle konuşur: "Ben bir kitabın sayfalarını başka bir kâğıda çekerken, insan ne olsa fotoğrafı dolabını yerleştiriyor gibidir. O fotoğraflarda kaybedtiğin bir dost yüzünü, güneşli güzel bir günün izini, ne bileyim, yerinde söylenmiş, seni tam yüreğinden kavrayan özlü bir sözü bulursun. Fotoğrafların çekildiği zaman içinde hiç düşünemediğin şeyleri düşünürsün. Arkalarındaki bir ad, bir tarih, bir yer adı, insana anlık yeni yaşantılar taşır. Dün, şimdide gelir, şimdi yarına ulanır, orada olağanüstü, yepyeni bir insan yaşamına dönüşür" (s.98-99). "Şiir ve Sinek"de toplumun içinde yaşadığı bir durumu, bir zamanı, ana kız ikilisi çevresinde verir. "Hadi Gidelim", Londra Havaalanı ortamında, bazı sorunları ve olayları sergiler. Bu öyküde de "dün, şimdide gelir, şimdi yarına ulanır" gibidir.

Bir yazar, benim kusursuz bulduğum bir şiir kitabının hiç kimsenin dikkatini çekmediğini ve ödül bile alamadığını belirtmiş bir yazısında. Olabilir bu. Belki de ben kusursuz bulduğum için ödül alamamıştır o kitap. Ben, Hadi Gidelim adlı öykü kitabını da değerli bulduğumu söyleyeceğim. Ödül kazanamazsa, Ağaoğlu, beni affeyesin. Yepyeni öyküleme teknikleri, cana yakın anlatımı, güzel Türkçesiyle başarılı bir kitap bana göre.

Muzaffer Buyrukçu'nun sekiz öyküden oluşan Şarkılar Seni Söyler adlı kitabındaki öykülerden bazılarını uzun boyutludur (2). Sözgelişi, "Bilmece Gibi" 60 sayfa, "Günler Geçmezken" 56 sayfa bulmaktadır. Buyrukçu, kitabın arka kapağında özetlediği üzere, bu kitabında, "birey toplum ilişkilerini insani sorunları önemseyerek ve bu sorunların kökenindeki gerçekleri, denememisi tekniklerle, yöntemlerle irdelemektedir".

Buyrukçu, iyi bir gözlemci, saptayıcıdır. Günlüklerinde de görülen bu yönü bu kitabındaki öykülerde belirgindir. "Bilmece Gibi" adlı öyküsünde, bir bürodeki yaşamı, ilişkileri, olayları bir kamera objektifi gibi bütün yönleriyle, olağanlığıyla, nesnelliliğiyle anlatmaktadır. Buyrukçu'nun bir özelliği de çok ince ayrıntıları bile değerlendirmesi, öykünün örüntüsü içinde onları ustalıkla yerleştirebilmesidir. Öykülerdeki bir özellik de, bir olayı anlatırken geçişime durumunun olmamasıdır. Buyrukçu, yatağında yavaş yavaş akan bir su gibi, çevreyi bircik bircik yoklayıp anlatır. İnsanlar, dış yaşamları yanında içsel yaşamlarıyla da somutlaştırılır. Özellikle, "Mahkumlar" adlı öyküde, Handan'ın içsel yaşamındaki gelişme adım adım yaşatılır ve içinde, karısını öldüren Mustafa'ya karşı duyduğu yakınlık somut olarak ortaya konulur.

Buyrukçu, insanların çeşitli ortamlarda ele almıştır. Bir bakıyoruz büroda, sonra sokakta, evde ve "Mahkumlar" da olduğu gibi bir motorlu araçta içinde. Her ortamda ya-

Kültürümüze katkı
Cumhuriyet Dönemi

hammül edemiyor. "Süreyya" da edemedi. Sanırım, bundan Şahin Gültekin'in kendisi de rahatsız olmuştur. Üstelik, yanında Kars türkülerini çok uygun gırtlak hareketlerini, bu yöreye özgü zarif bir gurur taşıyan dar aralıklı küçük glissandoları başarıyla uygulayabilen genç, tecrübesiz, ama o denli özelliği olan bir ses, Nursaç Turgutalp varken. Nursaç Turgutalp'i bundan önceki konserlerinden birinde, gene bir Kars türküsü okurken dinlemiş ve dikkatimizi toplamıştı. Bu genç sanatçı, disiplinli bir çalışmayı sürdürür, özgün ve zengin bir repertuar oluşturursa, "Arzu Gızım" da olduğu gibi, heyecanımızı daima diri tutabilir. Başarı dileklerimiz içtendir.

•Konserin ikinci bölümünün başında yer alan Erdoğan Dinçer, heyecanını yenebilseydi düzgün okuyuna bir ikinci boyut katmayı başarabilirdi, sanırım. Ankara'nın "Misket" oyun havasındaki gibi kazalar her zaman, herkesin başına gelebilir. Pek önemli de yoktur. Yeter ki yapılan müzik boyut kazanılsın!..

•İkinci bölümdeki diğer solist, Güner Karabacak, bir kadirbilirlik örneği göstererek bir süre önce yitirdiğimiz Hisarlı Ahmet'ten derlenen dört türküyü okudu. Hisarlı Ahmet, söz konusu kendisi olunca, tanımlanmasında güçlük çektiğim pek çok niteliği üzerinde toplamış bir kişi. Kendisi türkü beslememiş ama, Kütahya türkülerinin bu biçimi alması Hisarlı'nın kişiliğine, ruhsal ve (ses bakımından söylüyorum) fiziksel yapısına bağlı. Türkülerin biçimlenmesi sırasındaki yaklaşımına "yorum" hiç denemez. Çünkü yorum, bir başkasının düşüncesini kendi anladığı gibi ifade etmektir. Hisarlı, bir başkasının değil, kendi malını ifade ediyor, kendi bildiği gibi. Bu, mülk sahibinin en doğal "tasarrufudur". Ezcümle, Hisarlı Ahmet Kütahya'dır; Kütahya türküsü, Hisarlı Ahmet. Halk müziğinin oluşumu ve yaşaması da bu nitelikteki kişilerin varlığına bağlıdır. Hisarlı Ahmet, bu tür insanların galiba sonuncusuydu.

Hangisi Uğur DüNDAR?

ÖMER TUNCER

Son günlerde yine, "Anadolu Liseleri Giriş Sınavları"nın anlatan izlencesiyle gündemde Uğur DÜNDAR. Daha önce de adından söz ettiren televizyon izlencelerinin sayısı az değil. "Tüp için çocuk", "akrebin ağusunu geri çıkararak", "Soğukluk'daki hayat kadınları", "Kilis'li kaçakçılar", "esrarkeşler", "otomobilleri yokuş yukarı kaydıran yol", "hastanelerin acil servisleri" v.b. DÜNDAR'ın son izlencesiyle öncekiler arasında özde önemli bir ayrılık göze çarpıyor. Önce eski izlencelerine göz atalım.

Uğur DÜNDAR'ın izlenceleri için seçtiği konuları belli bir başlık altında toplamak gerekse, en uygun kavram 'İLGİNÇ' olacak gibi görünüyor. Genellikle ilginçliğinden başka hiç bir özelliği olmayan konuları, toplumu yanlış yönlendirmeye tehlikesine aldırılmadan, sergiliyor Uğur DÜNDAR. Bu yanı sıra, Renkli Basın'ın televizyondaki temsilcisi sayılabilir. Ama Renkli Basın bile toplumu bunca yanlış yönlendirmiyor. Bilimin, bilim adamlarının söylediğinin, kanıtlamaya çalıştığı tersine bir şey yakalasa DÜNDAR, pek sevinecek gibi görünüyor; dünyanın düz olduğunu bir kanıtı sözgelimi. Hele hele öküzün boynuzunda durduğunu bir kısırsa keyfine diyecek olmayacak sanki. Böyle değilse neden ilgilenin "akrebin ağusunu geri çıkarabilen efsuncu" ile, "tüp içerek yaşayabilen çocuk"la, "otomobilleri yokuş yukarı kaydıran yol"la.

Bu örneklerden biri üzerinde, "otomobilleri yokuş yukarı kaydıran yol" üzerinde biraz duralım. İzlemeyenler için, kısaca şöyle bir yol bu: Yokuşun en alt noktasında arabayı boşaltarak bırakıyorsunuz, önce yavaşça, sonra hız-

DüNDAR'ın izlencelerinde dikkati çeken bir nokta, zavallı insanları, bir tür toplum, düzen kurbanı denilebilecek zavallıları sorumsuzca ekrana getirmesidir. Kaçakçıları anlatan izlencesinde biraz daha dikkatli davranmasına karşın, daha sonra bu dikkati bir yana bırakmış, daha da öte, gizli kamera ile suçüstü (!) çekimleri yapmaya bile başlamıştır.

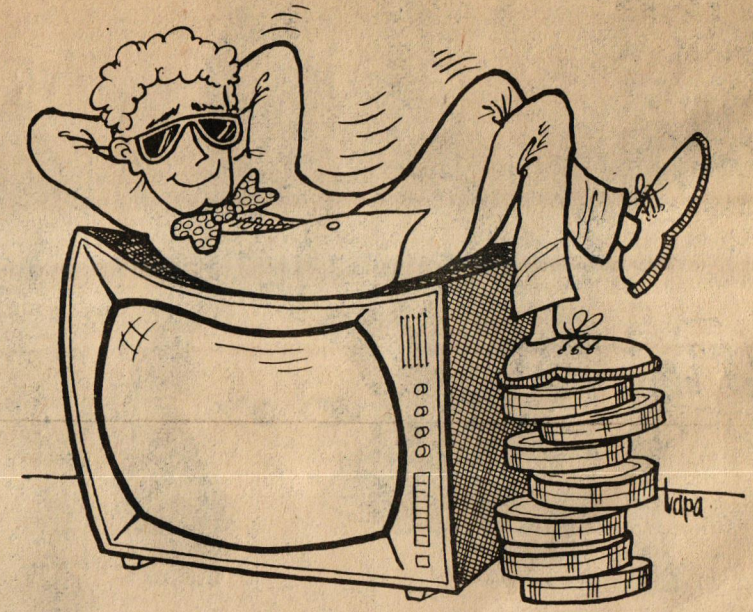
DüNDAR son izlencesi "Anadolu Liseleri, Türk ve Yabancı Özel Okullar giriş sınavı"nda ilk kez gerçek bir toplumsal soruna el atmış görünmektedir ve ilk kez izleyici olaya karşıdan bakma olanağı bulmuştur.

lanarak yokuş yukarı kayıyor otomobil. Ve Uğur DÜNDAR, bunun gerçekten böyle olduğunu kanıtlamak için çeşitli kamera cambazlıkları yapıyor izlencesinde. Yayından sonra bir karmaşa, bir gürültü her zamanki gibi. "Manyetik bir alan mı var?", "Bilinmedik bir güç mü yoksa?", "Uzaylılar bile olabilir canım" v.b. Ve bilim adamları sözkonusu yola gitmek zorunda kalıyorlar, bir göz atmak için. Yanlarında bir de su düzenci var mıydı, yoksa bir sürü karmaşık deneyden, gözlemden sonra mı buldular bilinmez ama, bulunan sonuç oldukça ilginç: "Etraftaki dağlar, yola tersine eğilmiş gibi bir görünüm veriyor." Yani basit bir su düzenci ile anlaşılabilir bir durum. Daha da ilginç şu: Uğur DÜNDAR, çekim yaptığı kamerayı bağladığı sehpa bulunan su düzencini görmüş, ama izleyiciyi aldatmak için, kameranın yataylığını bozarak çekim yapmıştır. Her kameraman, her

izlence yapımcısı bilir ki, bu tür görünüm aldanmalarını engellemek için, sehpalarda bir su düzenci vardır. Üzerine kamera yerleştirilir yerleştirilmez, önce bu düzence, film karesinin alt çizgisi yatay duruma getirilir. DÜNDAR, yayınladığı izlencede yolu istediği biçimde gösterebilmek için, düzence aldatmadan, görüntünün yataylığını bozmuş olmak zorundadır, başka bir seçeneği yoktur.

Böylece aldatılmış izleyici; saygısızlık edilmiştir izleyiciye. Çağdaş bilime karşı uyandırdığı kuşkuyla, acil serviste yorgunluktan sızmış görevliden, eczaneden yüzde alan düşük maaşlı hizmetliden daha mı günahsızdır Uğur DÜNDAR?

Bayır yukarı kayan otomobil masalı, kafalarda bilime karşı bir kuşku tortusu bırakarak unutulur gider. Bilim adamlarının yanıtı, çok renkli sansasyon gazetelerinde yayınlanmaz çünkü. Televizyonda ise sözü bile edilmez.

Yalnızca "İLGİNÇ" olmakla kalır mı DÜNDAR'ın el attığı konular? Hayır, toplumsal sorunlara da el atmaktadır. Esrarkeşliğe, kaçakçılığa, beyaz kadın alım satımına dur demeyi amaçlayan izlencelerini gördük. Ancak bu izlencelerdeki üç noktayı gözden kaçırmamak gerek.

Birincisi, olumlu bir yan gibi sanki. DÜNDAR'ın gösterdiği yasa dışı yerlere kısa zamanda el koyuyor devlet, çözümlüyor sorunu. Bugün ne Soğukluk var, ne Kilis'teki kaçakçılıktan sözedilebilir. Diyoruz ki, Sayın DÜNDAR zahmet buyursa da kaçakçı patronlardan, politikacılarından, gazete sahiplerinden sözetse. Fransa'ya değin bir uzanverse, cezaevinde ziyaret etse Kudret BAYHAN'ı. Onlarla da söyleşiler yapsa. Varsın onların da yüzünü göstermesin. Bakalım nasıl yönetiyorlar Kilis'teki, Antep'teki kolu bacağı kopuk zavallıları?

Sonra Soğukluk'un kapatılmasını sağladı, sağolsun. Bir de lüks, büyük otellere düşse yolu. Parababalarına satılan kadınlara el atsa. Gazinolarda sürdürülen beyaz kadın alım satımına bir göz atsa. Film yıldızı, ya da şarkıcı olarak sahnede, televizyon ekranında boy gösteren hanımlarımıza bir sorsa, bir gece için kaç para aldıklarını. Bu parayı hangi patronlara verdiklerini. Sonra, en önemlisi, bugüne değin kimler olduklarını. Tanıdıklarımız az olmazdı aralarında. Bir de uzmanlara danışmalı kuşkusuz sayın DÜNDAR. Neden fuhuş sürer gider bir toplumsal düzende? Nasıl bir hastalıktır bu? Öne nasıl alınabilir?

Uğur DÜNDAR'ın izlencelerinde dikkati çeken ikinci nokta, zavallı insanları, bir tür toplum, düzen kurbanı denilebilecek zavallıları sorumsuzca ekrana getirmesidir. Kaçakçıları anlatan izlencesinde biraz daha dikkatli davranmasına karşın, daha sonra bu dikkati bir yana bırakmış, daha da öte, gizli kamera ile suçüstü(!) çekimleri yapmaya bile başlamıştır. Kaldı ki izinlerini alarak konuştuğu insanların büyük bir bölümü, -soğukluk'taki hayat kadınları örneği- kültür yetersizliğinden, ya da -esrarkeşler örneği- kendilerini bilemeyecek denli, deyim uygunsu, hasta olduklarından, bu yayının kendilerine getirebileceği zararları düşünemeyecek durumdadırlar. Ama DÜNDAR için önemli görünmemektedir bu.

DÜNDAR izlencelerinde dikkati çeken bir yan da, hastalıklı bir yanından yakalayıp izleyiciyi ekran başında tutma çabasıdır. Bu

yan, kendileri güvencede olan insanların, başkalarının çektiği acıyı izlemekten duydukları sadist hazdır. Gladıyator döğüşlerini yöneten haşmetli Roma İmparatorunun öldür buyruğunu veren başparmağının gösterdiği yandır bu. Erkekleri kadınlara hakim soruşturması, sonunda ne oldu bilmiyoruz ama, Uğur DÜNDAR, izlencesinde, bu hekimi yargılamış ve başparmağı ile suçlu yargısını vermiştir. Uyuşturucu hastalığına kendilerini kapmış zavallıları sergilerken, onlara dost görünürken, izleyicisini sadist yanıyla yakalama çabasında gözükmektedir.

Ve son izlencesi DÜNDAR'ın, "Anadolu Liseleri, Türk ve yabancı özel okullar giriş sınavı."

"İlginç"lik bunda da var. "düzmece çekimler" bunda da var. "sansasyonel bir yaklaşım" bunda da var. "acı çeken insanların sergilenmesi" -özellikle çocuğunu sinavda yitirmiş olan annenin uzun uzun görüntülenmesi- bunda da var.

Ancak DÜNDAR bu izlencesinde -belki de ilk kez- gerçek bir toplumsal soruna el atmış görünmektedir. Yarış sorununu, ne denli eksik sergilerse sergilesin, getirdiği çözüm önerileri -himmətli vatandaşlardan alınacak hibelerle dil laboratuvarı kurmayı öneren okul müdürü- ne denli zayıf, köklülükten uzak olursa olsun, DÜNDAR'ın sergilediği nokta, ilk kez, can alıcıdır. İzleyiciyi, ilk kez, şapkasını önüne koyup düşünmeye yöneltmiştir. İlk kez Anadolu'lu izleyici, imcesinden koparılıp, bütün bireyselliğiyle sürüklenmekte olduğu yarış seline, sınav bağlamında olsun, karşıdan bakma olanağı bulmuştur.

DÜNDAR'ın yapımcılık çizgisindeki bu olumlu sıçrama, bir gelişmeye dönüşerek sürececek midir, yoksa bu, durmuş saatin günde iki kez doğruyu göstermesi gibi, bir rastlantı mıdır? Son izlencesine imza atan DÜNDAR mı gerçekten yoksa bugüne değin yaptığı izlencelerindeki DÜNDAR mı, yakında kolayca anlayacağız yeni izlencelerinde.

Bir izleyici olarak sizden şunları istiyoruz sayın DÜNDAR, bırakın artık hastanelerin acil servislerindeki, Soğukluk'taki, Sultanahmet'teki zavallılarınla uğraşmayı, zavallılığı oluşturan nedenlerin, kişilerin üstünde durun biraz. Ama onu da arındırın boyalı basının "İlginç"liğinden, sansasyonellikten, düzmece çekimlerden. Ülkemizde yaşayan insanların gerçek gereksinimlerini yakalamaya çalışın. Anadolu insanı, ilaç için, birkaç namuslu çalışma görebilsin artık ekranda.

GALERİLER - SERGİLER TEL: 522 92 57

CUMALI

Sanat Galerisi

İ.CEMAL KARABURÇAK

5 Nisan-6 Mayıs

ÜMİT YAŞAR
SANAT GALERİSİ

SALAH BİRSEL

haftası
24-28 Nisan 1984

İstiklal Cad. Paşabağçe Yanı Terkos Çıkmaçı-Yapıkur
Hani-Kat: 1 No: 27-34 Beyoğlu Tel: 144 96 33

devinim

düşün ve sanat
kitapları-1

1 Mayıs 1984

URART
SANAT GALERİSİ

AYDIN AYAN

Resim Sergisi
5-26 Nisan

ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21 NISANTASI-İSTANBUL
TELEFON 148 03 25 TELEKS 26 482 URATTR

MEHMET KIYAT
Yönetiminde

doku sanat galerisi

10.4.1984 ÜÇLÜ SERGİ 30.4.1984

HAMİT GÖRELE
İSMAİL ALTINOK
JAK İHMALYAN

Atatürk Bulvarı AND İşhanı No: 69 Kat: 7/230
Tel: 33 21 54 Kızılay - ANKARA

“Özgürlüğü ve sorumluluğu sevmek”

ALİ ALKAN İNAL

Dinçer Sümer'i bulmak epeyce güç oldu. İlk aradığımda, "Karacaoğlan"ı Erzurum'a götürmüştü. İkincisinde, "İbiş'in Rüyası"nı sahneye koyuyordu Bursa'da... Derken, Ankara'ya döndüğünü duyunca yeniden aradım. Telefonda, sahnelerden tanıdık sesi yanıtladı beni, ertesi gün Yeni Sahne'nin girişinde buluştuk. Öykü, roman, şiir, oyun yazan, tiyatro yönetmeliği ve oyunculuğu yapan Sümer'e ilkin, değişik dallarda ürün veren bir sanatçı olarak kendisini nasıl tanımladığını sordum...

- Kendimi hep bir mutfağın, bir laboratuvarın içinde yaşıyor olarak görüyorum. Hayatım boyunca hem edebiyatla, hem de tiyatro ile uğraşım. Tiyatrodan ekmeğim parayı kazandım. Yazarlık dışından tiyatroya ile uğraşır olmak, benim şansım. Ya yazarlığın dışındaki işim yap-satıcılık ya da dış hekimliği olsaydı? Evet, değişik dallarda ürün veriyorum ama, bu dallar arasında hisimlik var, kan bağı var. Yazarken, oynarken, yönetirken, daktilomun başında ya da tiyatrodaki, hep sanatın onur ve sorumluluğunu duyuyorum. Evet, Resmi Gazete'yi okumak zorunda olmadığım, ticaret odalarında kaydım bulunmadığı için, keyifliyim ben.

- Sanat yaşamınızda kendinizi ozan ya da öykücü, romancı, oyun yazarı ya da tiyatrocü olarak görüp birbirinden ayırdığınız dönemler oldu mu? Bu değişik yönelimleriniz senteze ulaştırılan süreci açıklar mısınız?

- Hayır; hiçbir zaman, kendimi ozan ya da öykücü, romancı ya da oyun yazarı olarak görüp birbirinden ayırdığım dönemler olmadı. İlkokul yıllarımda tiyatroya ilgi duydum, ortaokul sıralarında yazmaya özen dim. Sonra içiçe, birlikte geliştirdiğim çalışmalardı. Söylemek, duyurmak istediğim şey, özü ve boyutlarıyla gelişirken, kendini bu kalıplardan birine koyuverdi. Böylelikle ben şiir de yazdım, roman da, öykü de, oyun da... Tıpkı arasına kırlarda ısıklık çaldığım ya da kavga ettiğim gibi.

- Uğraş alanlarınızın karşılıklı etkileri üzerine neler söylersiniz?

- İnsanı ve hayatı kavrayıp yorumlamaya, anlayıp anlatabilmeye savaşırken; şiir de, öykü de, roman da, tiyatro da bana eşsiz ufuklar açtılar. Keşke bağlamayı daha iyi çalıp, resim de yapabilsedim. Bütün bu uğraşlar, birbirini yüreklendirip güçlendirirler bence. Mrotzsek'in bir oyununda, bir uzun mesafe koşucusuna başarısını sorarlar, o da şöyle der: "Çünkü ben çok iyi demir döverim"... Hem yazarlık, hem oyunculuk yapmama gelince... Yazdığım piyeslerde oynamak, yazdığım piyesleri yönetmek gibi her kula nasip olmaz şanslarımız vardı. İş başından sırtlayıp sonuna varmaya çalışmanın o güzel sorumluluğunu ve mutluluğunu anlatamam. Güç iştir, her

babayığitin kârı değildir, ipin ucunu-elder kaçırılmak te vardır ama; hangi sanatçı özgürlüğü ve sorumluluğu sevmek?

- Sözü yapıtlarınıza getirelim biraz da... Devlet Tiyatroları'nda sergilenmekte olan "Karacaoğlan" adlı oyununuzda, barış ve haksızlığa başkaldırı teması ile yaşamı halk masalına dönüştürmüş bir aşık arasında kurduğunuz bağın günümüze izdüşümünü nasıl açıklıyorsunuz?

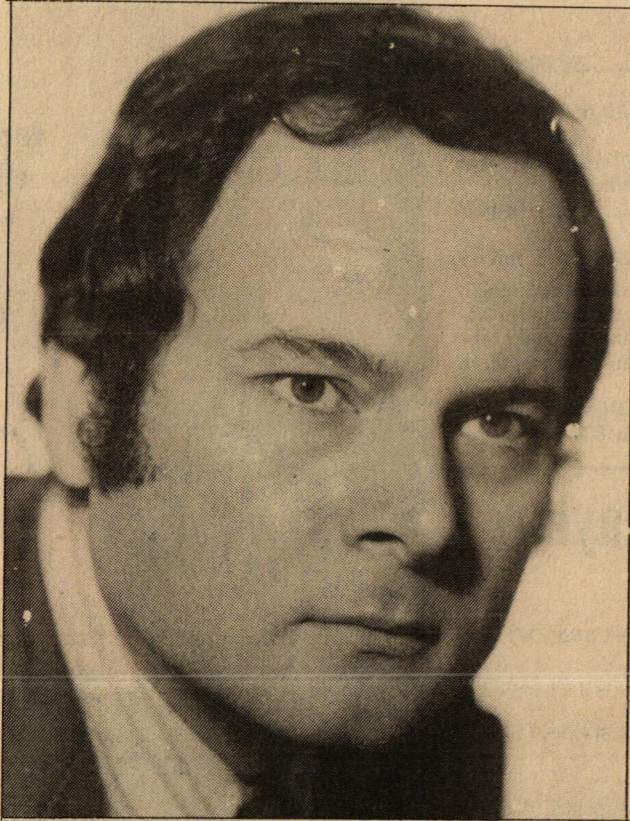
-Barıssız, acılı, kardeşin kardeşi kırdığı bir dönemden geçiyorduk. Sevgiyi ve onuru söyleyen bir oyun yazmak istedim. Karacaoğlan, iyice bir malzemeydi ama, ozanın başkaldırmayan ve hep susup geçen yanını sevmiyordum. Karacaoğlan'ın bu eksik yönünü, oyunumda "Delice Yunus" kişisiyle bütünlendim. Bir halk destanını, çağdaş bir tiyatro tavrı içinde, yeniden söylemeyi denedim. Oyunumda dil yönünden

belirli bir yer ve zamana oturtuşunuz neden? Düzyazıya uyarlanmış ama şiir özelliği taşıyan, örneğin 5.-7.-11. vb. bölümlerin kurgu yönünden ne olanaklar sağladığı düşüncesindeyiz?

"Bozuk Bir Şey" romanımda, cinsel eğitimsizliğimizi çatık kaşlı olmadan anlatmaya çalıştım. Cinsel eğitimsizlik, yurdumuzun her yanında aynı kirlenmiş ve acıyı getiriyor. İşte bunun için belirli bir çevre ve döneme oturtmadım romanımı. Ortak bir sızıyı söylerken de, özeleştirici duygusunu uyarmak için, kurgu yönünden böyle bir yola gittim. Anlattıklarım okuyucum arasında biraz daha şaka yollu, biraz daha sıcak bir bağ kurmak istedim. Biraz da, bir tiyatrocü-yazarın romanıdır "Bozuk Bir Şey".. Romanımda tiyatro tekniğinden de yararlandım.

- Barış temasını "Sandalım Kıyıya Bağlı"da bir destanla işlemeye sizi yö-

İnsanı ve hayatı kavrayıp yorumlamaya anlayıp anlatabilmeye savaşırken; şiir de, öykü de, roman da, tiyatro da bana eşsiz ufuklar açtılar. Keşke bağlamayı daha iyi çalıp, resim de yapabilsedim. Bütün bu uğraşlar birbirini yüreklendirip güçlendirirler bence. Mrotzsek'in bir oyununda, bir uzun mesafe koşucusuna başarısını sorarlar, o da şöyle der: "Çünkü ben çok iyi demir döverim..."

Dinçer Sümer

nelten etkenler neler?

- Dünyada bana en komik gelen şeylerin başında i'ürklerin ve Yunanlıların dost olamayışları vardır. "Sandalım Kıyıya Bağlı" isimli kitabımda bu komik trajediyi söylemeye, iki komşu ülke halkının barış içinde yaşamalarının nasıl özleildiğini anlatmaya çalıştım.

TİYATRO VE BARIŞ

"Tiyatro barışı savunmaya devam edecektir"

HİLMİ ZAFER ŞAHİN

İnsanın kendisiyle ve doğayla olan çatışkısına, çelişkisine, insan bilinci girdikçe, insan insanla uğraşmaya başladı. İnsanın insanla bu karşı karşıya gelişinde neden çoktu. Irk, renk, siyasal düşünce, ekonomik durum. İşte bu noktada, insanlık tarihinde önemli bir gelişmeyi işaret ediyordu: İnsanın veya bir topluluğun, diğer insanlar üzerinde egemenlik kurması. Sınırların tam bu gelişimin ardından barış kavramı insan ilişkilerinin içine girdi.

Birçok kişinin ve sözlüğün, savaşın sonunda sağlanan uzlaşma olarak tanımladığı barış bugün bu niteliğini çoktan aşmış. Barış'ın bugün karşılığı ise, barışçı insanların, barışık hâlde yaşamaları. Daha önceleri, yenilen ve yenenin olduğu bir savaşın sonundaki anlaşmayı anlatan barış kavramı, bugün artık bir toplumsal ortamın ve yaşam biçiminin adı oluyor. Bunda en önemli nedeni, çağımızdaki nükleer savaş tehlikesi ve sonuçları oluşturuyor. Çünkü bugün nükleer savaş, barışın bu çok yönlü anlamını daraltıyor. Günümüzde denet-

Tiyatro sanatının tarihi, Antik Yunan dünyasından günümüze kadar, barışın savunusunu, barışın gerekliliğini ve barış içinde yaşamının sağladığı esenliği işleyen oyunları içerir. Konuya başka bir açıdan bakarsak, tiyatro geçmiş ve geleceği günümüze yoğunlaştıran bir sanattır. Antik Yunan'da, savaşçılığı nedeniyle kendi halkını eleştiren Aristofanes'in günümüz seyircisine söyleyecek çok sözü vardır.

lenme, her an rafa kaldırılabilir özgürlükler, demokratik hakların konumu, barışın önemi, değerini insanlık için daha etkili ve çarpıcı kılmakta. İş istemek, ekme kazanmak ve özgürlük istemek, günümüzde barışın görevleri

yapmacıksız sözleri. Düşünce düzeyi yüksek tutmuş bir oyunun, yer yer seyirciye doğru, hiç ucuzluğa kaçmadan özel ineler varması, oyunun

arasına girdi. Böylece barış zorluklar kısıtlamalar karşısında, insanın ya da insanların özlemi, umudu oldu.

Bu nedenledir ki, barış sözcüğü, geniş kavramlar bütününe yüklendi. Özgürlük, yeni toplumsal değişim ve dönüşümlere açık olmak, doğruluk, iyilik, sevgi ve benzeri onlarca kavram-tanım, barışın içeriğini karşılamaya çalıştı. Yukarıda belirttiğim gibi, barışın "bir toplumsal ortamı ve yaşam biçimini" anlatması, barışı sağlama uğraşında, barış için savaşmayı gündeme getirdi. Bu savaş her alanda olmayıydı. Sanat konumundan da tiyatro, barış adına görevler üstlendi. Tiyatro insanlık tarihine, ilk çağlardan, kaynağındaki Homo Ludens'den (oynayan insan) günümüze, oyuncusuyla, yönetmeni ve yazarı ile sanatsal alanının olanakları içinde, ayna görevi üstlenmiştir.

Tüm sanatlar insanı anlatır. Çelişkiyle, çatışkısıyla, acısıyla, sevgisiyle, umuduyla... Ama tiyatro, insanı anlatırken araya hiçbir şey sokmaz. Tiyatro, oynayan insandan seyreden insana uzanan ve öz maddesi insan olan bir sanattır. Savaşın, yokluğun, kıtlığın karşısında, barışı, esenliği savunan tiyatro, kısacası her yanıyla anlatır. Hele günümüzde, insan için yaşamsal olan her şeyin geleceğinin, savaşta karşı barıştan yana olmada yattığı gözönünde bulundurulursa, tiyatrodan önemi bir kat daha artar. Çünkü tiyatro, güncel sorunları anında ele alabilen bir sanattır. Tiyatro, barışın sağlanmasında ve savunulmasında önemli bir yer tutan kültürel geleneğin, savaş karşısında korunmasında uyarıcı görev üstlenir. Bunu da, özünde yatan, seyreden insanı yönlendirici, eğitici ve etkileyici yanıyla sağlar.

İnsanların, ulusların aralarındaki bağların güçlendirilmesi, kardeşlik duygularıyla barış içinde yaşamaları, tiyatro sanatının da içinde yer aldığı, kültürün ulusal sınırları tanımayan yanıyla sağlanır. Tiyatro sanatının tarihi, Antik Yunan dünyasından günümüze kadar, barışın savunusunu, barışın gerekliliğini ve barış içinde yaşamının sağladığı esenliği işleyen oyunları içerir.

Konuya başka bir açıdan bakarsak, tiyatro geçmiş ve geleceği, günümüze yoğunlaştıran bir sanattır. Evrensel duygular (sevgi, korku, umut, kin, hırs vb.) her çağın, her dünya görüşünün yorumuna açıktır. Aiskhilos'un 1.Ö. 472 yılında yazdığı, Pers Savaşları'nda yenilen Pers halkının acılarını anlattığı Persler oyunu, Euripides'in yazdığı ve savaşa karşı yazılmış önemli bir yapıt olan Troyalı Kadınlar (1.Ö. 415) oyunu, Aristofanes'in "Barış Oyunları" olarak anılan Akharnalılar (Kömürçüler), Barış, Lysistrata oyunları, günümüzün teknik olanak-

Geniş çağrışımlı bir oyun: Güneyli Bayan

MELİSA GÜRPINAR

Bilgesu Erenus'un adı biraz "müstezhi" izlenimi veren, fakat konusu son derece ciddi

si ve savaş yıllarında Nazilere karşı yürekli çabalarını izlemiştik- verilmeye çalışılsa da bu oyunda, Lillian Hellman, gene de yaşamı ve kişiliği hakkında, ayrıntı sayılabilecek çarpıcı özelliklerinden

Bilgesu Erenus bu kez de 1905 New Orleans doğumlu bir oyun yazarı bayan üzerinden yakalayıp getiriyor baskı dönemlerinin çağrışımlarını. Bir yazarın

olan Güneylü Bayan adlı iki kişilik oyunu, AST'la birlikte İstanbul'lu seyircilere son günlerde sunulmakta ve artık İstanbul'da az rastlanır bir tiyatro havası estirilmiştir çevremizde halka halka.

Bizler, büyük kentlerimizde henüz bayram yerleri kurulurken, salıncakta sallanan birer küçük çocukken, sinemada Vurun Kahpeye duyarlığı, tiyatrodan operet neşesi, şiirde Garip rüzgarları dinerken, kimi yazarlarımız hapiste kimileri Park Otel'de efkarlanırken, ve lahmacunun tadı henüz hiç bilinmezken, İsmail Dömbüllü sünnet düğünlerinde kahkahalara boğarken herkesi, güreşte Yaşar Doğu ve sonra Kore'de kazanılan zaferlerle göğsümüz kabarıırken, kolej sınavları diye bir korku yokken içimizde, 1950'lerde McCarthy döneminin cadı kazanı kaynarken Amerika'da, Lillian Hellman adlı bir kadın oyun yazarı, aydınları suçlama kampanyasına karşı, direniyor, direniyor ve bu direnç bayrağı başlıyor elden ele dolaşmaya ve yarışmaya zamanın acımasız kurallarıyla. Ve bir rastlantıyla 1983 Türkiye'sinde, gene bir kadın oyun yazarımız Bilgesu Erenus'un elinde gezdirilecektir artık, haklı direnişlerin onurlu ve şirirli bayrağı. Ülkemizde zaman, yüzlerce yıldan beri biraz tıkanık bir kum saatinden aktığı için, bu otuz yıllık gecikme, olayın güncelliğini yitirdiği anlamına gelmiyor.

Bilgesu Erenus, tiyatrodan günceli kovalayan bir yazar. "Tiyatro günceli anlatmalıdır, kalıcı olanı kaldırmaz, onu toplam kendi bulur" diyor. Binlerce yıllık dünya tiyatro geleneği içinde, konuyu güncel olsun olmasın kuşkusuz evrensel yakalayan oyunlar kalmıştır ama, o oyunları üreten toplumlar da, biliyoruz ki, ilk iş olarak yerleşme ve kalıcılığa soyunmuşlardır. Lillian Hellman bile, -olmayan- atalarından kalan mirası savunduğunu söyler. Sanatçısının tavrıyla, bu iş ancak biraz ileri veya geri alınabilir olsa olsa. Toplum kalıcılığa adaysa, kalıcı sanat da daha kolay yaratıyor galiba.

Geçen yıl Bilgesu Erenus, Urfa'nın Kelaynak kuşlarından hareketle, en güncel toplumsal seçtiyi canlı ve ilginç bir biçimde tek kişilik bir oyunla vermiş çalışırken, bu kez de 1905 New Orleans doğumlu bir oyun yazarı bayan üzerinden yakalayıp getiriyor, baskı dönemlerinin çağrışımını.

Bir yazarın simgesel yelpazesini böyle geniş tutması sonucu, kendi seyircisinin oyunda konuya ısınması, içinde kendi yazarının ve kendi toplumunun sesini arayıp bulması biraz gecikiyor.

Oyunun ilk yarısı, Amerikan toplumunun o yıllarda yaşadığı olayları, Lillian Hellman'a yansıdığı biçimin içinden çıkarıp, anlama ve çözüme ulaşması ile geçiyor. Bu evreler "aydınlık galası" için sözkonusu olmayabilir. Sözümlü o meclisten dışarıyı çıkarıyor. Biraz hareketli bir anlatımla, bu ağır tempo kırılmaz mıydı diye düşünüyorum.

Bizim halkımız soğuk savaşta nasıl tanıdı, yarıdam süt tozu ve peynirlerle mi, barış gönüllüleriyle mi, kuzeyden gelecek tehlikeye göre uykularımızı ayarlayışımızdan mı, -biz çocuklukta, tafta giysiler giyer, bayramda el öpmeye gider, badem ezmelerini yutamazdık. Ahşap evlerin saçakları uçmağa başlamıştı yavaş yavaş ve Haydarpaşa Garı'nda şiltesinin üstünde oturan garibanlar göze çarpmıyordu bile, çok partili yaşamın kuş sesleri arasında. Durmadan yol yapılıyor ve halkevlerinde çalışanlar, bankalarda iş bulabiliyorlardı. Taşra-lyca, altın dişli müteahhit bile olsa kız veriliyordu ve Nazım Hikmet diye biri de yoktu. Acaba aydınların anayasal hakları var mıydı yok muydu?-

Ben bilemiyorum. Ama sözkonusu oyunda, Lillian Hellman, anayasanın kendine tanıdığı, susma, yanıt vermeme hakkını kullanıyor ve kahrman oluyor bir bakıma. Ülkemizde o yıllarda ve hâlâ, kızlar görtüye çıkarken, o, evlilik dışı onurlu bir ilişkiyi, toplumsal bir baskıya uğramadan -oyunda belirtilmemiş en azından- yürütebiliyor.

Bu bile ne önemli. Tabii Lillian Hellman'ın kahramanlığında, hiçbir yakınının yaşamına ait bilgi vermemişi de, kurula yazdığı mektupta ön koşul olarak ileri sürmesinin payı var. Hiç bir zaman bir bayan muhbir değildir, o çevresindeki pek çok aydın öyleyken. Bütün zarafeti, zenginliği, soyluluğu ve yiğitliği -ki Julia, adlı oyunda iki savaş ara-

yaşını, yer yer annessi ve dadısını çağırın süslü bir bebek gibi. Netse, neylese, biraz şakayla karışık da olsa, Güneylü Bir Bayandır o. Sanki hep böyle yüzeyden bakılmış gibi bir izlenim aldım oyundan. Kurulun karşısına en özenli giysileriyle çıkar, seçtiği en özenli sözleri söyleyemediği için sonradan pişmanlık duyar ve en kestirmeden susma hakkını kullanır ki, o bile yeter gerçeğin belirlenmesine. Oyun çok ileri bir tarihte, geçmişteki olaylara bakışlarla, kısa anımsamalarıyla kurulmuş.

Lillian Hellman'dan Tomris Uyar'ın çevirdiği Şarlatanlar Dönemi adlı anılardan ve o dönemleri anlatan diğer kitaplardan yararlanılmış oyun yazılırken. Görülüyor ki, çoğu zaman olduğu gibi yapayalnızdır, aydın, sanatçı, hatta bürokrat bile.

İnanılacak, sınımlanacak, toplumuyla ortak değer yargıları kalmamıştır artık. Birey gerçek anlamıyla tek başınadır ve elde kalan yalnızca bireysel ahlaki koruyabilmektir. Güvensizlik, baskı ve yalnızlık altında ezilmeye çalışılan, dürüst liberal bir aydın olan Lillian Hellman da böyle düşünmektedir.

Ve oyun da, bu kadar bir öze yetinmektedir zaten. Güncelliği değil de kalıcılığa aday olan oyunlarda rastlanan, kişilik dehlizlerinde, hiç dolaşmıyor. Lillian Hellman. Buna oyunun kurgusu da, amacı da elverişli değil. Oyunun yönetmeni, bazı konuşmalarında, "Biz insanı inceliyoruz" diyor. Tarihsel bir kesit içinde, bir ülkede bir yazarın çatışmalarını en kestirme yoldan, hatta biraz da gözü yaşlı olarak veriyoruz demek de, konunun önemini azaltmazdı.

Oyunda ilk sözcük, Dashiell. İlk sözcük bir sanat yapıtında ağır bir seçimi gerektirir. Bir mektup da bile bu böyle değil midir. Oradan anlıyoruz ki, Dashiell Hammett, Lillian Hellman'ın yaşamındaki en önemli kişi. Ne yazık ki, ne metin, ne de Dashiell Hammett'in bütün rolleri oynayan Rutkay Aziz, bu kişinin insani boyutlarını veremiyor bize. Lillian Hellman'ın yaşamına giren kişileri, daha doğrusu bayları, bir tek kişi canlandırıyor oyunda. Oyunu içten içe geliştiren, anlatan, savunan yargılayan ve belgeleyen de, o. Aynı kişi. Koro bir bakıma. Çatışmaların, zıtlıkların, dışa vurulmasında yardımcı olan. Bu oyunda, hem koroyu, hem kralı, hem haberciyi oynayan bir oyuncunun çaresizliğine saplanmış Rutkay Aziz. Ne metin ona şans tanımış, ne o metni belirgin kılabilmiş için bir çaba harcamış. Bir oyunda insan incelenekceyse, her rol için sözkonusu olmalıdır bu. Kahramanı belirleyen, son çözüme ulaştıran, çevresidir ve onlarla olan ilişkileridir.

Ama kişiliği zaten kısır tutulmuş olan Lillian Hellman'ı oynayan Işık Yenersu'nun karşısında, onun karşında konuşan bebeği kadar bile yer tutmayan bir oyunculuğuyla, nasıl yer alması, nasıl barınabilir, bilmiyorum. Seyirciyi istediğini verirse, salonu doldurur deniliyor, oyunun bir yerinde.

Böylesi durumlarda ve bir de yarı yarıya şarkılı oyunlar üstüne söylenmiş bir cümle sanki. Bir şeyi buldu mu, başka bir şey istemeyen, beyni henüz, tek kap yemeğe alışkın bir ırgat midesi kadar doyum tanıyan bir seyirci salonu doldurdu mu, o göz kamaştıran başarının altında, işin kolayına kaçmış bir yönetmen, oyuncu, ya da oyun yazarı aranmalıdır mutlaka. Bu ilgi çekici oyunda da, yazarın ağır tempolu metnini, ikinci perdede eklediği birkaç effect, fon ve mizansen değişikliğiyle, daha da rahat seyredilir hale getiren yönetmen Rutkay Aziz, keşke oyuncu Rutkay Aziz'e hiç rol vermeseydi. Oyunda kopuk kopuk gelişen gerilim, Rutkay Aziz'in konuşmaya başlamasıyla hemen düşüyor ve bir tür tebeşüm bulutu getiriyordu oyunun üstüne. Lillian Hellman'ın çağırışı almasıyla, kurula- Amerikan Aleyhtan Faaliyetler Komisyonu- çıkacağı anı beklemekle geçen gerilimli günlerini anlatan bir tür anılar oyununda, bir yazar, bir kadın, bir sevgili, ya da bir zanlı olarak, hiç bir psikolojik çizinti yok zaten oyunda, yanlış kullanılmış, abartılı bir fare korkusu dışında. Kuşkusuz, Bilgesu Erenus bunların altını bilerek çizmemiş, ama bu böyle olunca oyunculara da öyle az iş kalmış ki. Bir kadın yazarın kişiliğinden, söylemek istediğine en yakın olanları ve gerekeni almış Bilgesu Erenus. Ama gönül ister ki, onun yaşamına karşın kişilerin içinde, sevgiliyle, film yapımcısıyla, avukatıyla, sanatçı arkadaşıyla ayırd edilebilirdi. Oyunculunun sihirli değneğiyle, yeşermeyen bir metin düşünemi-

simgesel yelpazesini böyle geniş tutması sonucu, kendi seyircisinin oyunda konuya ısınması, içinde kendi yazarının ve kendi toplumunun sesini arayıp bulması biraz gecikiyor.

yorum. Eğer sahne bir ringin üstüne kurulmasa ve ara yerlerde gong çalmasa, sahnelerin nerede bitip nerede başladığını, kimin koro, kimin oyuncu olduğunu anlayabilmek, çok güç olacaktı. Rutkay Aziz'in tekdüze oyunculuğu içinde. Acı acı çalan telefon zilleri ve gong ve bir de Işık Yenersu'nun ansızın yükselip alçalttığı sesi, onun gibi başarılı ve deneyimli oyuncular bunu yapmasalar da, oyunculuk güçlerinden bir şey yitirmezler aslında- bir terdirginlik çağırışı olarak bilinçli olarak kullanılmadıysa, bu oyunda gereksiz.

İyi ki, AST seyircisi, her raunda hemen saymaya başlayan bir hakem gibi tarafsız davranmıyor, büyük bir sevgi ve hoşgörülle, bu tiyatrodan gelen her emeği saygı ile selamlıyor. Bundan sonraki yıllarda, bu hoşgörüyü hiç sınımlanmaması gerektiğini anlamalarını dilirim AST yöneticilerinin. Oyunun konusunda, biraz sanatsal ayrıntılara girilse, biraz Lillian Hellman'ın kendinin olan ki-

şisel havası ve tarzı yakalanabilseydi en azından, onca baskı dönemlerinde bile, her sanatçı yaşamının, özgün, renkli, acıya ve sevince eğilimli, gerçek ya da imgesel çizgilerinden, direncin güzelliğine, sanatçının güzelliğine değgin mesajlar da alınabilirdi. Oyunda, seyirciden iki kez reaksiyon alındığını gördüm. Lillian Hellman, kocası Arthur Kober'den ayrıldıktan sonra yaşamını paylaştığı Dashiell Hammett'le oyun boyu süren konuşmalarında, iki kez, belki biraz daha çok, yüksek düşünce düzeyinden fedakarlık etti. Biri, Dash'in, çocukluğunda bisikleti olmayan bir yazarın ilerde bu ezikliğinden ötürü fazla sağlıklı bir şey söylemeyeceği ile ilgili abartılı şakası, diğeri ise, Lillian Hellman'ın, evliliğinin iki kişilik bir nevroz olduğunu, hep soğuk yemek yeme engeline karşın, gene de durumlarının en iyisi olduğunu savunan, yaşamızda görmüş olduğumuz geniş çağrışımli bir oyun Güneylü Bayan.

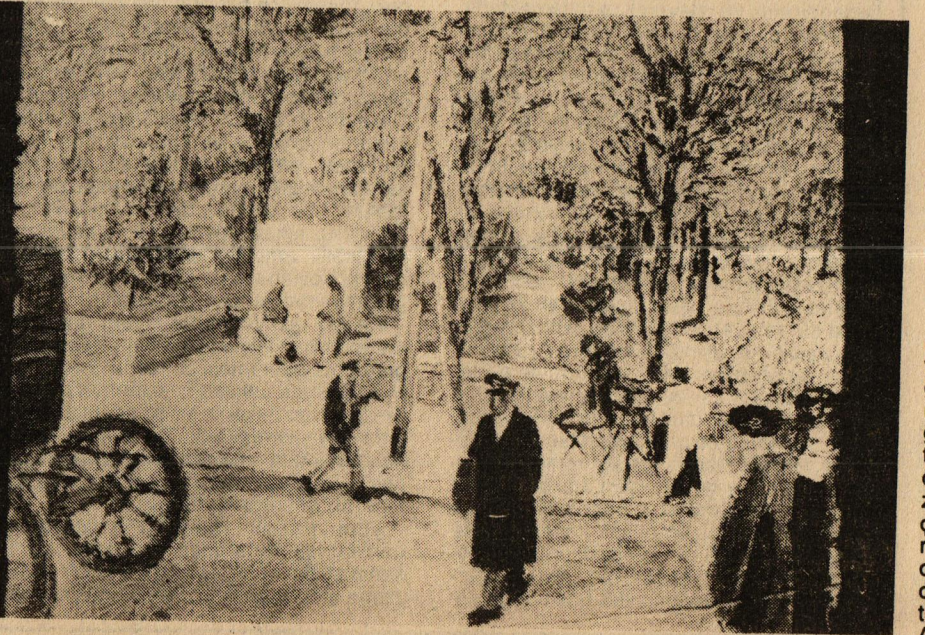
İsmail Altınok "Sağlıklı resim piyasası yaratılmalı"

"Devlet Sergileri'nin yozlaştırılmasına yetkililer izin vermemeli idiler. Ben bu konuda çok çaba harcadım, fakat bir sonuç alamadım. Şimdi de özel galeriler sanat danışmanları ile iş yaparak ciddi sergiler açmalı."

MEHMET KIYAT

Kısaca yaşam öykünüz?

"1920 yılında Burdur'da doğdum. İlk ve ortaokulu burada okuduktan sonra, öğretmen okuluna gittim. İki yıl Burdur'un köylerinde ilköğretim öğretmeni olduktan sonra o zamanki adı ile Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'ne girdim ve Ankara'da çeşitli okullarda öğretmenlik yaptım. 32 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1973 yılında emekli oldum."
Sanata nasıl başladınız?

İsmail Altınok

Bu bölümde öğrenci iken hocalarımız Refik Epikman ve Malik Aksel bana sanatı tanıttılar ve çalışmalarımı sanatsal buldular. Hatta o yıllar Ankara Halkevi'nin açtığı Amatörler Resim Yarışması'nda ödül aldım. Asıl sanat çalışmalarım askerlikten sonra atandığım Eskişehir'de başladı. Porsuk, sebze bahçeleri, eski evler beni çok etkiledi. Doğadan resimler yaparken, o yılların eğilimleri olan minyatür tarzı ve kübizm anlayışı da ilgimi çekti ve bu tür denemeler yaptım.

Yaptığım resimlerle devlet sergilerinde ressamların ilgisini çektim. Sırasıyla Eşref Üren, Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Halil Dikmen, Cemal Bingöl ile tanıştım ve bazılarıyla dostluklar kurdum. Bu ressamlar Avrupa görmüş sanatçıları ve beni hem beğeniyorlar, hem de bana yararlı oluyorlardı.

Çeşitli yıllarda Fransa'ya ve İtalya'ya gitmiş olmalarım da, sanattaki yeni eğilimleri tanımamı sağladılar. Dahası, ülkemize gelen çağdaş yabancı sergiler beni çok etkilediler. Fransa'dan dönüşte Picasso'nun etkisiyle kübizme kaydım. İtalya'dan dönüşte de modern figüratifçi İtalyan ressamlarının etkisiyle modern figüratif resme kaydım; çağdaş yabancı sergilerle de Op-Art'a, kinetik benzeri resimlere girdim. Burdur'dan yaptığım modern figüratif resimlerle Devlet Sergileri'nde iki kez ödül aldım; Op-Art resimlerle de bir kez ödül aldım."

Türk resminin dününü ve bugününü nasıl karşılıyorsunuz?

"Gerçekten de, Türk resmini, bizim yaşamızın çerçevesinde dün ve bugün diye ikiye ayırmak gerekir. Çünkü koşullar çok değişmiştir. Dün dediğimiz otuz yıla yakın sürede yapılan resimler devlet sergilerinde değerlendirilir, ressamlar yalnızca devlet desteği görebilirlerdi. Son on yıl süre içinde de özel galerilerin aracılığı ile koleksiyoncuların, zenginlerin ve sanatsever aydınların ilgisini çeker oldu. Her iki dönemde olup biten işlerin yararlı yanları olduğu gibi zararlı etkileri de oldu ve oluyor. Devlet desteği döneminde resimler ciddi bir değerlendirilmeye tabi tutuluyor ve akla kara oldukça ayrılabilirdi. Ama o dönemde devlet sergileri tekeli bir kli-

tiyatroya yatkın olarak, barış hareketine tiyatroya katkıda bulunabilirler. Antik Yunan'da, savaşıtlığı nedeniyle kendi halkını eştiren, alaya alan Aristofanes'in güntümüz seyircisine söyleyecek çok sözü vardır. Örneğin, geçtiğimiz yıllarda Ankara Sanat evi'nin bir çalışması olarak izlediğimiz Barış oyunu bunun kanıtıdır. Güntümüzde B. Brecht, Peter Weiss, Malaparte ve onlarca yazar, insanca yaşamının yolunun barıştan geçtiğini anlatan oyunlar yazdılar. Ayrıca, güntümüz barış hareketinin gösterilerinde, barış sorununu işleyen dramatik nitelikli çalışmalar gitgide önem kazanmakta.

Tiyatro, tarihi boyunca özgürlük sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Kısıtlamalar, sınırlamalar, yasaklar tiyatro sanatının önünde engeller oluştururken; tiyatro, güntünün, çağının yenilikçi hareketlerinin içinde yer almayı kendine görev ediniyordu. İşte bu nokta güntümüzde tiyatroyu barış ve demokrasi savaşımında etkin görevler almaya yöneltiyor.

Bu nedenle tiyatro, insanın olduğu her alanı, tiyatronun sanatsal, türsel olanakları içinde, insanca yaşama adına, barışın savunuculuğuna sundu. Ve barışı savunmaya devam edecektir!"

PLASTİK SANATLAR

İsmail Altınok

ğin eline geçerek giderek yozlaştı. Şimdiki özel galeriler döneminde ise, destek genişledi; fakat, sırf ticari amaçla iş yapan galeriler süslü çerçevelerle abuk subuk resimleri büyükçe paralarla kandırabildiklerine satıyorlar. Kanımca, Devlet Sergileri'nin yozlaştırılmasına yetkililer izin vermemeli idiler (ben bu konuda çok çaba harcadım, fakat bir sonuç alamadım). Şimdi de özel galeriler, sanat danışmanları ile iş yaparak, ciddi sergiler açmalı, hem sağlıklı bir resim piyasası yaratmalı, hem de resim alıcılarını kazıklamak gibi lanetli işlere girişmemelidirler.

Son durum üzerine kısa birkaç şey söylemek gerekirse, genç kuşaktan çok değerli ressamlar görüyorum; üçkağıtçı sözümona ressamlar da görüyorum. Ama, ciddi olanlar ötekilerden sayıca daha çok. Bu da sevindirici bir durum tabii. Türk resminin gelişebilmesi için bu değerli gençlerin yanında Avrupalı görmüş, orada eğitim yapmış yeni gençlerin de yetiştirilmesi gerekir. Arada kesiklik yapılmamalıdır. Bu kesiklik, hem Türk resmini kısır bir döngü içine sokar, hem de kimi ressamların şişmelerine fırsat verir."

“Barış”ı besteleyen şarkıcı MİKİS THE ODORAKİS

TİMUR KAYA ALTOMRUK

Yunanistan'ın barış şarkıcısı Theodorakis ilerici içerikli müziğin gelişimi üzerine şöyle konuşuyor: “İlerici içerikli müzik büyük yankılar uyandırır. Açık hava dinletileri düzenleyen sayısız besteci, şarkıcı ve orkestralar var. Şarkının, toplumcu savaşımında oldukça büyük önemi vardır; o, yüce bir ahlâksal güçtür. Ekinel yaşam toplumunun Amerikanlaştırılmasında, karşı-etki olarak yoğun bir işlev üstlenmiştir. Eşitliğin korunmasında halka yardımcı olur. Bu, ilerici insanların anamal egemen ülkelerde gördükleri bir sorundur; çünkü, tekeller tarafından dikte ettirilen kültür, sınıf savaşımında tehlikeli bir “beşinci kol”dur. Ben bu festivalerin değerini bir de elimize silah tutuşturmaları olarak değerlendiriyorum.

Tekel, kitle iletişim araçlarına egemen olduğunda -ise- ulusal güçler, ekinlerini ya hiç geliştiremezler; ya da oldukça güç olur bunu kotarmaları. Bu nedenle bu tür festivaller anlamlıdır; onlar sergilenmesi istenen güçlerini bu yolla sergilerler ve bu güçleri örgütlemeye yardımcı olurlar.”

Sanat ve siyasanın tutumu üzerine nasıl bir hüküm yürütürsünüz? diye sorulduğunda, “Theodorakis”: “Daha gençken, kendimi tümüyle siyasa adanmış bir insandım ben. Sanatçılar olarak insan, çağın sorunlarına eğilebilmeli ve doğru bildiğini ayakta tutmaya yardım etmelidir... Siyasa ile ilgili çözümlerle sanata ilişkin çözümlerle. Böylece, de, “Canto General”i anlayıp bilmeyi istedim. Benim, baskı altındaki Şili halkı ve ulusal özgürlük savaşımı veren öteki halklarla dayanışmanın bir parçasıdır bu. Bu dayanışmanın nasıl zorunlu olduğunu, savaşımımızda ulaştığımız kurban sayısı ile deneyimledik biz” diyordu.

Siyasal şarkılarla uğraşmanın artık anlamı olmadığı düşüncesinde olan Mikis Theodorakis, bugünlerde, senfonik yapıtları üzerinde çalışmalar yapmakta. O, ülkesinde, karşı toplumsal hizmetlerin altında, daha gelişmiş bir müziği başararak; geniş halk yığınlarına daha yüce, daha karmaşık müzik yapıtlarıyla seslenmenin gerekliliğini, kendi ekinlerini böylece geliştirebilecekleri düşüncesinde. Bunun, sanatçının, bir o denli zorunlu siyasal işlevi olduğunu savlıyor.

“Şarkının, toplumcu savaşımında oldukça büyük önemi vardır; o, yüce bir ahlâksal güçtür. Ekinel yaşam toplumunun Amerikanlaştırılmasında, karşı-etki olarak yoğun bir işlev üstlenmiştir. Eşitliğin korunmasında halka yardımcı olur.”

“Lenin Barış Ödülü” sahibi Theodorakis, Moskova’da onuruna düzenlenen törende eseri3. Senfoni’yi yöneten şef Dimitri Kitayenko ve soprano Natalya Mihailova ile.

Avrupa’ya yerleştirilecek olan orta menzilli füzeler yoluyla NATO’nun silahlanması sorusuna ilişkin, bestecinin görüşleri şunlar:

“Silahlanmanın sorunu zamanımızın oldukça kritik bir sorundur. Burada söz konusu edilen “barış”tır. Açık anlamıyla, Avrupa’da bir genel seferberli.. demek olan bu sorunun çözümünün oldukça güç bir uğraşa gereksindiğini inanıyorum. Zaten bugün, Avrupa’daki durum özellikle kritiktir. Bize sürekli, genel düşüncenin çürük olduğunu ve elde bundan başka bir çözüm bulunmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Şu konuyu anımsamamız gerekir ki, uluslararası barış hareketi bugüne değin ne becermiştir? Kore’yi düşünebiliriz, ya da Vietnam’ı. Bu yüzden Avrupa’daki insanların bugün de aktif olmaları gerekir; çünkü, Avrupa’ya yerleştirilecek füzeler bir adım olacaktırlar savaş

şa doğru; Avrupa’nın yıkılmasına doğru.”

“Bugünkü durumda, “Beyaz Saray”ın şimdi yeniden soğuk savaş kışkırttığı alev-

lendirdiği -bir- yerde; tüm Avrupa halkları ve tüm Dünya, artık başka oyun alanı bulunmadığını anlamaya zorludur. Avrupa’ya hiçbir füze gelmesine izin verilmemelidir. Amerika, gelecekteki silahlanmanın korunması yolundaki önerileri tartışmaya zorlanmalıdır. Onlar, insanlık için bundan başka bir çıkış yolu bulunmadığını, anlamalıdır.”

Sanatçıya yöneltilen sorular ve yanıtları burada son bulmakta; ne ki, son değinilen sorunsalın oldukça önemli, duyarlı oluşu nedeniyle; ben “barış”ı koruma görevi verilen bir ulusun gençliğinin bir bireyi ve sorumluluğunun “tümüyle bilincinde olan” biri olarak; birkaç veri ve birkaç küçük alıntıyla, “sorun”un ulaştığı boyutların “korkunçluğu”nu yansıtmak istiyorum. İşte! ibret verici tablo...

Dünya’daki nükleer silah sayısı:50.000 Adet
Bu silahların toplam gücü:20.000 Megaton
Kişi başına düşen nükleer patlayıcı:3 Ton TNT’e eşit
Bir nükleer Dünya savaşında ilk dakikada ölecekler:1 Milyar
İlk dakikada yaralanacak insan sayısı:(yaklaşık) 1 milyar
“...yalnızca nükleer savaş savunmak değil, ölüme getirilmek istenen bu nihai ve yeni boyuta karşı çıkmamak, yanbaşımdaki tehlike karşısında suskun kalmak da insanlığa karşı bir suçtur.”
(Haluk Gerger, “Ölümün Ölümü” Cumhuriyet /Siyaset 83, 14 Kasım 83)

İzmir’de Mayıs ayının sanat olayları

SERGİLER:

—Ünsal TOKER’in resim sergisi Füzen Sanat Galerisi’nde.
—Necdet KALAY’ın resimleriyle Burhan UYGUR’un yeni, resimleri ve serigrafı bas-kılarından oluşan sergi Köken Sanatevi’nde.
—Tayfun TÄNER’in suluboya tablo sergisi Fransız Kültür Derneği’nde (9 Mayıs’a kadar)

—Ülkü ÖZENİR’in kurutma çiçek ve resim sergisi Akbank Sanat Galerisi’nde. (11 Mayıs’a kadar)

KONSER:

—Michel ROCHAT yönetiminde İzmir Devlet Senfoni Orkestrası konserleri, Atatürk Kültür Merkezi’nde, 5-6 Mayıs’ta genç solistlerle ve 18-19 Mayıs’ta da solist İsmail Aşan’ın eşliğindeki özel konser ile sürmekte.

TIYATRO:

—Fransız Kültür Derneği Tiyatro Grubu, Molière’in Don Juan’ını 2 Mayıs 19.00’da ve 4 Mayıs 20.30’da sahneye koyacak.

—Devlet Tiyatrosu temsilieri sürmekte.

—Köken Sanatevi’nde, Bilgehan Oğuz yönetiminde tiyatro kursları başlayacak.

SİNEMA:

—Marguerite DURAS’ın Nathalie Granger (1973) adlı filmi (Oyuncular: Jeanne MOREUA ve Gérard DEPARDIEU) 3 Mayıs 19.15’te ve Joseph LOSEY’in Bay Klein (1976) adlı filmi (Oyuncular: Alain DELON ve Jeanne MOREAU) 3 Mayıs 21.00’de Fransız Kültür Merkezi’nde.

—Alan PARKER’in Fame (1980) adlı filmi (Oyuncular: Eddie BARTH, Maureen TE-EFY) 3 Mayıs’ta Amerikan Kültür Merkezi’nde videoda gösterilecek.

yazko **SOMUT**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Uğurcan

ANKARA’NIN TAŞI

